

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**Δείκτες Οικονομικής Ανισότητας και Φτώχειας στην
Ευρωπαϊκή Ένωση Πριν και Μετά την Κρίση**

Φοιτήτριες : Πίστα Κωνσταντίνα

Νικούλα Όλγα

Εισηγητής : Παπαπετρόπουλος Πέτρος

ΠΑΤΡΑ 2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση αυτής της εργασίας, παρέχοντάς μας πρακτική ή και πνευματική υποστήριξη.

Αρχικά λοιπόν να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας μας, κύριο Παπαπετρόπουλο Πέτρο, για την στήριξη της προσπάθειας μας, παρά τις όποιες δυσκολίες, την αμεσότητα και την ευστοχία των συμβουλών του που θεωρούμε ότι θα μας βοηθήσουν απόλυτα στην μετέπειτα πορεία μας στον κλάδο. Επίσης να τον ευχαριστήσουμε που με τη συνεχή παρακολούθηση της πορείας και της εξέλιξης της εργασίας μας, συνέβαλε σημαντικά στην ολοκλήρωση και παρουσίαση της.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε και τις οικογένειες μας, χωρίς την βοήθεια, την κατανόηση και την ψυχολογική στήριξη των οποίων, η προσπάθεια μας θα ήταν πολύ πιο δύσκολη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ	2
ΕΙΚΟΝΕΣ	5
ΠΙΝΑΚΕΣ	5
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	10
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	14
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	20
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	25
Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΩΣ ΥΠΟΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ	25
4.1. Εισαγωγή	25
4.2. Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή Οικονομία	30
4.3. Ύφεση και Δημοσιονομικές Εξελίξεις στην Ελλάδα	32
4.4. Κοινωνική Προστασία και Ανεργία	34
4.5. Σύστημα Κοινωνικής Προστασίας	35
4.6. Προσδιοριστικοί Παράγοντες Της Απασχόλησης.....	37
4.7. Οι Πολιτικές Απασχόλησης – Μετρό Πρόβλεψης κατά της Ανεργίας	39
4.8. Στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας σχετικά με την Ανεργία – Εργασία των τελευταίων ετών	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	46
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ	46
5.1. Ορισμός της φτώχειας.....	46
5.2. Κριτήρια φτώχειας.....	47
5.3. Δείκτες μέτρησης φτώχειας	49
5.3.1. Ρυθμός φτώχειας.....	50
5.3.2. Δείκτης χάσματος φτώχειας.....	51
5.3.3. Τετραγωνικός Δείκτης Χάσματος Φτώχειας	52
5.3.4. Δείκτης Sen.....	53

5.3.5.	Συνθετικοί Δείκτες.....	53
5.3.6.	Δείκτης Στέρησης Townsend	53
5.3.7.	Δείκτης Φτώχειας του ΟΗΕ.....	55
5.4.	Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....		59
ΜΕΤΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ.....		59
6.1.	Η οικονομική ανισότητα μέσω της κοινωνικής ανισότητας.....	59
6.2.	Δείκτες Μέτρησης Οικονομικής Ανισότητας.....	61
6.2.1.	Δείκτης Gini.....	61
6.2.2.	Δείκτης Theil	63
6.2.3.	Δείκτης Atkinson.....	63
6.3.	Συντελεστής Μεταβλητότητας	64
6.4.	Δείκτης Χωρικής Αυτοσυσχέτισης.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.....		66
ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΣΕ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΡΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.....		66
7.1.	Μελέτες μέτρησης της φτώχειας	66
7.2.	Η φτώχεια ως παγκόσμιο φαινόμενο	68
7.3.	Υπολογισμός δεικτών φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.....		104
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....		104
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		105
ΒΙΒΛΙΑ		105
ΑΡΘΡΑ		106

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1. Ταμειακά διαθέσιμα και άλλα διαθέσιμα στοιχεία ενεργητικού στους εταιρικούς ισολογισμούς, Πηγή: Krugman, et al, 2012	17
Εικόνα 2. Δείκτης Αβεβαιότητας Οικονομικής Πολιτικής, Πηγή: Krugman, et al, 2012	18
Εικόνα 3. Η συρρίκνωση της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα στους διάφορους τομείς	20
Εικόνα 4. Πραγματικό ΑΕΠ κατά κεφαλήν, ρυθμός ανάπτυξης (Αλλαγή % σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο, Πηγή: Eurostat	22
Εικόνα 5. Ρυθμός Ανεργίας, Μέσος Όρος Τετραμήνου, Σε σχέση με το φύλο και την ηλικιακή ομάδα, Πηγή: Eurostat	23
Εικόνα 6. Η κίνηση της απασχόλησης στις διάφορες χώρες ανά τον κόσμο, Πηγή: Eurostat	24

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Φτώχεια και αποστέρηση στην κατοχή διαρκών καταναλωτικών αγαθών	79
Πίνακας 2. Φτώχεια και αποστέρηση στην κάλυψη βασικών αναγκών του νοικοκυριού	81
Πίνακας 3. Φτώχεια και αποστέρηση στην κάλυψη οικιακών αναγκών του νοικοκυριού	83
Πίνακας 4. Πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση και φτώχεια – Όριο δεικτών αποστέρησης στο 80% της διαμέσου	85
Πίνακας 5. Πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση και φτώχεια – Όριο δεικτών αποστέρησης στο 85% της διαμέσου	86
Πίνακας 6. Πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση και φτώχεια – Όριο δεικτών αποστέρησης στο 90% της διαμέσου	87
Πίνακας 7. Σωρευτικό διαχρονικό μειονέκτημα και μακροχρόνια φτώχεια	89
Πίνακας 8. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας, ανά φύλο και ανά ηλικία	92
Πίνακας 9. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας – Απασχόληση	94
Πίνακας 10. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας – Εκπαίδευση	95
Πίνακας 11. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας – Νοικοκυριό	97
Πίνακας 12. Εκτίμηση μοντέλου logit της πιθανότητας μακροχρόνιας φτώχειας	100
Πίνακας 13. Εκτίμηση μοντέλου logit της πιθανότητας κοινωνικού αποκλεισμού	101

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1. Πανελλήνια έρευνα εργασίας για τα έτη 2008 – 2013	41
Γράφημα 2. Ποσοστά ανεργίας στις χώρες της Ευρωζώνης το 2013	42
Γράφημα 3. Τα ποσοστά ανεργίας ανάλογα με το φύλο από το 2008-2013	44
Γράφημα 4. Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών από το 2008-2013	45

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτέλεσε το αντικείμενο μελέτης μας για ένα αρκετά μεγάλο διάστημα και θεωρούμε ότι λόγω της σπουδαιότητας του θέματος θα αποτελέσει ένα σημαντικότατο εφιαλτήριο για την μετέπειτα πορεία μας στον κλάδο.

Στην εργασία μας λοιπόν, εξετάζουμε το φαινόμενο της φτώχειας καθώς και όλους τους παράγοντες που συνδέονται με αυτή και την επηρεάζουν. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζουμε το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης και πώς αυτό έχει επηρεάσει την παγκόσμια οικονομία αλλά και την περίπτωση της Ελλάδας, ενισχύοντας το φαινόμενο της φτώχειας και πληθαίνοντας των αριθμό των φτωχών στην χώρα μας. Ένα άλλο φαινόμενο που εξετάζεται, είναι αυτό της ανεργίας, το οποίο έχει ενταθεί κατά ένα πολύ μεγάλο βαθμό, από το 2008, έτος ορόσημο για την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, οπότε και ο ρυθμός της ανεργίας άρχισε να αυξάνεται ραγδαία. Η ανεργία κατέληξε σε υποβάθμιση των εισοδημάτων των περισσότερων νοικοκυριών, με αποτέλεσμα αρκετά από αυτά να καταλήξουν στα όρια της φτώχειας.

Επίσης, θα εξετάσουμε τους βασικότερους δείκτες που σχετίζονται και μετρούν την φτώχεια. Πιο συγκεκριμένα θα δούμε τον δείκτη χάσματος φτώχειας, τον τετραγωνικό δείκτη χάσματος φτώχειας, τον δείκτη Sen, τον δείκτη στέρησης Townsend, τον δείκτη φτώχειας του ΟΗΕ και τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης. Επιχειρώντας να μετρήσουμε την κοινωνική ανισότητα, θα εξετάσουμε τον δείκτη Gini, τον δείκτη Theil, τον δείκτη Atkinson, τον συντελεστή μεταβλητότητας και τον δείκτη χωρικής αυτοσυσχέτισης.

Έχοντας εξετάσει όλους τους προαναφερθέντες δείκτες, θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την φτώχεια στην Ελλάδα, ενώ θα παρουσιάσουμε και δεδομένα που σχετίζονται με το φαινόμενο της παγκόσμιας φτώχειας.

Τέλος, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα του υπολογισμού των σπουδαιότερων δεικτών για την φτώχεια στην Ελλάδα, για δεδομένα προ και μετά οικονομικής κρίσης. Ευελπιστούμε η πτυχιακή μας εργασία να αποτελέσει ένα χρήσιμο εγχειρίδιο για όλους τους οικονομικούς μελετητές του φαινομένου της φτώχειας και της εξέλιξής του.

ABSTRACT

This project was the subject of our study for quite a long time and we believe that because of the significance of this issue it will be an important springboard for our subsequent development in the industry.

In our thesis, therefore, we examine the phenomenon of poverty and all the factors associated with it and influence it. More specifically, we examine the effect of the economic crisis and how it has affected the global economy and the Greek case, making poverty rise along with the number of poor people in our country. Another phenomenon under consideration is that of unemployment, which has increased by a very large extent, in 2008, marked the start of the economic crisis in Greece, when the unemployment rate began to rise rapidly. Unemployment reached a deterioration of income for most households, so many of them ended up in poverty.

Also, we will look at the key indicators related with and measuring poverty. In particular we will see the poverty gap index, the square poverty gap index, the Sen Index, the Townsend deprivation index, the UN poverty index and the index of human development. Attempting to measure social inequality, we will examine Gini index, Theil index, Atkinson index, the coefficient of variation and the index of spatial autocorrelation.

Having considered all the above indicators, we will make a brief reference to research carried out on poverty in Greece and will present data related to the phenomenon of global poverty.

Finally, we will present the results of the calculation of the most important indicators of poverty in Greece, based on data before and after the financial crisis. We hope that our thesis can be a useful guide for all economic scholars of poverty and its evolution.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε οικονομικούς όρους, η οικονομική κρίση είναι μια κατάσταση στην οποία το γενικευμένο ενεργητικό χάνει ξαφνικά την αξία του. Αυτό μπορεί να προκληθεί από μια ποικιλία από εσωτερικές και εξωτερικές επιρροές, και μπορεί να διαρκέσουν χρόνια τα πρώτα σημάδια πριν το ξέσπασμα της μεγάλης κρίσης. Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις οδηγούν συχνά σε περιόδους ύφεσης, που είναι συνεχόμενα τρίμηνα αρνητικής ανάπτυξης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ή αλλιώς του ΑΕΠ.

Παρά την παγκόσμια οικονομική κρίση που αναπτύχθηκε στις αρχές του 21ου αιώνα, ο όρος και οι επιπτώσεις της είναι ακόμα λίγο κατανοητά. Αυτό το είδος της κρίσης έχει αποτελέσει ένα μέρος της οικονομίας για αιώνες, με ποικίλα αποτελέσματα. Η μανία της τουλίπας στην Ολλανδία του 17ου αιώνα, η Αυστραλιανή τραπεζική κρίση του 1893, το κραχ της Wall Street και η Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930 είναι όλα τα παραδείγματα αυτού του είδους των κρίσεων (Καρούλια, et al, 2013). Η δυνατότητα να επιβιώσουν και να δημιουργηθούν εκ νέου οι κοινωνίες και οι οικονομίες μετά από μια χρηματοπιστωτική κρίση εξαρτάται από πολλά διαφορετικά είδη παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των ξεσπασμάτων πολέμου, της αλλαγής της αγοράς, και των νέων οικονομικών ρυθμίσεων.

Ένας κοινός τύπος της οικονομικής κρίσης είναι γνωστός ως φούσκα. Αυτό το οικονομικό οξύμωρο συμβαίνει όταν οι τιμές των μετοχών κινούνται τόσο υψηλά μέσω της κερδοσκοπίας που γίνεται εντελώς παράλογο να αγοράζονται περισσότερο, δεδομένου ότι ποτέ δεν θα αποδώσουν στη λήξη, αυτό που είχε αρχικά καταβληθεί.

Μια τραπεζική κρίση συμβαίνει όταν οι επενδυτές τραβήξουν χρήματα από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πάρα πολύ γρήγορα ώστε να μην μπορέσει η τράπεζα να διατηρήσει τον ρυθμό της. Δεδομένου ότι οι περισσότερες σύγχρονες τράπεζες δανείζουν τα χρήματα που λαμβάνουν, αυτό σημαίνει ότι η τράπεζα δεν μπορεί να είναι σε θέση να επιστρέψει τα χρήματα στους λογαριασμούς των επενδυτών, σε αυτή την περίπτωση. Χωρίς τραπεζική ασφάλιση, οι άνθρωποι μπορούν να χάσουν όλα τα χρήματα στους λογαριασμούς τους, ο φόβος για το οποίο μπορεί να ωθήσει όλο και περισσότερους επενδυτές να αποσύρουν τα χρήματά τους. Εάν μια τράπεζα φοβάται ότι μπορεί να μην έχει αρκετό κεφάλαιο για να καλύψει τις επενδύσεις, μπορεί να είναι

απρόθυμη να δανείσει ότι υπάρχει, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε μια ευρύτερη οικονομική κρίση, εμποδίζοντας την έγκριση των δανείων (Krugman, et al, (2012).

Η παγκόσμια οικονομία είναι συχνά ευάλωτη σε νομισματικές κρίσεις, που συμβαίνουν όταν η ταχεία υποτίμηση του νομίσματος μιας περιοχής το καθιστά πολύ ασταθές για να ρυθμίσει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Αν η περιοχή έχει μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, μπορεί να χρησιμοποιήσει νομισματικά αποθέματα για να κάνει τη διαφορά στην τιμή. Η πρακτική αυτή μπορεί με τη σειρά της να οδηγήσει σε χρεοκοπία, όταν μια χώρα δεν μπορεί πλέον να αποπληρώσει τη διαφορά που οφείλει και κάθε ποσό που έχει δανειστεί από τους ξένους εταίρους (Gur, 2010).

Ένας κοινός παράγοντας σε πολλές καταστάσεις οικονομικής κρίσης είναι η ιδέα ενός αυξανόμενου πανικού. Σε μια οικονομία-φούσκα, οι επενδυτές προστατεύουν ο ένας τον άλλον με την αγορά όλο και περισσότερου αποθέματος, στέλνοντας την τιμή και τις προσδοκίες στα ύψη. Σε πολλές περιπτώσεις, αφού έχει συμβεί κράχ, οι οικονομικοί εμπειρογνώμονες έρχονται αντιμέτωποι με πολλά ερωτήματα σχετικά με το γιατί η κρίση ήταν απρόβλεπτη ή αγνοήθηκε, αλλά μπορεί να χρειαστούν χρόνια από το πλαίσιο και την απόσταση για να πάρουν μια σαφή εικόνα της κατάστασης (Obstfeld, et al, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Όπως μπορεί κανείς να καταλάβει, η βασική εξέλιξη που διατελέστηκε κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008, ήταν στην ουσία η δραματική επιδείνωση της οικονομικής κρίσης που βασίζεται στη συσσώρευση του χρέους. Κάτι τέτοιο συνέβη, λόγω της κακής εκτίμησης του επισφαλούς χρέους στο σύστημα: σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ήταν κατά ένα μεγάλο ποσοστό μικρότερο από την πραγματικότητα. Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε σύγχυση ανάμεσα στις αρχές της εκάστοτε χώρας, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στην συνεχή αύξηση του αριθμού των αθετήσεων δανείων.

Αυτό έριξε το τραπεζικό σύστημα σε μια βαθύτερη κρίση με τρεις τρόπους (Ασπρίδης & Χατζηζαφειρίου, 2011):

1. Το αυξανόμενο κύμα των επισφαλών χρεών απείλησε τη φερεγγυότητα των τραπεζών.
2. Δημιουργήθηκε πανικός στην αγορά του διατραπεζικού δανεισμού.
3. Οι επενδυτές του χρηματιστηρίου πανικοβλήθηκαν, με συνέπεια οι τραπεζικές μετοχές να καταβαραθρουν.

Εφόσον οι τραπεζικές ρυθμίσεις βασίζονται στην ιδέα ότι τα δάνεια μπορεί να αποτελούν ένα συγκεκριμένο πολλαπλάσιο του τραπεζικού κεφαλαίου και καθώς η πτώση των μετοχών μείωσε σημαντικά τα κεφάλαια, δημιουργήθηκε η άμεση πιθανότητα να οδηγηθούμε σε μια μαζική μείωση του τραπεζικού δανεισμού, η οποία θα έθετε σε κίνδυνο περαιτέρω τη σταθερότητα του συστήματος. Ενώ τα προβλήματα αυτά παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, σύντομα έγινε σαφές ότι τράπεζες από πολλές χώρες, κυρίως της ηπειρωτικής Ευρώπης, είχαν επίσης δάνεια σε αυτές τις αγορές. Με τον τρόπο αυτό, η τραπεζική κρίση επηρέασε τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες στο σύνολό τους (Gorton, 2012).

Το αποτέλεσμα αυτό ήταν μια απότομη αλλαγή στην πολιτική για τη διάσωση των τραπεζών. Η μορφή αυτή διέφερε από χώρα σε χώρα. Η πολιτική που ακολουθήθηκε από τις Η.Π.Α., με επικεφαλής τον Υπουργό Οικονομικών Πόλσον, ήταν η κυβέρνηση των Η.Π.Α., η οποία χρηματοδοτείται από τους φορολογούμενους, να αγοράσει το άνευ αξίας του χρέος από τις τράπεζες, μια πρόταση που στην ουσία δεν επέτρεπε τον οποιονδήποτε έλεγχο στην μελλοντική συμπεριφορά των τραπεζών (Χαρδούβελης, 2012). Το σχέδιο της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο έχει ουσιαστικά υιοθετηθεί και από την Ε.Ε., ήταν να παρέχει κάποιες δυνατότητες για πολιτική συζήτηση στο μέτρο που αφορά την αγορά των μετοχών των τραπεζών. Αυτό επιτρέπει τη συζήτηση σχετικά με τη φύση του κρατικού ελέγχου πάνω από το τραπεζικό σύστημα και για το ποιος θα πρέπει να πληρώσει για την κρίση. Αλλά είναι σαφές ότι ο αρχικός στόχος της κυβέρνησης ήταν να έχει το ελάχιστο ποσό της συμμετοχής του κράτους στον οικονομικό τομέα και να παράσχει κεφάλαια τα οποία στη συνέχεια θα χρησιμοποιηθούν για την αποκατάσταση των τραπεζών όσον αφορά την κερδοφορία τους. Το μοντέλο αυτό βασίστηκε στην σκανδιναβική αναδιάρθρωση των τραπεζών μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση στην χώρα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Μητράκος, 2012).

Η σπουδαιότερη εξέλιξη, βέβαια, στον απόηχο της τραπεζικής κρίσης, είναι η εξάπλωση της κρίσης στο σύνολο της έννοιας της οικονομίας και η αλληλεπίδρασή της με τη γενικότερη οικονομική κρίση που εμφανίστηκε στην συνέχεια. Ο σημαντικότερος παράγοντας ως προς αυτή την κατεύθυνση ήταν στην ουσία η αρχή της ύφεσης. Ο βασικός λόγος για την ύφεση είναι η εξάρτηση της ζήτησης των καταναλωτών, ειδικότερα, αλλά και οι επενδύσεις των επιχειρήσεων, με τα υψηλά επίπεδα του χρέους κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών. Κατά συνέπεια παρουσιάστηκε και απότομη επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία τελικά ήταν αναπόφευκτη. Η πτώση στις τιμές των ακινήτων επιδεινώνει επίσης σημαντικά την επιβράδυνση των καταναλωτικών δαπανών καθώς τα νοικοκυριά δεν μπορούν πλέον να δανείζονται εξαιτίας της αύξησης των μετοχικών αξιών.

Ένας από τους σπουδαιότερους λόγους της εξάρτησης από το χρέος, είναι το γεγονός ότι η κατανάλωση πλέον εξαρτάται από αυτό, λόγω της αντίφασης μεταξύ της πτώσης για να αποφέρουν κέρδη στην παραγωγή και της ανάγκης να εξασφαλιστεί η ζήτηση, προκειμένου να πωληθούν τα προϊόντα που παράγονται και να πραγματοποιηθούν τα κέρδη

αυτά. Ο προφανέστερος λόγος είναι η αυξανόμενη ανισότητα του εισοδήματος, και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η συσσώρευση του χρέους ήταν χειρότερη σε χώρες με μεγαλύτερες εισοδηματικές ανισότητες, ιδίως στο Ηνωμένο Βασίλειο και τις Η.Π.Α (Μητράκος, 2012).

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, υπάρχει άμεση συσχέτιση του τρόπου με τον οποίο η παραγωγή σε γενικές γραμμές, και κυρίως οι επενδύσεις, έχουν φτάσει στο σημείο να βασίζονται στο χρέος ως συνέπεια της αδυναμίας της αποδοτικότητας του παραγωγικού τομέα. Κατά συνέπεια, χωρίς την ύπαρξη διαθεσιμότητας χρέους στην επέκταση της χρηματοδότησης, η ύφεση φαίνεται αναπόφευκτη.

Η ανταπόκριση των κυβερνήσεων στην ύφεση ήταν, πρώτον, να αυξήσουν την δική τους δυνατότητα δανεισμού και δεύτερον, να ενθαρρύνουν τις κεντρικές τράπεζες να μειώσουν τα επιτόκια. Γεγονός είναι όμως, ότι και οι δυο αυτές επιλογές δημιουργούν δικά τους προβλήματα. Ο δανεισμός της κυβέρνησης περιορίζεται από το κόστος των τραπεζικών διασώσεων (Πάπα, 2009). Τα υψηλά επίπεδα δανεισμού μπορούν επίσης να ανεβάσουν τα επιτόκια ή να μειώσουν τις τιμές συναλλάγματος. Και τα δύο αυτά τα αποτελέσματα μειώνουν τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών και μειώνουν τις δαπάνες ματαιώνοντας τον αρχικό σκοπό του δανεισμού. Η στρατηγική που υιοθετήθηκε από τη βρετανική κυβέρνηση σε απάντηση σε αυτό είναι να κάνουν ρητά προσωρινές φορολογικές περικοπές. Αλλά αυτό είχε ως συνέπεια να καταστήσει τα μέτρα αναποτελεσματικά, αφού τα νοικοκυριά θα διαφύλατταν απλά οποιοδήποτε επιπλέον εισόδημα, εν αναμονή μελλοντικών φορολογικών αυξήσεων.

Η μείωση των επιτοκίων, αποτέλεσε επίσης ένα μεγάλο πρόβλημα, καθώς οι κεντρικές τράπεζες ελέγχουν μόνο τις βραχυπρόθεσμες τιμές των επιτοκίων, ενώ οι ιδιωτικές τράπεζες αρνούνται ρητά να μειώσουν τις μακροπρόθεσμες τιμές των επιτοκίων ως απάντηση στις πολιτικές των κεντρικών τραπεζών. Οι περικοπές στα επιτόκια θα έχουν επίσης ως αποτέλεσμα τη μείωση τόσο των πραγματικών αποδόσεων των σημερινών συνταξιούχων που ζουν από αποταμιεύσεις, αλλά και τις προοπτικές αποδόσεων των μελλοντικών συνταξιούχων, γεγονός που μπορεί να μειώσει την κατανάλωση (Στεφανάδης, 2011).

Στην ουσία, υπάρχει περιορισμένος χώρος για την κυβερνητική πολιτική, ως προς την τόνωση της οικονομίας. Αυτό συμβαίνει καθώς οι δαπάνες εξαρτώνται από το χρέος λόγω των χαμηλών μισθών και της ανισότητας και καθώς το νέο χρέος δεν είναι επικείμενο. Κατά συνέπεια, η επιβράδυνση είναι πιθανό να είναι παρατεταμένη και σοβαρή (Μηλιός, et al, 2003).

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, λοιπόν, θα αναλύσουμε εκτεταμένα τα δεδομένα που προέκυψαν από τις εκάστοτε οικονομικές κρίσεις, τα προβλήματα που προέκυψαν από αυτές καθώς και τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τα διάφορα κράτη ως προς την επίλυση του συγκεκριμένου ζητήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

Εδώ και ένα διάστημα, τα σχόλια από συμμετέχοντες στις χρηματαγορές και στελέχη επιχειρήσεων έχουν δείξει ότι τα υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας αποτελούν ένα βασικό λόγο για τις υποτονικές επιδόσεις της οικονομίας κατά την τρέχουσα επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Εάν και η επιχειρηματική και οικονομική κοινότητα πιστεύει ότι οι βραχυπρόθεσμες προοπτικές είναι σκοτεινότερες από το συνηθισμένο, ο ρυθμός πρόσληψης και οι δαπάνες για έργα κεφαλαιουχικών δαπανών μπορεί να περιοριστεί χωρίς λόγο, επιβραδύνοντας έτσι το συνολικό ρυθμό της οικονομικής δραστηριότητας (Amable, 2003).

Οι φορείς χάραξης της νομισματικής πολιτικής, δεν έχουν ανοσία στις προκλήσεις που δημιουργούνται από την άνοδο της στάθμης της οικονομικής αβεβαιότητας. Αυτό έχει σημειωθεί στα πρακτικά από πολλές πρόσφατες συνεδριάσεις της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Ανοικτής Αγοράς (FOMC). Χαρακτηριστικό είναι ένα παράδειγμα από τα πρακτικά της συνεδρίαση της FOMC του Σεπτεμβρίου 2012 όπου σημειώθηκε ότι πολλοί συμμετέχοντες ανέφεραν ότι ένα υψηλό επίπεδο αβεβαιότητας σχετικά με την ευρωπαϊκή δημοσιονομική και τραπεζική κρίση και οι προοπτικές για τις αμερικανικές φορολογικές και ρυθμιστικές πολιτικές ήταν δυσμενώς κείμενες όσον αφορά την εμπιστοσύνη, περιορίζοντας έτσι τις δαπάνες σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις (Καρούλια, et al, 2013).

Εδώ λοιπόν θα συζητήσουμε την έννοια της οικονομικής αβεβαιότητας, πώς ορισμένοι οικονομολόγοι την μετρούν και πώς η αυξανόμενη αβεβαιότητα μπορεί να επιβραδύνει την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας.

Η αβεβαιότητα και τα αποτελέσματά της για το εμπόριο, όπως η λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, έχει συχνά μελετηθεί στο πλαίσιο των αποφάσεων για επέκταση – κυρίως μέσω της αύξησης των προσλήψεων και των προσθηκών στο μετοχικό κεφάλαιο, όπως οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου. Οι αποφάσεις αυτές επηρεάζουν φυσικά τα κέρδη της επιχείρησης. Η σχέση μεταξύ αβεβαιότητας και κέρδους ξεκαθαρίστηκε περαιτέρω με την εισαγωγή της έννοιας του κινδύνου. Για πολλούς απλούς ανθρώπους, ο κίνδυνος

και η αβεβαιότητα φαίνεται να είναι το ίδιο πράγμα, αλλά για τους οικονομολόγους, υπάρχει μια λεπτή διάκριση. Η διαφορά μεταξύ του κινδύνου και της αβεβαιότητας συζητήθηκε σχεδόν 100 χρόνια πριν από τον οικονομολόγο Frank Knight, σύμφωνα με τον οποίο υπάρχει μια θεμελιώδης διαφορά μεταξύ της ανταμοιβής για τη ανάληψη ενός γνωστού ρίσκου και για την ανάληψη ενός ρίσκου του οποίου η ίδια η αξία δεν είναι γνωστή (Καμπόλης & Τραυλός, 2008). Είναι θεμελιώδες, μάλιστα, ότι ένας γνωστός κίνδυνος δεν θα οδηγήσει σε οποιαδήποτε ανταμοιβή.

Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι η δυσμενής έκβαση ενός γνωστού κινδύνου μπορεί να διασφαλιστεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, γιατί αυτό παρουσιάζει μια καλά καθορισμένη κατανομή των αναμενόμενων πιθανοτήτων. Οι ασφαλιστικές εταιρείες που πραγματοποιούν συμβόλαια ζωής, για παράδειγμα, έχουν μια αρκετά ακριβή εκτίμηση του πόσες πολιτικές θα αποπληρώσουν, σε ένα δεδομένο έτος, λόγω των στατιστικών θνησιμότητας. Ωστόσο, ένας άγνωστος κίνδυνος δεν έχει γνωστή κατανομή των αναμενόμενων πιθανοτήτων. Για παράδειγμα, μια επιχείρηση θα πρέπει να αφιερώσει τους λιγοστούς πόρους της για να σχεδιάσει την διαδικασία που θα ακολουθήσει έναντι ενός ιού υπολογιστών που κλείνει ένα βασικό μέρος του ηλεκτρικού δικτύου της χώρας, ακόμη και αν δεν έχει καμία ιδέα για το τι πιθανότητα υπάρχει για μια τέτοια περίπτωση.

Μια από τις πρώτες προσπάθειες να διαμορφωθούν αυστηρά οι επιπτώσεις της αβεβαιότητας στην επένδυση των επιχειρήσεων δόθηκε στη δημοσιότητα από τον Ben Bernanke το 1983. Ο νυν πρόεδρος της Federal Reserve ήταν τότε καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Στάνφορντ. Στην ανάλυσή του, ο Bernanke σημείωσε ότι οι παράγοντες μακρο-επίπεδου, όπως οι απρόβλεπτες μεταβολές των τιμών του πετρελαίου, οι αλλαγές στη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική, ή η έλευση των νέων τεχνολογιών με διαδεδομένες εφαρμογές, είναι σημαντικές σε μικροοικονομικό επίπεδο, δηλαδή, στην απόφαση μιας επιχείρησης να επενδύσει (Μηλιός, et al, 2003). Η απόφαση αυτή αποκτά αυξημένη σημασία για μακροπρόθεσμα επενδυτικά σχέδια που είναι οικονομικά δαπανηρά να αντιστραφούν. Έτσι, κατά την άφιξη της νέας πληροφορίας, η επιχείρηση, που μπορεί να είναι τράπεζα ή επενδυτής, μπορεί να διαπιστώσει ότι οι πιθανότητες να κάνει μια καλύτερη, απόφαση έχοντας περισσότερες πληροφορίες, αυξάνονται καθώς υπάρχει αναμονή για περισσότερες πληροφορίες.

Με άλλα λόγια, η εταιρεία εκτιμά ότι υπάρχει μια αξία όσον αφορά την αναμονή για την επένδυση.

Αυτή η αξία επιλογής γίνεται περισσότερο ή λιγότερο πολύτιμη για την επιχείρηση, ανάλογα με το επίπεδο αβεβαιότητας που αντιλαμβάνεται στην οικονομία. Η αυξημένη αβεβαιότητα που απορρέει από παράγοντες μακρο-επίπεδου, μπορεί να γίνει ένας σημαντικός παράγοντας για τις επενδύσεις των επιχειρήσεων και, κατά συνέπεια, για την οικονομία. Σύμφωνα με τον Bernanke, όταν η αξία επιλογής είναι μεγάλη, οι επενδυτές είναι πρόθυμοι να θυσιάσουν τις τρέχουσες αποδόσεις, προκειμένου να λάβουν περισσότερες πληροφορίες. Η υψηλή αβεβαιότητα και η πιθανότητα ότι οι νέες πληροφορίες θα αλλάξουν την τοποθέτηση των έργων μπορεί να συμπίεσει τις τωρινές επενδύσεις (Ασπρίδης & Χατζηζαφειρίου, 2011).

Οι συζητήσεις σχετικά με τη διείσδυση της αβεβαιότητας, ανεξάρτητα από την πηγή και την συνέχεια, και, ως εκ τούτου τις επιπτώσεις της στην οικονομία οδηγούν στην ερώτηση για το πώς οι οικονομολόγοι ή τα στελέχη των επιχειρήσεων και οι τραπεζίτες μετρούν την αβεβαιότητα. Ένα μέτρο θα μπορούσε να είναι το ποσό των μετρητών που κατέχουν οι επιχειρήσεις στους ισολογισμούς τους. Οι επιχειρήσεις κατέχουν ταμειακά διαθέσιμα και ισοδύναμα για πολλούς λόγους. Ο ένας είναι για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων. Ωστόσο, οι επενδύσεις χρηματοδοτούνται επίσης μέσω της έκδοσης μετοχών ή μέσω δανείων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αντικατοπτρίζοντας την προαναφερθείσα αξία επιλογής της αναμονής, μια επιχείρηση μπορεί να συσσωρεύει μετρητά αντί της χρηματοδότησης των επενδύσεων, αν κρίνει το μακροοικονομικό περιβάλλον πολύ αβέβαιο για να προσδιοριστεί ο ρυθμός επιστροφής της επένδυσης.

Το Σχήμα 1 δείχνει ότι τα ταμειακά διαθέσιμα και ισοδύναμα, τα περιουσιακά στοιχεία στον ισολογισμό των μη χρηματοοικονομικών μεγάλων επιχειρήσεων ανήλθαν σε λίγο λιγότερο από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια κατά τις 31 του Δεκέμβρη του 2012. Ενώ σημειώθηκε ένα υψηλό σε ονομαστικούς όρους σε σχέση με όλες τις εποχές, το ποσό αυτό ανερχόταν σε μόλις λίγο περισσότερο από το 6% των συνολικών χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Παρόλα αυτά, το μερίδιο της στο τέλος του 2012 ήταν το μεγαλύτερο σε διάστημα λίγο περισσότερο από 13 χρόνια (Ταμουραντζής, 2012).

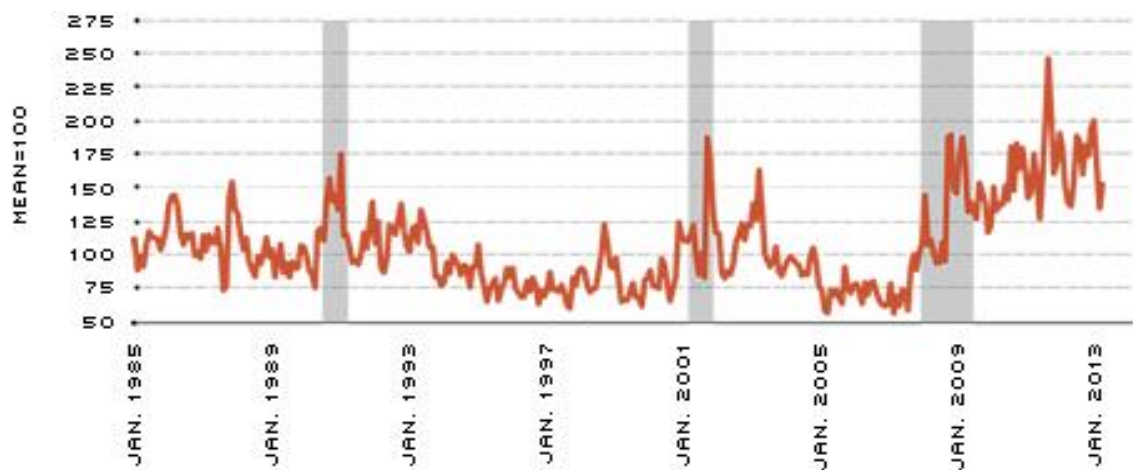

Εικόνα 1. Ταμειακά διαθέσιμα και άλλα διαθέσιμα στοιχεία ενεργητικού στους εταιρικούς ισολογισμούς, Πηγή: Krugman, et al, 2012

Κατά τη μέτρηση της αβεβαιότητας, οι οικονομολόγοι συνειδητοποιούν ότι υπάρχουν αρκετές πιθανές πηγές που περιορίζουν την πρόσληψη και τα επενδυτικά σχέδια των επιχειρήσεων. Μια περαιτέρω επιπλοκή είναι ότι οι διαφορετικοί τύποι της αβεβαιότητας επηρεάζουν ορισμένους τομείς της οικονομίας, περισσότερο από άλλους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη σφαίρα της οικονομικής πολιτικής. Για παράδειγμα, η λήξη της έκπτωσης φόρου που εκκρεμεί για επενδύσεις, μπορεί να δημιουργήσει μεγαλύτερη αβεβαιότητα για έναν μεγάλο κατασκευαστή εντάσεως κεφαλαίου από ότι για ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή λιανοπωλητή.

Ένα δεύτερο μέτρο οικονομικής αβεβαιότητας είναι ένας δείκτης που έχει σχεδιαστεί για τη μέτρηση της αβεβαιότητας της οικονομικής πολιτικής. Όπως βλέπουμε και στο παρακάτω γράφημα ο Δείκτης Οικονομικής Πολιτικής, είναι προϊόν εργασίας των οικονομολόγων Scott Baker και Nicholas Bloom του Πανεπιστήμιου του Στάνφορντ και του οικονομολόγου Steven Davis του Πανεπιστήμιου του Σικάγο. Τιμές του δείκτη πάνω από 100 αποδεικνύουν επίπεδα αβεβαιότητας άνω του μέσου όρου, ενώ το αντίθετο ισχύει για τιμές κάτω από 100 (Ταμουραντζής, 2012).

Οι αυξήσεις στο δείκτη οικονομικής αβεβαιότητας τείνουν να συνδέονται με την πτώση ή πιο αργή ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ και με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου πραγματικών επιχειρήσεων. Αυτό μπορεί να συναχθεί από το Σχήμα 2, επειδή ο δείκτης BBD της οικονομικής αβεβαιότητας αυξάνει από τη μα αμέσως πριν και κατά τη διάρκεια της ύφεσης, και στη συνέχεια παρασύρεται σε χαμηλότερα επίπεδα μετά το τέλος της ύφεσης. Είναι σημαντικό, το γεγονός ότι ο δείκτης δείχνει ότι η αβεβαιότητα της οικονομικής πολιτικής βρίσκεται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα κατά το μεγαλύτερο μέρος της επέκτασης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, επίπεδα που συνήθως εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της ύφεσης (Krugman, et al, (2012).

Εικόνα 2. Δείκτης Αβεβαιότητας Οικονομικής Πολιτικής, Πηγή: Krugman, et al, 2012

Ο δείκτης BBD φαίνεται ότι απεικονίζει με ακρίβεια τα ανεπίσημα στοιχεία που αναφέρονται στα οικονομικά μέσα. Όπως μπορεί να φανεί στο σχήμα, η αβεβαιότητα είναι ασυνήθιστα υψηλή τα τελευταία χρόνια. Αξίζει να σημειωθεί, όμως, ότι ο δείκτης BBD είναι δυνητικά προδιατεθειμένος. Ας υποθέσουμε ότι ένας αυξανόμενος αριθμός οικονομολόγων, φορέων χάραξης πολιτικής και συμμετεχόντων στη χρηματοπιστωτική αγορά αναφέρονται στον δείκτη BBD και το χρησιμοποιούν ως εργαλείο για τη μέτρηση της αβεβαιότητας ή προβλέπουν τις συνέπειες της αβεβαιότητας στην οικονομία.

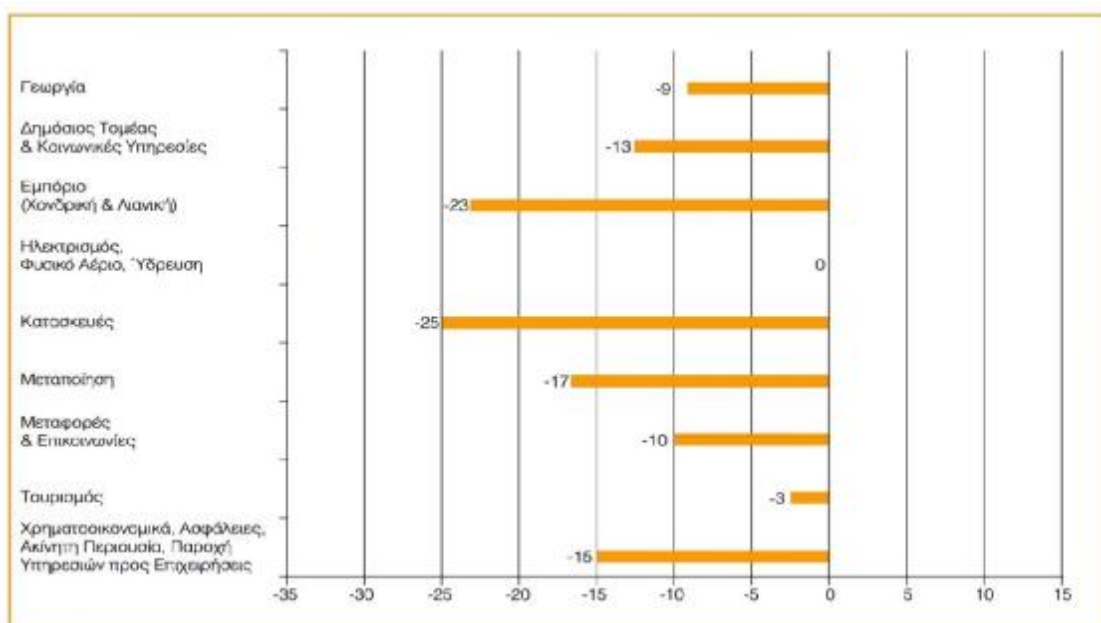
Στο βαθμό που η ανάλυση αυτή αναφέρεται και περιλαμβάνεται στη συνιστώσα αιτιολογικής αναφοράς του Google του δείκτη, ο δείκτης θα έχει υψηλότερες τιμές. Αλλά δεδομένου ότι ο δείκτης BBD αποτελείται από άλλα συστατικά, αυτή η προδιάθεση μπορεί να είναι σχετικά μικρή και επουσιώδης (Krugman, et al, (2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η Ελλάδα βρίσκεται σε μια βαθιά και παρατεταμένη οικονομική ύφεση. Η παγκόσμια κρίση του 2008-2009, έδωσε στο φως τα τρωτά σημεία της Ελλάδας. Κατά τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα σταδιακά αλλά συνεχώς έχανε την διεθνή της ανταγωνιστικότητα κόστους, με αποτέλεσμα την διεύρυνση των τρεχόντων ελλειμμάτων του ισοζυγίου, την επιδείνωση της διεθνούς επενδυτικής θέσης, καθώς και τις κακές επιδόσεις από εισερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις. Στην πραγματικότητα, όταν ήρθε η κρίση, η Ελλάδα ήταν περισσότερο εκτεθειμένη από άλλες χώρες (Δήμα, 2011)

Η επίλυση αυτών των προβλημάτων απαιτήσε και απαιτεί μέτρα πολιτικής σε ένα ευρύ φάσμα και η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε ένα φιλόδοξο σχέδιο για τη διατήρηση της δημοσιονομικής εξυγίανσης, και για τη σταθεροποίηση των δημόσιων οικονομικών ώστε να καθησυχάσει τις αγορές. Αλλά ο δρόμος προς την ανάκαμψη φαίνεται να είναι αργός και επώδυνος για τους Έλληνες πολίτες. Επιπλέον, εάν η ανάκαμψη θέλουμε να διαρκέσει, πρέπει επίσης να αντιμετωπιστεί μια πληθώρα διαρθρωτικών προβλημάτων για την Ελλάδα.

Εικόνα 3. Η συρρίκνωση της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα στους διάφορους τομείς, Πηγή: Ταμouραντζής, 2012

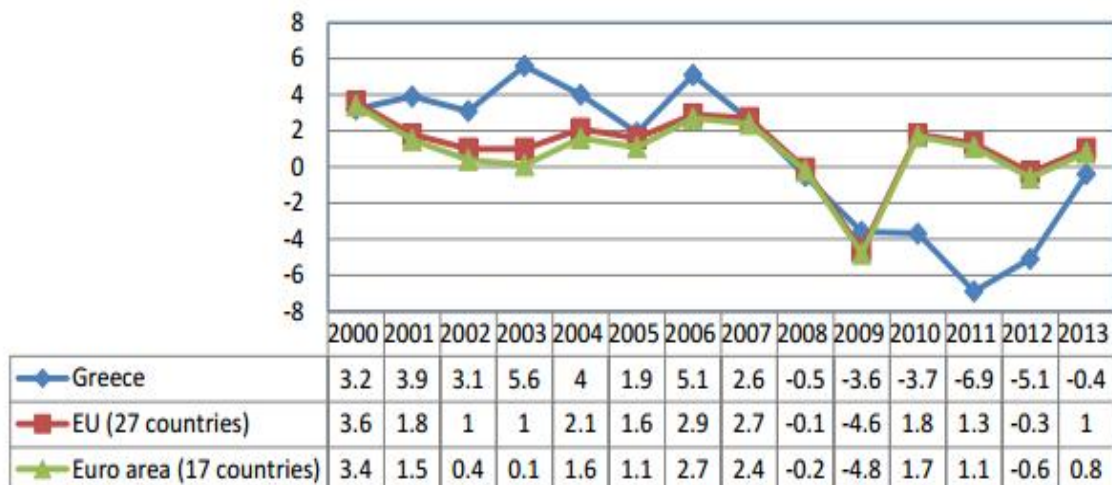
Όπως ήταν αναμενόμενο, οι συνθήκες της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα επιδεινώθηκαν σημαντικά από την έναρξη της κρίσης και η βραχυπρόθεσμη προοπτική παραμένει ζοφερή. Το ποσοστό ανεργίας έχει κλιμακωθεί σε επίπεδα ρεκόρ και τα επίπεδα απασχόλησης σημειώνουν τραγική πτώση. Επιπλέον, ο αριθμός των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έχει αυξηθεί δραματικά (Δήμα, 2011).

Η τρέχουσα επιδείνωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας επιδεινώνει τις προ της κρίσης ανισοροπίες στην ελληνική αγορά εργασίας. Ακόμη και πριν από την κρίση, σχεδόν το ήμισυ του ανέργων ήταν μακροχρόνια άνεργοι (ΟΟΣΑ, 2010). Αλλά όπως γνωρίζουμε, η ανάλυση των διαρθρωτικών εξελίξεων με βάση τα ad hoc μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης, είναι δύσκολη.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σοβαρή οικονομική ύφεση από το 2008. Μετά από την σταθερή αύξηση του πραγματικού όγκου του ΑΕΠ κατά τα προηγούμενα χρόνια (5,5% το 2006 και 3,0% το 2007, η οικονομική δραστηριότητα άρχισε να μειώνεται το 2008 (-0,2%) και η Ελλάδα εισήλθε σε μια παρατεταμένη ύφεση. Η κατάσταση επιδεινώθηκε περαιτέρω κατά τα επόμενα έτη, με απότομες αλλαγές να καταγράφονται της τάξης του 3,3% το 2009, 3,5% το 2010 και 6,9% το 2011, αντικατοπτρίζοντας τις σημαντικές μειώσεις της παραγωγής σε όλους τους τομείς δραστηριότητας. Το ΑΕΠ μειώθηκε περαιτέρω κατά 4,7% το 2012. Οι περισσότερες χώρες της ΕΕ επέστρεψαν σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά το 2009, μετά την αναβίωση της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες. Αντίθετα, ο πραγματικός ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην Ελλάδα συνέχισε την πτωτική του πορεία, υποχωρώντας κατά 3,7% το 2010 και κατά 6,9% το 2011. Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών, το κατά κεφαλήν εισόδημα σε ευρώ ανά κάτοικο, μειώθηκε από 18.700 το 2007 σε 16,100 το 2011 (μείωση 14 %) (Krugman, et al, (2012).

Οι μακροοικονομικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας εξακολουθούν να παραμένουν αρνητικές. Σύμφωνα με έκθεση που συνετάχθηκε κατά το 2012, η ελληνική κυβέρνηση είχε εμπλακεί σε διαπραγματεύσεις με τους πιστωτές της (ΔΝΤ, την Ε.Ε. και την ΕΚΤ) για πακέτο περικοπών 13,5 δισ. που θα εφαρμόζονταν κατά το 2013 και το 2014. Με την εφαρμογή τους, τα μέτρα αυτά, μπορούμε να πούμε, ότι αναμένεται με ασφάλεια να προκαλέσουν μείωση στο ΑΕΠ κατά επιπλέον 5-7% το

2013 και η οικονομία να παραμείνει σε ύφεση και το 2014. Μέχρι τότε και από την αρχή της κρίσης, η ελληνική οικονομία θα έχει συρρικνωθεί κατά 25-30%.

Εικόνα 4. Πραγματικό ΑΕΠ κατά κεφαλήν, ρυθμός ανάπτυξης (Αλλαγή % σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο, Πηγή: Eurostat

Η απασχόληση ανταποκρίνεται στην ύφεση με σημαντική χρονική υστέρηση, λόγω της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, που πιστεύεται ότι είναι αυστηρή στην Ελλάδα. Οι επιχειρήσεις αρχικά προσπάθησαν να αποφύγουν το κόστος απόλυσης, ενώ τα προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση για τη διατήρηση της απασχόλησης έχουν κάπως μετριάσει την επίδραση στην απασχόληση κατά τα πρώτα στάδια της κρίσης. Παρόλα αυτά, το συνολικό ποσοστό απασχόλησης έχασε 8,2 μονάδες μεταξύ 2008 και 2011, με τους άνδρες να είναι η περισσότερο πληγέντες (-9,3 μονάδες σε σχέση με -3,9 μονάδες για τις γυναίκες). Σε σχέση με τους στόχους της στρατηγικής Ευρώπης 2020, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων στην ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών διαμορφώθηκε στο 59,9% το 2011 (71,1 % για τους άνδρες και 48,6 % για τις γυναίκες), έχοντας χάσει 6,6 μονάδες από το 2008, όπου οι απώλειες για τους άνδρες εκτιμούνται σε 9,3 μονάδες και για τις γυναίκες σε 3,9 μονάδες. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι ο στόχος απασχόλησης που έχει θέσει το ελληνικό ΕΠΜ 2011-2014 (70%) είναι προς το παρόν ανέφικτος. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πτώση του ποσοστού απασχόλησης αφορά όλες τις εκπαιδευτικές ομάδες. Οι απώλειες για τα άτομα με πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση εκτιμούνται σε 6,8

μονάδες, ενώ για τα άτομα με ανώτερη δευτεροβάθμια και μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση σε 7,1 μονάδες και για τους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις 8 μονάδες. Έτσι, φαίνεται ότι, αν και όλες οι ομάδες πλήττονται, τα άτομα που διαθέτουν μεγαλύτερο μορφωτικό επίπεδο πλήττονται περισσότερο (Krugman, et al, (2012)).

Το ελληνικό ποσοστό της ανεργίας δεν σημείωσε ουσιαστική μείωση μεταξύ 2000 και 2008. Από το 2009 ωστόσο έχει και πάλι αυξηθεί σταδιακά και υπερβαίνει το ανώτατο επίπεδο του 2000 το 2011 (στο 17,7%). Το ποσοστό ανεργίας υπερδιπλασιάστηκε μεταξύ 2008 και 2011 (από 7,7 % το 2008 σε 17,7% το 2011, δηλαδή, 10 μονάδες). Το ποσοστό ανεργίας των ανδρών έχει σχεδόν τριπλασιαστεί από το 2008 (από 5,1 % σε 15% το 2011). Αντίθετα, οι γυναίκες έχουν επηρεαστεί λιγότερο από την κρίση, παρόλο που οι γυναίκες παρουσίασαν επίσης μια απότομη αύξηση του ποσοστού ανεργίας τους (από 11,4 % το 2008 σε 21,4% το 2011). Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών, το χάσμα στην ανεργία έχει πλέον γίνει κάπως στενότερο. Όσον αφορά την ηλικία, οι νέοι εξακολουθούν να έχουν πληγεί περισσότερο από την κρίση και τα επακόλουθά της. Η ανεργία των νέων στην Ελλάδα συνέχισε την ανοδική της πορεία το 2011, φθάνοντας το 44,4%, σχεδόν τρεις φορές μεγαλύτερη για τους ενήλικες και 22,3 μονάδες πάνω από το επίπεδο του 2008 (Χαρδούβελης, 2012).

Εικόνα 5. Ρυθμός Ανεργίας, Μέσος Όρος Τετραμήνου, Σε σχέση με το φύλο και την ηλικιακή ομάδα, Πηγή: Eurostat

Η ιδιαίτερα έντονη αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα αντανακλά σε μεγάλο βαθμό το ρόλο που διαδραμάτισε η χαμηλή ειδίκευση, όπως οι κατασκευές και το λιανικό εμπόριο. Ο τομέας των κατασκευών, που προσελκύει πολλούς ξένους εργάτες, χτυπήθηκε από την ιδιαίτερα ισχυρή κατάρρευση της στεγαστικής αγοράς, ενώ ο κλάδος του λιανικού εμπορίου επλήγη από τη μείωση των διαθέσιμων εισοδημάτων που επέφερε σοβαρές περικοπές μισθών. Η μείωση των θέσεων εργασίας έπληξε δυσανάλογα τους νέους, καθώς, μεταξύ άλλων, υπερεκπροσωπούσαν από συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Οι προσωρινές θέσεις εργασίας σε μεγάλο βαθμό μειώθηκαν, καθώς οι εργοδότες προσπάθησαν να προσαρμοστούν στην κρίση.

ΕΜΕΑ*	Συνολικές Προοπτικές Απασχόλησης			Διαφορά μεταξύ Β' Τριμήνου 2012 και Γ' Τριμήνου 2012	Διαφορά μεταξύ Γ' Τριμήνου 2011 και Γ' Τριμήνου 2012
	Γ' Τρίμηνο 2011	Β' Τρίμηνο 2012	Γ' Τρίμηνο 2012		
	%	%	%		
Αυστρία	10 (8) ¹	9 (6) ¹	9 (7) ¹	1 (1) ¹	-1 (-1) ¹
Βέλγιο	8 (8) ¹	4 (3) ¹	2 (2) ¹	-2 (-1) ¹	-6 (-6) ¹
Βουλγαρία	14	8	13	5	-1
Γαλλία	6 (5) ¹	2 (2) ¹	4 (2) ¹	2 (0) ¹	-2 (-3) ¹
Γερμανία	-4 (12) ¹	7 (6) ¹	3 (1) ¹	-4 (-5) ¹	-11 (-11) ¹
Ελλάδα	4 (7) ¹	2 (0) ¹	-3 (0) ¹	-5 (0) ¹	-7 (-7) ¹
Ελλάδα	-5 (-9)¹	-11 (-12)¹	-9 (-13)¹	2 (-1)¹	-4 (-4)¹
Ηνωμένο Βασίλειο	4 (3) ¹	2 (2) ¹	3 (1) ¹	1 (-1) ¹	-1 (-2) ¹
Ιρλανδία	-1 (-4) ¹	-3 (-3) ¹	-3 (-6) ¹	0 (-3) ¹	-2 (-2) ¹
Ισπανία	-7 (-9) ¹	-8 (-8) ¹	-4 (-6) ¹	4 (2) ¹	8 (3) ¹
Ισραήλ	-	17	17	0	-
Ιταλία	-4 (-6) ¹	-1 (-2) ¹	-1 (-2) ¹	0 (0) ¹	3 (4) ¹
Νορβηγία	12 (10) ¹	8 (9) ¹	8 (9) ¹	0 (-1) ¹	-4 (-2) ¹
Νότια Αφρική	-1 (1) ¹	0 (-2) ¹	4 (6) ¹	4 (8) ¹	5 (5) ¹
Ολλανδία	4 (4) ¹	0 (0) ¹	-1 (-1) ¹	-1 (-1) ¹	-5 (-5) ¹
Ουγγαρία	1	-3	-2	1	-3
Πολωνία	14 (10) ¹	8 (6) ¹	10 (6) ¹	4 (0) ¹	-4 (-4) ¹
Ρουμανία	20 (11) ¹	9 (11) ¹	17 (10) ¹	8 (-1) ¹	-3 (-1) ¹
Σλοβακία	-	2	5	3	-
Σλοβενία	7	9	9	0	2
Σουηδία	12 (10) ¹	11 (9) ¹	8 (9) ¹	-3 (-3) ¹	-4 (-4) ¹
Τουρκία	35	26	27	1	-8
Τσεχική Δημοκρατία	3 (1) ¹	-3 (-4) ¹	1 (-1) ¹	4 (3) ¹	-2 (-2) ¹
Αμερική	Συνολικές Προοπτικές Απασχόλησης			Διαφορά μεταξύ Β' Τριμήνου 2012 και Γ' Τριμήνου 2012	Διαφορά μεταξύ Γ' Τριμήνου 2011 και Γ' Τριμήνου 2012
	Γ' Τρίμηνο 2011	Β' Τρίμηνο 2012	Γ' Τρίμηνο 2012		
	%	%	%		
Αργεντινή	18 (21) ¹	15 (13) ¹	7 (10) ¹	-8 (-3) ¹	-11 (-11) ¹
Βραζιλία	37	39	31	-8	-6
Γουατεμάλα	11 (12) ¹	13 (14) ¹	11 (12) ¹	-2 (-2) ¹	0 (0) ¹
ΗΠΑ	12 (8) ¹	12 (10) ¹	15 (11) ¹	3 (1) ¹	3 (3) ¹
Καναδάς	22 (16) ¹	16 (13) ¹	18 (12) ¹	2 (-1) ¹	-4 (-4) ¹
Κολομβία	18	18	20	2	2
Κόστα Ρίκα	18 (21) ¹	14 (16) ¹	10 (13) ¹	-4 (-3) ¹	-8 (-8) ¹
Μεξικό	16 (15) ¹	15 (14) ¹	16 (15) ¹	1 (1) ¹	0 (0) ¹
Παναμάς	19	16	22	6	3
Περού	15 (16) ¹	23 (25) ¹	21 (22) ¹	-2 (-4) ¹	6 (6) ¹
Ασία - Ωκεανία	Συνολικές Προοπτικές Απασχόλησης			Διαφορά μεταξύ Β' Τριμήνου 2012 και Γ' Τριμήνου 2012	Διαφορά μεταξύ Γ' Τριμήνου 2011 και Γ' Τριμήνου 2012
	Γ' Τρίμηνο 2011	Β' Τρίμηνο 2012	Γ' Τρίμηνο 2012		
	%	%	%		
Αυστραλία	17 (18) ¹	13 (12) ¹	9 (10) ¹	-4 (-2) ¹	-8 (-8) ¹
Ιαπωνία	5 (9) ¹	23 (11) ¹	8 (12) ¹	-15 (1) ¹	3 (3) ¹
Ινδία	47 (44) ¹	48 (49) ¹	53 (50) ¹	5 (1) ¹	6 (6) ¹
Κίνα	19 (23) ¹	19 (20) ¹	17 (20) ¹	-2 (0) ¹	-2 (-3) ¹
Νέα Ζηλανδία	17 (18) ¹	18 (17) ¹	16 (17) ¹	-2 (0) ¹	-1 (-1) ¹
Σιγκαπούρη	29 (29) ¹	20 (20) ¹	23 (23) ¹	3 (3) ¹	-5 (-6) ¹
Ταϊβάν	39 (38) ¹	36 (33) ¹	40 (37) ¹	4 (4) ¹	1 (1) ¹
Χονγκ Κονγκ	21 (20) ¹	8 (9) ¹	15 (14) ¹	7 (5) ¹	-5 (-6) ¹

Εικόνα 6. Η κίνηση της απασχόλησης στις διάφορες χώρες ανά τον κόσμο, Πηγή: Eurostat

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΩΣ ΥΠΟΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό, θα κάνουμε έναν εισαγωγικό σχολιασμό για την γενικότερη οικονομική και κοινωνική περιρρέουσα ατμόσφαιρα που οδηγεί σταδιακά στην ανεργία. Θα αναφερθούμε λοιπόν στην πηγή του φαινομένου της ανεργίας, εξηγώντας πως οι οικονομικοί παράγοντες που έπληξαν την χώρα και κατ' επέκταση την Ευρωζώνη σημάδεψαν την εργασία των νέων στην Ελλάδα.

4.1. Εισαγωγή

Είναι γεγονός, πως ο κάθε άνθρωπος αποτελεί καταρχάς, ενεργό μέλος της κοινωνίας. Ο άνθρωπος θα πρέπει να θέτει σε πράξη όλες του τις δεξιότητες, προκειμένου να μπορέσει να εξασφαλίσει για τον ίδιο, αλλά και για την οικογένεια του κατ' επέκταση, όλα τα απαραίτητα αγαθά, προϊόντα ή υπηρεσίες, για την σωστή διαβίωση τους. Η κατάσταση αυτή στην οποία αναφερόμαστε είναι ευρύτερα γνωστή με τον όρο «εργασία». Σε πολλές περιπτώσεις όμως, κάτι τέτοιο παρακάμπτεται από την οικονομία της κάθε κοινωνίας, καθώς παρά την θέληση των ατόμων για πρακτική ενεργοποίηση στην κοινωνία, δεν είναι δυνατή η παροχή τέτοιων συνθηκών ώστε να το πράξουν. Η κατάσταση στην οποία αναφερόμαστε είναι ευρύτερα γνωστή με τον όρο «ανεργία» (Δεδουσόπουλος, 2000).

Σχετίζεται με μια κατάσταση μη παραγωγής έργου στην οποία βρίσκονται άτομα που αναζητούν την εργασία χωρίς όμως να επιτυγχάνουν ως προς αυτό. Η ανεργία έχει προκληθεί από διάφορους παράγοντες όπως ο καπιταλιστικός τρόπος στην παραγωγή και σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι η ανεργία αποτελεί κοινωνική κατάσταση και ένα φαινόμενο που είναι ιδιαίτερα εξαπλωμένο στην σύγχρονη κοινωνία, μιας και από το 1970 και έπειτα (Δεδουσόπουλος, 2000), στο σύνολο σχεδόν των χωρών, όχι μόνο της Ευρώπης αλλά και παγκοσμίως, έχει σημειωθεί αρκετά σημαντική αύξηση.

Όπως είναι φυσικό, το φαινόμενο της ανεργίας, έχει τρομερές συνέπειες σε διάφορες επεκτάσεις της καθημερινότητας, που είναι ιδίως κοινωνικής φύσης, και μπορεί να σχετίζονται με την εξαθλίωση, την κοινωνική αλλοτρίωση, τα ψυχολογικά προβλήματα αλλά και περιστάσεις ανομίας. Δυστυχώς, με την τάση της οικονομίας στον κόσμο, πλέον αντιμετωπίζουμε μεγάλα ρεύματα ανεργίας που αφορούν μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες που είναι πλέον εντελώς αποκλεισμένες από την απασχόληση.

Σύμφωνα με μελέτες που έγιναν, κατά την τελευταία εικοσαετία, παρατηρείται ραγδαία αύξηση του φαινομένου της ανεργίας, η οποία διατηρείται σε υψηλά επίπεδα γενικότερα (OECD, 2013). Το φαινόμενο αυτό είναι φυσικά ανησυχητικό μιας και δεν πλήττει μόνο οικογένειες που έχουν ήδη δημιουργηθεί, αλλά και τα νέα άτομα της κοινωνίας που ακόμη δεν έχουν εισέλθει δυναμικά στην κοινωνία με μια εργασία ώστε να εκπληρώσουν τα μελλοντικά τους σχέδια. Είναι δεδομένο λοιπόν, πως ο στόχος των σύγχρονων κοινωνιών και των κυβερνήσεων είναι η συνεχής προσπάθεια ώστε να βρεθούν τρόποι και μέσα για την μείωση και κατόπιν, την εξάλειψη της.

Οι στόχοι λοιπόν, αυτοί, σχετίζονται με την παροχή θέσεων εργασίας με πλήρη η μερική απασχόληση αλλά σε μόνιμη βάση, η διανομή των οικονομικών στα ταμεία του κράτους με δίκαιο τρόπο, η διακοπή των αυξήσεων στις τιμές, η εφαρμογή οργανώσεων για την ψυχολογική υποστήριξη των πολιτών αλλά και η εκπλήρωση των αναγκών τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η επίτευξη τους όμως είναι αρκετά δύσκολη, αν συνυπολογίσει κανείς το γεγονός ότι οι ανάγκες των ατόμων μιας κοινωνίας αυξάνονται συνεχώς, ενώ αντιμετωπίζονται από όλες τις χώρες συνθήκες τραγικής οικονομικής ύφεσης.

Όσον αφορά την χώρα μας, η ανεργία δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, μιας και άρχισε να κάνει την εμφάνιση της από το 1990 (Σκουτέλης, 1996), οπότε και σταδιακά αυξανόταν ολοένα και περισσότερο, για να φτάσει τα τελευταία χρόνια και ειδικά την τελευταία τριετία, να ξεπερνά τα ποσοστά ανεργίας των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών. Πριν φτάσουμε όμως σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να πούμε ότι, μέχρι και την έναρξη της πορείας αύξησης της ανεργίας, στην Ελλάδα τα ποσοστά της ήταν αρκετά μικρά, ενώ υπήρχε μεγάλη ανάπτυξη στην οικονομία ειδικότερα πριν από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση. Αυτό συνέβη το 1974 (Σκουτέλης, 1996), και έκτοτε ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας είχε πτωτική τάση, δίνοντας την θέση του στην αύξηση της

ανεργίας. Από το 1980 και μετά (Σκουτέλης, 1996), εφαρμόστηκε η διατήρηση βάσεων δεδομένων, για να καταγραφεί πλήρως το φαινόμενο της ανεργίας με συγκεκριμένους αριθμούς. Αυτό μας έδωσε την δυνατότητα για μια ξεκάθαρη έκφραση των ποσοστών της ανεργίας αλλά και των συνεπειών ως προς την οικονομία και την κοινωνία της χώρας.

Η ανεργία επικεντρώνεται περισσότερο στις γυναίκες, τους νέους, τους μεσήλικες και τους περισσότερους ηλικιωμένους, αν και σε γενικές γραμμές και σε σύγκριση με τις προαναφερθείσες ομάδες του πληθυσμού, οι νέοι αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα. Κάθε χρόνο, η συμμετοχή των νέων ατόμων στην αγορά εργασίας μειώνεται με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου, γεγονός που οφείλεται καταρχάς στις μειωμένες θέσεις εργασίας, στην εξέλιξη της τεχνολογίας που στερεί ανθρώπινες θέσεις εργασίας μέσω της αυτοματοποίησης της γραμμής παραγωγής, η αύξηση του πληθυσμού των μεταναστών που εργάζονται στην χώρα και στην παροχή πολύ οικονομικής εργασίας από εκείνους (φαινόμενο βέβαια που τα τελευταία χρόνια σταδιακά εκλείπει λόγω και τις επιστροφής πολλών οικονομικών μεταναστών στην χώρα τους), καθώς και οι ολόένα και μεγαλύτερες απαιτήσεις για εξειδίκευση, γνώσεις και κατάρτιση.

Γεγονός είναι ότι με την είσοδο και την αύξηση του κοινωνικού dumping¹ (Petersen κ.α., 2006) από τις επιχειρήσεις, δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην ποσότητα και όχι στην ποιότητα της παραγόμενης εργασίας. Πολλές επιχειρήσεις δηλαδή ενδιαφέρονται για την αύξηση της παραγωγικής δραστηριότητας χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι θα πρέπει να προχωρούν σε πολλές οικονομικές παροχές. Πολλά φθηνά εργατικά χέρια, λοιπόν, με μικρότερο λειτουργικό κόστος. Άλλοι σημαντικοί λόγοι, που πλήττουν την οικονομία και οδηγούν φυσικά σε αρνητικά φαινόμενα όπως και η ανεργία είναι οι εσωτερικές οικονομικές αναταραχές, όπως για παράδειγμα το χρηματιστήριο, ο πληθωρισμός και η ίδρυση ξένων επιχειρήσεων, ειδικά εκείνων που εμπορεύονται

¹Το «Κοινωνικό ντάμπινγκ» είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την πρακτική των εργοδοτών να χρησιμοποιούν το φθηνότερο εργατικό δυναμικό από ό, τι είναι συνήθως διαθέσιμο όσον αφορά τον τομέα της παραγωγής ή / και της πώλησης. Στην πρώτη περίπτωση, προσλαμβάνονται οι μετανάστες εργάτες. Στη δεύτερη, η παραγωγή μεταφέρεται σε μια χώρα ή περιοχή με χαμηλούς μισθούς. Ο επιχειρηματίας θα εξοικονομήσει έτσι χρήματα και ενδεχομένως να αυξήσει τα κέρδη του. Η συστηματική κριτική δείχνει ότι, ως εκ τούτου, οι κυβερνήσεις μπαίνουν στον πειρασμό να εισάγουν ένα λεγόμενο καθεστώς κοινωνικοπολιτικού ανταγωνισμού, έτσι ώστε αυτά να μειώσουν τα κοινωνικά και εργασιακά πρότυπα, προκειμένου να μειωθεί το κόστος εργασίας για τις επιχειρήσεις και, τελικά, να διατηρήσει την επιχειρηματική δραστηριότητα εντός της δικαιοδοσίας τους.

προϊόντα εξαιρετικά χαμηλού κόστους. Ας αναφερθεί επίσης ότι ειδικά με την είσοδο του ευρώ ως επίσημο νόμισμα της χώρας, υπήρξε και εξακολουθεί εν μέρει να υπάρχει δυσκολία στην διαχείριση του νέου αυτού νομίσματος (Δεδουσόπουλος, 2000).

Από την άλλη η συνεχής αύξηση στο επίπεδο των τιμών έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση πληθωρισμού που σε ορισμένες χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, έχει πάρει κατά καιρούς μεγάλες διαστάσεις με σοβαρές οικονομικές αλλά και κοινωνικές συνέπειες. Συνεπώς, όλο και περισσότεροι άνθρωποι ανεξαρτήτου ηλικίας, ψάχνουν μία θέση εργασίας ώστε να συμβάλουν με ένα μόνιμο εισόδημα στο νοικοκυριό όπου η κατανάλωση αυτού εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά και τις δεξιότητες των μελών του.

Η παραγωγή στην Ελλάδα, έχει εγκλωβιστεί σε πολύ χαμηλά επίπεδα, γεγονός που είναι αρνητικό, αλλά αποκτά ακόμη περισσότερο αρνητική διάσταση αν το συνδυάσει κανείς με το φαινόμενο της ανεργίας που κινείται σε πολύ υψηλά επίπεδα (Σπυριδάκης, 2013). Όλα αυτά καθλώνουν την οικονομία της χώρας και δεν της δίνουν την δυνατότητα να αναπτυχθεί και να εξελιχθεί, με σκοπό την ριζική επαναφορά και την ανάκαμψη της, με συντομότερους από τους τυπικούς ρυθμούς. Δυστυχώς, όπως φαίνεται και η παραγωγή δεν μπορεί να ανακάμψει, ενώ δεν προσφέρονται δυνατότητες για νέες επενδύσεις, μιας και το γενικότερο οικονομικό περιβάλλον είναι αρνητικό και δεν μπορεί να αποδώσει συνθήκες ασφάλειας και σταθερότητας, για την προσέλκυση νέων και δυναμικών επενδυτών.

Είναι γεγονός πάντως, ότι οι κυβερνήσεις της χώρας, προσπαθούν να παρέχουν μέτρα για την σταδιακή αντιμετώπιση της ανεργίας, που όμως δυστυχώς δεν είναι αρκετά, γιατί ναι μεν καταφέρουν πλήγματα στο αρνητικό αυτό φαινόμενο, αλλά από την άλλη τα πλήγματα αυτά είναι παροδικά και όχι μόνιμα ώστε να έχουν αποτελέσματα που θα δείξουν την επίδραση τους και σε μακροχρόνια βάση. Τέτοιου τύπου μέτρα, είναι η πρόωρη συνταξιοδότηση, οι επιδοτήσεις για προώθηση της απασχόλησης, η θέσπιση μέτρων για την επιστροφή των μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους, η δημιουργία θέσεων εργασίας σε διάφορες υπηρεσίες του Δημόσιου Φορέα (γεγονός που πραγματοποιείται ουσιαστικά με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου – συνήθως 5 ή 6 μηνών). Επίσης, γίνεται προσέγγιση και προώθηση της απασχόλησης προς επαγγέλματα που τείνουν να εκλείψουν ή δεν συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των νέων.

Ακόμη, γίνονται προσπάθειες για επανακατάρτιση των ατόμων, ή κατάρτιση γενικότερα των νέων σε διάφορες δεξιότητες, που όμως έχουν μικρή διάρκεια και επιδότηση, ενώ και οι θέσεις τους είναι πολύ περιορισμένες. Τέλος, γίνονται προσπάθειες για προώθηση της επιχειρηματικότητας, με παροχή επιδοτήσεων, ή δανειοδοτήσεων με πολύ καλούς όρους, για να λειτουργήσουν νέες επιχειρήσεις, ή ακόμη και για τις παλαιότερες για να μη θέσουν τέλος στην λειτουργία τους (Επίσημη ιστοσελίδα Ο.Α.Ε.Δ., Πηγή: <http://www.oaed.gr/>).

Ένας σημαντικότερος παράγοντας πάντως, που συμβάλει στην εξαιρετική πτώση των διαθέσιμων θέσεων εργασίας, είναι και η συνεχής τεχνολογική ανάπτυξη, που παρά το γεγονός ότι βοηθά πολύ στην εξυπηρέτηση των αναγκών των ανθρώπων μιας κοινωνίας σε καθημερινή βάση, έχει μειώσει πολύ την ανάγκη στις επιχειρήσεις σε ανθρώπινο δυναμικό. Έτσι, προκειμένου να απασχοληθεί κανείς σε μια σύγχρονη επιχείρηση, πλην του κλάδου των εργατών – χειριστών των μηχανημάτων, θα πρέπει να είναι εξαιρετικά εξειδικευμένος και εκπαιδευμένος. Ας αναφερθεί επίσης, ότι ο τομέας της χειρονακτικής εργασίας, έχει υποτιμηθεί αρκετά, με αποτέλεσμα όσοι πλέον εργάζονται στον συγκεκριμένο τομέα, να μην αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο αλλά και να βλέπουν συνεχώς τις αποδοχές τους να μειώνονται.

Μπορεί λοιπόν κανείς πλέον να βρει μια θέση απασχόλησης, από τις λίγες έστω που υπάρχουν, πάνω στους τομείς της τεχνολογίας και των τηλεπικοινωνιών, μιας και σε γενικές γραμμές ειδικά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια τεράστια στροφή των ατόμων προς τους συγκεκριμένους τομείς, τομείς που από πολύ νεαρή ηλικία αποκτούν πλέον εξοικείωση.

Η ανάλυση της παρούσας μελέτης στηρίζεται τόσο σε θεωρητική όσο και σε εμπειρική έρευνα. Ο βασικός σκοπός της είναι να προσδιορίσει τους παράγοντες που επηρεάζουν την απασχόληση και την ανεργία των νέων, και να εντοπίσει τον τρόπο με τον οποίο αυτοί οι συγκεκριμένοι παράγοντες επηρεάζουν το φαινόμενο της ανεργίας. Στόχος επίσης είναι η διερεύνηση των σημερινών διαστάσεων της ανεργίας με τη βοήθεια ερωτηματολογίου, ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την έξαρση και την διατήρησή της.

4.2. Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή Οικονομία

Γενικά τα τελευταία χρόνια και με ελάχιστες εξαιρέσεις που αφορούν κυρίως την τριετία από 2009-2011 (OECD, 2013), όπου παρατηρήθηκε κάμψη αλλά και μικρή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, ο ρυθμός ανάπτυξης της άρχισε και πάλι να εμφανίζει πτωτικές τάσεις, οι οποίες δυστυχώς εξακολουθούν να διατηρούνται.

Παρόλο που οι οικονομίες ανά τον κόσμο, θα έπρεπε να αναπτύσσονται και να εξελίσσονται παράλληλα με τις κοινωνίες, σπουδαία οικονομική ανάκαμψη δεν μπορεί να αναμένεται, τουλάχιστον για τα έτη που θα ακολουθήσουν άμεσα, μιας και όλοι οι παράγοντες που οδήγησαν στην ύφεση, λόγω της έλλειψης υποδομών, θα πρέπει σταδιακά να εξαλειφθούν. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα τα τελευταία χρόνια παραπαίει, με αποτέλεσμα η όποια ανάπτυξη, έστω και μικρή, εμφανιστεί στα δεδομένα της χώρας, να είναι τόσο αδύναμη ώστε δυστυχώς η υπέρβαση της κρίσης να είναι ακόμη αδύνατη (Σπυριδάκης, 2013).

Είναι παγκόσμιο γεγονός επίσης, ότι οι κλάδοι που θα μπορούσαν να δώσουν μια επιπλέον άνθηση στην οικονομία, όπως η βιομηχανία ή ακόμη και οι βιοτεχνίες (Πιντέρης, 2013), αφουγγραζόμενοι τις συνθήκες και την σοβαρή μείωση των οικονομικών εισροών στα ταμεία τους, μεταφέρουν τις δραστηριότητες τους σε χώρες όπου, το κόστος της εργασίας είναι αρκετά μικρότερο, έτσι ώστε να μπορούν να προσλάβουν ακόμη περισσότερα άτομα για να ενισχύσουν την παραγωγική τους διαδικασία, μειώνοντας παράλληλα τις οικονομικές εκροές ως προς αυτή την κατεύθυνση. Κάτι τέτοιο, όχι μόνο πλήττει σοβαρά την εγχώρια και κατ' επέκταση την παγκόσμια οικονομία, αλλά και δημιουργεί νέες «στρατιές» ανέργων. Φυσικά βέβαια, από την διαδικασία αυτή δεν βγαίνουν ούτε οι επιχειρήσεις αλώβητες, καθώς οι περισσότερες περιοχές με χαμηλό ημερομίσθιο, συνεπάγονται και χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, και συνεπώς χαμηλότερη εξειδίκευση και γνώσεις που θα μπορέσει ο εργαζόμενος να αποδώσει στην επιχείρηση.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η οικονομική κρίση και η συνέπειες της που αντιμετωπίζουμε ως έθνος αλλά και ως κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεκίνησε από την κρίση στον χρηματοπιστωτικό τομέα των Η.Π.Α., επηρεάζοντας όμως παραδόξως περισσότερο την Ευρώπη παρά την ίδια την Αμερική (Πιντέρης, 2013). Έτσι πλέον για

την αντιμετώπιση της κρίσης και της ανεργίας η κυβέρνηση επιβάλλει την δημοσιονομική περιστολή. Κάτι τέτοιο μπορεί από την μία να προκαλέσει μείωση του ρυθμού ανάπτυξης, από την άλλη όμως μειώνει και το έλλειμμα αυξάνοντας τους δημοσιονομικούς δείκτες.

Αν και σε γενικές γραμμές οι χώρες που βρίσκονται εκτός της Ευρωζώνης, δείχνουν να ανακάμπτουν τουλάχιστον οικονομικά, οι χώρες εντός της εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τα τεράστια προβλήματα, που προκαλούν στην συνέχεια οικονομική αστάθεια και αβεβαιότητα και τεράστια ποσοστά ανεργίας, που θα δούμε και σε επόμενα κεφάλαια.

Δυστυχώς, είναι πλέον σύνηθες ότι η αστάθεια της οικονομίας, μπορεί να εμφανίσει νέες κρίσεις χρέους, μιας και οι χώρες πλέον πλήττονται σοβαρά από δημοσιονομικά προβλήματα. Επομένως, η ανάπτυξη σε ουσιαστικό επίπεδο δεν είναι κάτι που μπορεί κανείς να ανίχνευση στον ορίζοντα. Ταυτόχρονα με όλα αυτά, όχι μόνο παρατηρείται αύξηση στην ανεργία, αλλά και μείωση της κατανάλωσης αλλά και των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου που θα μπορούσαν να δώσουν μια επιπλέον ώθηση για ανάπτυξη και εξέλιξη. Όπως φαίνεται, η οικονομία στην Ευρώπη θα συνεχίσει να κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, μέχρι τουλάχιστον να δοθεί η απαραίτητη ώθηση για ανάπτυξη.

Επίσης, τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας, παρατηρείται αύξηση του πληθωρισμού παράλληλα με την σταδιακή αλλά αρκετά μικρότερη αύξηση του δημοσίου χρέους. Ταυτόχρονα, στην χώρα μας αλλά και στην Πορτογαλία, παρατηρήθηκε αρνητική μεταβολή του Α.Ε.Π. ενώ και άλλες χώρες της Ευρώπης, βρίσκονται στην τροχιά της οικονομικής ύφεσης, όπως για παράδειγμα η Ισπανία και η Ουγγαρία (Στοιχεία από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., Πηγή: www.statistics.gr).

Λόγω των προαναφερθέντων, η ανεργία όχι μόνο παραμένει σταθερή, λόγω της συνεχούς διατήρησης των ατόμων που βρίσκονται εγγεγραμμένοι στα μητρώα ανεργίας του Ο.Α.Ε.Δ., αλλά συνεχώς αυξάνεται, πλήττοντας τις γυναίκες αλλά και τους νέους από 18 έως 34 ετών (Πετκίδου, 2007). Η συνεχής παραμονή στα μητρώα ανέργων, τους καθιστά ως μακροχρόνια άνεργους. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, είναι πλέον τα άτομα να νοιώθουν άπραγα, να βλέπουν τις δεξιότητές τους να απαξιώνονται και να ευτελίζονται, να οδηγούνται στην απελπισία, γεγονός που επηρεάζει την ψυχολογία ως

προς την εύρεση νέας εργασίας, μιας και δεν θέτουν υψηλά κριτήρια, και αποτελούν ελκυστική επιλογή για τους εργοδότες. Κάτι τέτοιο όμως, δεν επηρεάζει μόνο τους ανέργους, αλλά και την γενικότερη οικονομία μιας και με την συνέχιση αυτής της πρακτικής, η επιχείρηση χάνει και ένα κομμάτι της ανταγωνιστικότητάς της που θα μπορούσε να αποδώσει στην εγχώρια κοινότητα, προκειμένου να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική και διεθνώς.

4.3. Ύφεση και Δημοσιονομικές Εξελίξεις στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα οι κυβερνήσεις των τελευταίων χρόνων εφάρμοσαν μια οικονομική πολιτική η οποία σκοπό είχε να περιορίσει το δημοσιονομικό έλλειμμα και παράλληλα να επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα και να αυξηθεί το Α.Ε.Π. σε σχέση με το δημόσιο χρέος (Πετκίδου, 2007). Επίσης επιδιώχθηκε αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας. Όλα αυτά είχαν μικρότερη επιτυχία από την αναμενόμενη λόγω των αργών ρυθμών στις επιβαλλόμενες μεταρρυθμίσεις.

Η ύφεση που ξεκίνησε μετά το 2008 και κορυφώθηκε το 2012 που ήταν έτος πολλών δυσμενών εξελίξεων για την Ελλάδα (OECD, 2013), αφού όλα τα οικονομικά μεγέθη επιδεινώθηκαν ραγδαία και η επιδείνωση αυτή προστέθηκε στην βεβαρυμμένη κατάσταση της οικονομίας, δημιουργώντας έτσι ένα ασφυκτικό περιβάλλον για όλες τις οικονομικές δραστηριότητες.

Η βαθιά αυτή ύφεση στην οποία περιήλθε η χώρα, είχε σαν αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση της ανεργίας και ως εκ τούτου την υποβάθμιση της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών. Αφού λοιπόν οι δημοσιονομικές εξελίξεις δεν ήταν οι αναμενόμενες, αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αναπροσαρμόζονται οι στόχοι με την λήψη και νέων μέτρων που πολλές φορές επιδείνωναν την ήδη υπάρχουσα κατάσταση.

Η οικονομική προσαρμογή καθοριζόταν από το πρώτο μνημόνιο που αναπροσαρμόστηκε με το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016, το οποίο συνοδευόταν από το δεύτερο μνημόνιο και νέα δανειακή σύμβαση που περιλάμβανε αναδιάρθρωση δημόσιου χρέους με την ανταλλαγή ομολόγων και με βάση

τους όρους συμμετοχής του Ιδιωτικού Τομέα (P.S.I.). Το χρέος δεν ήταν πλέον διαχειρίσιμο και αυτό οδήγησε στην αναδιάρθρωση της διαδικασίας του P.S.I. Προς το τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2013 η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο απεφάνθησαν ότι η κατάσταση δεν αποκλιμακώνεται και το χρέος δεν είναι εξυπηρετήσιμο και έτσι κρίθηκε αναγκαία η μείωση του (κούρεμα) (OECD,2013).

Αυτό, παρά τα θετικά αποτελέσματα που είχε όσον αφορά τα επίπεδα του χρέους, θα δημιουργούσε αρνητικά αποτελέσματα στα ασφαλιστικά ταμεία αλλά και σε φορείς και ιδιώτες που κατέχουν κουρεμένα ομόλογα και παράλληλα θα οδηγούσε στην ανάγκη ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας που θα επιτυχανόταν με νέες καινοτόμες επενδύσεις υψηλής προστιθέμενης αξίας και με αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού, λανθασμένα επιχειρείται με μείωση των εισοδημάτων που έχει σαν συνέπειες, την πτώση της ζήτησης, την μείωση της παραγωγής και τελικά την μείωση των τιμών των προϊόντων και των υπηρεσιών που θα τα κάνει ανταγωνιστικά έναντι των υπολοίπων.

Όλες αυτές οι εξελίξεις δείχνουν ότι και εδώ η πολιτική που εφαρμόστηκε δεν επέτυχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η μείωση των εξαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών κατά το 2012 είναι εμφανής συγκρινόμενη με εξαγωγές προηγούμενων ετών (Πιντέρης, 2013). Η κάθετη πτώση των επενδύσεων για την Ελλάδα σημαίνει την μείωση και απαξίωση της παραγωγικής δυνατότητας. Η αποεπένδυση οδηγεί σε ένα οικονομικό περιβάλλον που έχει σαν αποτέλεσμα την υποβάθμιση του τελικού προϊόντος και την αδυναμία παραγωγικής ανταπόκρισης στις απαιτήσεις της παγκόσμιας ζήτησης.

Με αυτόν τον τρόπο η χώρα εξομοιώνεται με άλλες χώρες που είναι τεχνολογικά, παραγωγικά, κοινωνικά και οικονομικά πολύ λιγότερο ανεπτυγμένες. Το οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας, παραμένει ασταθές, αφού η ασκούμενη πολιτική επηρεάζει αρνητικά και το τωρινό αλλά και το μελλοντικό Α.Ε.Π. και οδηγεί σε μια μη ανταγωνιστική οικονομία. Και ενώ το 2011, έδειξε μια εικόνα σταθεροποίησης, αυτή μάλλον ήταν πρόσκαιρη, γιατί το 2012 αποδείχθηκε έτος ύφεσης και οικονομικής αντίφασης σε σχέση με τα οικονομικά αποτελέσματα (Πιντέρης, 2013).

Το συμπέρασμα που εξάγεται λοιπόν είναι ότι η οικονομική κρίση και οι μεταβολές που έφερε στις Ευρωπαϊκές οικονομίες, έβαλαν σε κίνδυνο την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (OECD, 2013). Τα αίτια αυτής της κρίσης και των κινδύνων της είναι οι δημοσιονομικές ανισορροπίες πολλών κρατών – μελών της, στα οποία τα προγράμματα προσαρμογής που εφαρμόζονται δημιουργούν πλέον αβέβαιο περιβάλλον για την Ευρωζώνη και καταβαραθρώνουν την βασική της αρχή που είναι η κοινωνική και οικονομική συνοχή των κρατών – μελών της.

4.4. Κοινωνική Προστασία και Ανεργία

Οι χώρες της Ευρώπης έχουν την τάση να προχωρούν παρ όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην οικονομία τους και την καθημερινότητα των πολιτών τους. Άλλες με γρηγορότερο ρυθμό, άλλες με λίγο πιο αργό ρυθμό προσπαθούν να μετασηματίσουν τα συστήματα κοινωνικής προστασίας (Τσιρώνης, 2003). Αυτός ο στόχος των χωρών απορρέει από την ανάγκη επανάκτησης της αποτελεσματικότητας στο πλαίσιο των μεταβαλλόμενων συνθηκών στην αγορά εργασίας και ικανοποίησης των σύγχρονων αναγκών, αλλά και από τους υφιστάμενους δημοσιονομικούς περιορισμούς του συστήματος της κάθε χώρας, όπως θα δούμε εκτενέστερα σε επόμενα κεφάλαια.

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια ύφεσης και ανεργίας όπου παρουσιάστηκαν συγκεκριμένα κοινωνικά, οικονομικά, δημογραφικά και τεχνολογικά χαρακτηριστικά στις χώρες της Ε.Ε. αλλά και ειδικότερα στην Ελλάδα. Όταν αυτά τα χαρακτηριστικά άλλαξαν το σύστημα, κατέστη εν μέρει αναποτελεσματικό με αποτέλεσμα να είναι ανάγκη ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου και της φύσης του στο μοντέλο της αναπτυξιακής πολιτικής.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του μετασηματισμού του συστήματος φαίνεται να είναι η μείωση σε ένα βαθμό του στοιχείου της καθολικότητας, της κοινωνικής πολιτικής προς όφελος της επιλεκτικότητας, και αυτά σε συνδυασμό με την υιοθέτηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και κατ επέκταση της ίδιας της ανεργίας σε βάρος των παραδοσιακών παθητικών πολιτών.

Στόχοι του νέου συστήματος είναι η άσκηση κοινωνικής πολιτικής προς όφελος συγκεκριμένων και στοχοθετημένων κοινωνικών ομάδων ώστε οι δαπάνες να περιοριστούν και να είναι αποτελεσματικότερες (Σπυριδάκης, 2013). Επίσης αποτελεσματικότερη πρέπει να γίνει και η σύνδεση της πρόνοιας με την εργασία με τάση παράτασης της διασύνδεσης των ατόμων με την αγορά εργασίας μέσω της συνεχούς ενεργοποίησης ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού.

Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε πως οι τάσεις της κοινωνικής πολιτικής είναι η μετάβαση από επιδοματικές πολιτικές ίδιες προς όλους, σε πρακτικές μεταβιβάσεων εισοδημάτων ανταποδοτικού χαρακτήρα, περιορισμό των εισοδημάτων εισάγοντας σταδιακά την έννοια της επιλεκτικότητας, την ενίσχυση του θεσμού της οικογένειας αλλά και της αγοράς στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και τη δημιουργία ενός πλέγματος ασφαλείας προς τους πολίτες.

Συμπερασματικά παρατηρούμε ότι οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούν οι χώρες στα συστήματα προστασίας των πολιτών δείχνουν να ενισχύουν την έννοια της ασφάλισης της ανεργίας, να ενθαρρύνεται ο άνεργος ώστε να βρει εργασία, να περιοριστούν τα επιδόματα ανεργίας, δηλαδή του αριθμού των δικαιούχων και της χρονικής διάρκειας, να παρέχουν στοχευμένες συμβουλευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες, να παρέχουν διευκολύνσεις στα άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες, όπως για παράδειγμα οι ανύπανδρες μητέρες, στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας και να παρέχουν κίνητρα όπως της επιστροφής εισοδήματος από τη φορολογική διαδικασία, που να στοχεύουν στην αύξηση του εισοδήματος μέσω της εργασίας και ειδικά αν αυτή δεν είναι καλοπληρωμένη.

4.5. Σύστημα Κοινωνικής Προστασίας

Συνήθως για κάθε χώρα υπάρχει ένα συγκεκριμένο σύστημα προστασίας από την ανεργία βραχείας διάρκειας και ένα δεύτερο που αφορά την ανεργία μακράς διάρκειας, αλλά γενικότερα κάθε χώρα έχει δημιουργήσει τα δικά της συστήματα με τα δικά της εθνικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο μπορούμε να διακρίνουμε κάποιους κύριους τύπους

συστημάτων κοινών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι διαστάσεις αυτών των συστημάτων χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες (Τσιρώνης, 2003):

Το ύψος επιδομάτων ανεργίας: Για την προσέγγιση των επιδομάτων αυτών χρησιμοποιείται ο βαθμός αναπλήρωσης του εισοδήματος από εργασία για διάφορες εργασίες και συνήθως για άγαμους άνεργους. Στα μεθοδολογικά θέματα που αφορούν την κατάρτιση του δείκτη και περιλαμβάνονται ζητήματα όπως αν η βάση υπολογισμού περιλαμβάνει ασφαλιστικές εισφορές, φόρους, άλλα κοινωνικά επιδόματα που αναλάμβανε ο άνεργος όπως το στεγαστικό ή το οικογενειακό, όπως και αν το ύψος του επιδόματος ανεργίας μεταβάλλεται κατά της. Μια σημαντική διάσταση στο πεδίο αυτό είναι το ύψος και η ύπαρξη επιδόματος κοινωνικής αρωγής δηλαδή τύπου χρηματικής πληρωμής που καταβάλλεται στον άνεργο όταν δεν έχει άλλη εισοδηματική πηγή.

Η διάρκεια πληρωμής των επιδομάτων αυτών στους δικαιούχους: Στο πεδίο αυτό ανήκουν θέματα όπως η μέγιστη διάρκεια καταβολής καθώς και η ύπαρξη ή μη επιδόματος κοινωνικής αρωγής σχετικά με την ανεργία, μετά την λήξη του επιδόματος ανεργίας.

Ο βαθμός κάλυψης των ανέργων: Το πεδίο αυτό αναφέρεται στο ποσοστό του συνόλου των ανέργων που λαμβάνουν επιδόματα ανεργίας, δηλαδή το ποσό των δικαιούχων. Ο δείκτης αυτός δείχνει την αυστηρότητα των προϋποθέσεων παροχής του επιδόματος όπως τα κριτήρια, η διαθεσιμότητα για εργασία και άλλα, καθώς επίσης και τους μακροχρόνια άνεργους που έχουν εξαντλήσει τα δικαιώματα λήψης επιδομάτων.

Η αυστηρότητα του θεσμικού πλαισίου προστασίας της απασχόλησης: Όπου περιλαμβάνονται θέματα όπως το ύψος των αποζημιώσεων, η αυστηρότητα των θεσμικών ρυθμίσεων για τις απολύσεις, η διάρκεια της περιόδου προειδοποίησης, οι διαδικασίες διαβούλευσης και μεσολάβησης και άλλα. Εδώ έχουμε και χρησιμοποίηση δεικτών σχετικά με το ποσοστό των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, το βαθμό κάλυψης της απασχόλησης από συλλογικές συμφωνίες, καθώς και την συνδικαλιστική πυκνότητα δηλαδή το ποσοστό των απασχολούμενων που είναι εγγεγραμμένοι στα εργασιακά σωματεία.

4.6. Προσδιοριστικοί Παράγοντες Της Απασχόλησης

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της απασχόλησης εντοπίζονται τόσο σε μακρο όσο και σε μικρο επίπεδο. Σαν παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την οικονομική συγκυρία η οποία επηρεάζει αρνητικά ή θετικά την απασχόληση. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι οι πολιτικές απασχόλησης στρέφονται είτε προς τον επηρεασμό μικροοικονομικών παραγόντων, είτε μακροοικονομικών.

Κατά την περίοδο της κρίσης το ενδιαφέρον για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας έχει επικεντρωθεί στο κόστος εργασίας και αυτό ως ένα βαθμό οφείλεται στην επικράτηση ότι ο σημαντικότερος προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης εργασίας είναι ο πραγματικός μισθός. Εξ ορισμού ο πραγματικός μισθός συνδέεται αρνητικά με τη ζήτηση εργασίας μιας επιχείρησης (Πιντέρης, 2013). Αυτό μεταφράζεται στο το ότι η επιχείρηση είναι αυτή που θα αποφασίσει σχετικά με την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που θα χρησιμοποιήσει στην ανάλυση κόστους - οφέλους, αφού για κάθε ενέργειά της θα έχει μεν όφελος, αλλά θα έχει και κόστος.

Για να προσλάβει έναν εργαζόμενο η επιχείρηση, θα πρέπει να κάνει προγραμματισμό σχετικά με το όφελός της και το κόστος που αναλαμβάνει να πληρώνει γι αυτόν. Αν το όφελός της είναι μεγαλύτερο από το κόστος, δηλαδή τον πραγματικό μισθό, τότε θα προσλάβει τον εργαζόμενο γιατί με αυτή την κίνηση αυξάνει τα κέρδη της, ενώ είναι γεγονός πως θα συνεχίσει να προσλαμβάνει εργαζόμενους μέχρι το σημείο όπου το οριακό της όφελος θα έχει εξισωθεί με το οριακό της κόστος.

Η παραπάνω υπόθεση, πως η ζήτηση εργασίας της επιχείρησης εξαρτάται από τις μεταβολές του πραγματικού μισθού έχει αμφισβητηθεί έντονα, αφού πιθανόν να ισχύει στην περίπτωση της ανειδίκευτης εργασίας, όπου η αύξηση του πραγματικού μισθού του ανειδίκευτου εργαζομένου να οδηγηθεί στην υποκατάστασή του από την τεχνολογική εξέλιξη (Πιντέρης, 2013). Δεν είναι το ίδιο όμως με την περίπτωση ενός ειδικευμένου αφού η υποκατάσταση του δεν είναι εύκολη υπόθεση όσο και αν αυξάνεται ο πραγματικός μισθός.

Οικονομολόγοι που ασχολούνται με την ανάλυση και την μικροοικονομία υποστηρίζουν ότι η υποκατάσταση ή όχι ανάμεσα σε διάφορες ομάδες εργαζομένων

εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, εκτός του ύψους του μισθού, παράγοντες όπως το κόστος που καλείται να πληρώσει η επιχείρηση για την πρόσληψη, το μισθό και την εκπαίδευση του εργαζόμενου και η παραγωγικότητα εργασίας (Petersen, κ.α., 2006). Πολλοί υποστηρίζουν ότι για τον καθορισμό της αμοιβής δεν πρέπει να λαμβάνεται υπ όψη μόνο η προσφερόμενη ποσότητα εργασίας εκ μέρους του υπαλλήλου, αλλά και η ποιότητά της όπως αυτή προσδιορίζεται από την ένταση της εργασίας, την παραγωγικότητα και άλλα (Colley, 2007). Έτσι εάν έχουμε μείωση μισθού θα έχουμε και αύξηση της ζήτησης εργασίας σε άτομα με χαμηλή παραγωγικότητα με αποτέλεσμα να παραμένει ίδιο το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας προκύπτει αν διαιρέσουμε το ύψος τους μισθού με την παραγωγικότητα. Από τη στιγμή που θα υπάρξει μείωση του μισθού, θα υπάρξει και ίση μείωση της παραγωγικότητας, άρα το μοναδιαίο κόστος εργασίας θα παραμείνει αμετάβλητο. Αν υποθέσουμε ότι η ζήτηση εργασίας εξαρτάται από το μοναδιαίο κόστος εργασίας και όχι από την αμοιβή, τότε δεν υπάρχει κανένας λόγος να αυξηθεί ο αριθμός των απασχολούμενων των οποίων η παραγωγή κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα, άρα έχουμε ανεργία που δεν μπορεί να μειωθεί μέσω της πρόσληψης σε εταιρείες και επιχειρήσεις.

Η δαπάνη μιας επιχείρησης για την πρόσληψη, την ένταξη και την εκπαίδευση ενός εργαζομένου είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας, αφού από τη στιγμή που προσλαμβάνεται ένα άτομο, η επιχείρηση επενδύει πάνω του βελτιώνοντας ταυτόχρονα το επίπεδο των γνώσεών του και των δεξιοτήτων του. Με απλά λόγια η επιχείρηση έχει αυξημένο κόστος λόγω των μηνιαίων εξόδων που καλείται να πληρώσει ή ακόμα και το κόστος αντικατάστασής του σε περίπτωση απόλυσης ή παραίτησης του, οπότε έχει συμφέρον να κρατήσει τον εργαζόμενο, κάτι που βοηθάει και την κοινωνία, αφού ένας άνεργος γίνεται εργαζόμενος και μειώνονται με αυτόν τον τρόπο τα επίπεδα μη-απασχόλησης στην χώρα.

Συνήθως οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα όταν πραγματοποιούν πρόσληψη καταβάλλουν μισθό χαμηλότερο της οριακής παραγωγικότητας του ατόμου και αυτό οφείλεται στο ότι η επιχείρηση θα δαπανήσει ένα συγκεκριμένο ποσό για την εξειδίκευση του με σκοπό της βελτίωση της ποιότητας του ανθρωπίνου κεφαλαίου και δυναμικού (Δεδουσόπουλος, 2000). Στη συνέχεια ο εργαζόμενος, όσο μεγαλύτερος γίνεται σε ηλικία και αποκτά περισσότερη εμπειρία, η επιχείρηση του καταβάλλει μισθό ο οποίος είναι υψηλότερος της οριακής του παραγωγικότητας. Στο εξωτερικό αντίθετα έχει

επικρατήσει η αντίληψη ότι ο εργαζόμενος αν είναι ιδιαίτερα παραγωγικός πρέπει να αμείβεται καλά ώστε να παραμείνει στην επιχείρηση και να μην μεταπηδήσει σε κάποια άλλη ανταγωνιστική.

Γενικά και συμπερασματικά θα λέγαμε πως η ζήτηση εργασίας άρα και η μείωση της ανεργίας επηρεάζεται από προσδιοριστικούς παράγοντες που αφορούν την ενεργό ζήτηση, τη σχέση μισθού και παραγωγικότητας και τον ανταγωνισμό σε διεθνές επίπεδο και για χώρες που έχουν κόστος εργασίας μικρότερο της δικής μας. Η γενικευμένη μείωση του κόστους εργασίας, δηλαδή η μείωση των μισθών, μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ενεργούς ζήτησης και κατ'επέκταση μείωση της ζήτησης εργασίας και της απασχόλησης. Τέλος, το μοναδιαίο κόστος εργασίας που επηρεάζει την ίδια τη ζήτηση εργασίας και το οποίο προκύπτει από την αμοιβή και την παραγωγικότητα.

Η πολιτική απασχόλησης είναι προσανατολισμένη στην επιστήμη της μικροοικονομίας κατά κύριο λόγο με σκοπό τη μείωση του κόστους εργασίας και της αύξησης της ζήτησης.

4.7. Οι Πολιτικές Απασχόλησης – Μετρό Πρόβλεψης κατά της Ανεργίας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω της διατήρησης της ανεργίας σε πολύ υψηλά επίπεδα, προσπαθεί να συντονίσει τις ενέργειές της με αυτές των κρατών-μελών της ώστε να την καταπολεμήσει (Πετκίδου, 2007). Μέχρι όμως να γίνει αυτός ο συντονισμός, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προωθούσε κοινή οικονομική αλλά όχι κοινή κοινωνική πολιτική. Με την συνθήκη του Άμστερνταμ αλλά και με την Σύνοδο του Λουξεμβούργου, τέθηκαν συγκεκριμένοι ποιοτικοί και ποσοτικοί στόχοι για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών-μελών, ενώ έγινε πιο ξεκάθαρη η Ευρωπαϊκή στρατηγική απέναντι στην παγκόσμια οικονομία. Φυσικά δεν αφαιρέθηκε από τις εθνικές κυβερνήσεις η αρμοδιότητα να ασκούν εθνική πολιτική, απλά υπήρξε δέσμευση για συντονισμένη δράση με στόχο την προώθηση της απασχόλησης και της καταπολέμησης του φαινομένου της ανεργίας.

Αυτή η συντονισμένη δράση των κρατών-μελών εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης στη βάση του οποίου υπάρχουν γενικές πολιτικές κατευθύνσεις, δηλαδή οι λεγόμενοι πυλώνες. Στους πυλώνες υπάρχουν συγκεκριμένες δράσεις και ενέργειες που ονομάζονται κατευθυντήριες γραμμές. Τα κράτη-μέλη λοιπόν δεσμεύονται για την προσαρμογή, την εξειδίκευση και την μεταφορά των κατευθυντήριων γραμμών στις πολιτικές τους που σχετίζονται με την απασχόληση και την ανεργία. Σύμφωνα με αυτά, η κάθε χώρα εκπονεί ένα ετήσιο σχέδιο δράσης ενταγμένο στο προαναφερόμενο πλαίσιο, δηλαδή το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση.

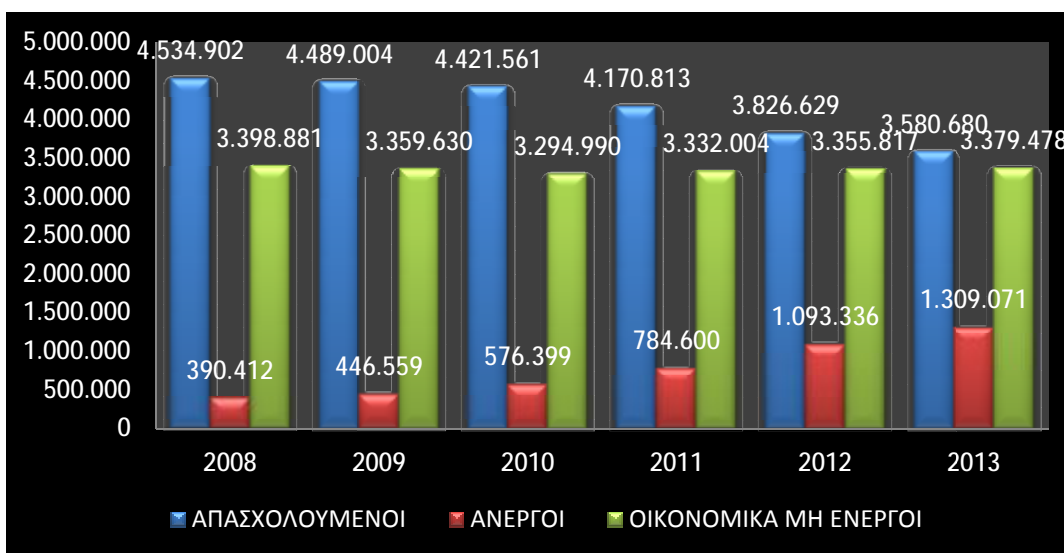
Οι τέσσερις πυλώνες δράσεις διαμορφώθηκαν στη σύνοδο του Λουξεμβούργου και έκτοτε παραμένουν ίδιοι και είναι οι εξής (Σπυριδάκης, 2013):

- Η **Απασχολησιμότητα** η οποία περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που στοχεύουν στη βελτίωση της ικανότητας του ατόμου για ένταξη ή και επανένταξη στην αγορά εργασίας.
- Η **Επιχειρηματικότητα** η οποία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος και κατ'επέκταση στη δημιουργία καλύτερων και περισσότερων θέσεων εργασίας.
- Η **Προσαρμοστικότητα** η οποία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που αποσκοπούν στην βελτίωση της ικανότητας προσαρμογής των εργαζομένων καθώς και των επιχειρήσεων.
- Η **Ισότητα Ευκαιριών** η οποία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που αποσκοπούν στην δημιουργία ίσων ευκαιριών στους άνδρες και στις γυναίκες στην αγορά εργασίας.

Συμπερασματικά παρατηρούμε ότι ένας από τους βασικούς στόχους είναι να δοθούν οι δυνατότητες στον επιχειρηματία να προσαρμοστεί και να αναπτύξει περισσότερο τις επιχειρηματικές δράσεις του και στον άνεργο να ενταχθεί-επανενταχθεί καλύτερα, γρηγορότερα και ευκολότερα στην αγορά εργασίας.

4.8. Στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας σχετικά με την Ανεργία – Εργασία των τελευταίων ετών

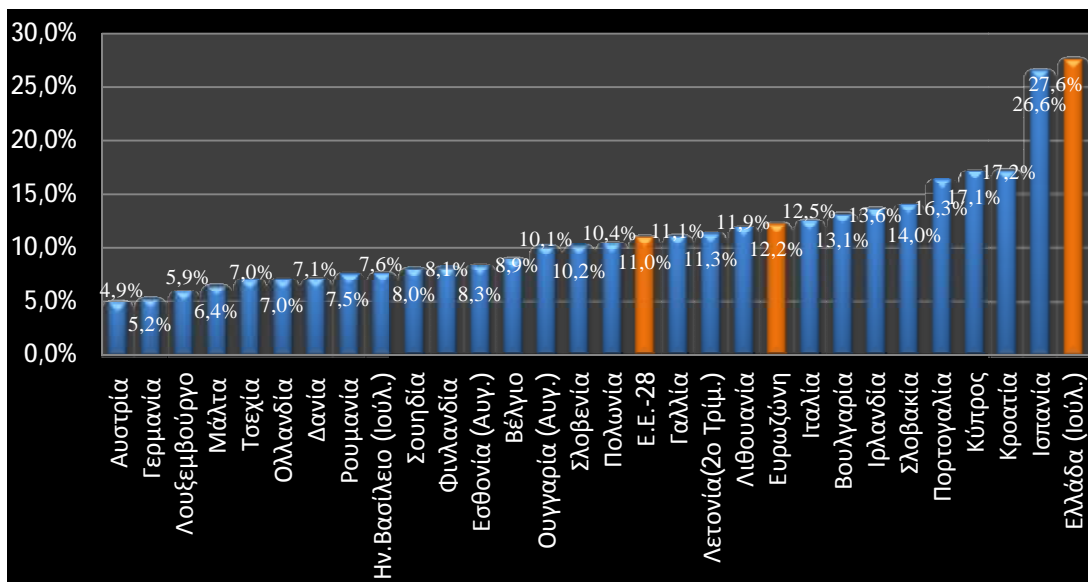
Αξίζει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο, ότι η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, στην οποία στο εξής θα αναφερόμαστε ως ΕΛ.ΣΤΑΤ., έχει πραγματοποιήσει κατά διαστήματα πολλές έρευνες σχετικά με τα επίπεδα ανεργίας στην χώρα μας. Επιλέξαμε, να παρουσιάσουμε γραφήματα, των οποίων τα δεδομένα βρήκαμε μέσω της επίσημης ιστοσελίδας της υπηρεσίας, και που παρουσιάζουν την εξέλιξη των ανέργων, της ανεργίας γενικότερα αλλά και της ανεργίας στις διάφορες ηλικιακές ομάδες, από τις οποίες θα εξάγουμε σαφέστατα συμπεράσματα σχετικά με την πορεία της ανεργίας που πλήττει τους νέους κατά τα τελευταία έτη.

Γράφημα 1. Πανελλήνια έρευνα εργασίας για τα έτη 2008 – 2013, Πηγή: Χαρδούβελης, 2012

Πιο συγκεκριμένα, όπως βλέπουμε στο προηγούμενο Γράφημα 1, παρουσιάζονται στοιχεία για την εξαετία 2008 – 2013 σχετικά με το ποσοστό των απασχολούμενων, των ανέργων και των οικονομικά μη ενεργών. Ας παρατηρήσουμε στο σημείο αυτό ότι το 2008 θεωρείται ως έτος έναρξης της βύθισης της χώρας μας στην οικονομική ύφεση. Όπως είναι προφανές λοιπόν, κατά το 2008 δεν υπήρξε χρόνος για να δούμε το πώς η οικονομική κρίση επηρέασε τα ποσοστά των τριών ομάδων στις οποίες αναφερθήκαμε

προηγούμενος. Παρόλα αυτά όμως, βλέπουμε ότι με την πάροδο των ετών, και ειδικά από το 2010 και έπειτα, ενώ ο αριθμός των οικονομικά μη ενεργών ατόμων, σε γενικές γραμμές παραμένει ίδιος, παρατηρείται μια συνεχής πτώση των απασχολούμενων ατόμων, και μια αύξηση των ανέργων που πραγματοποιείται με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου, μιας και από το 2008, που στην χώρα μας ήταν συνολικά 390.412 οι άνεργοι, ο αριθμός αυτός το 2013 εκτινάχθηκε στους 1.309.071 ανέργους, με άλλα λόγια υπερτριπλασιάστηκε. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει σαφώς, πως η οικονομική κρίση, αποτέλεσε το σπουδαιότερο λόγο για τον οποίο οι άνεργοι αυξήθηκαν δραματικά μέχρι και σήμερα, με μεγάλο ποσοστό αυτών να αποτελούν και οι νέοι. Ας αναφέρουμε εδώ κλείνοντας τον σχολιασμό του συγκεκριμένου γραφήματος, ότι ως οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό, εννοούμε όσους, δεν είναι σε θέση να εργαστούν, κυρίως δηλαδή παιδιά, ηλικιωμένοι, στρατιώτες ή ασθενείς.

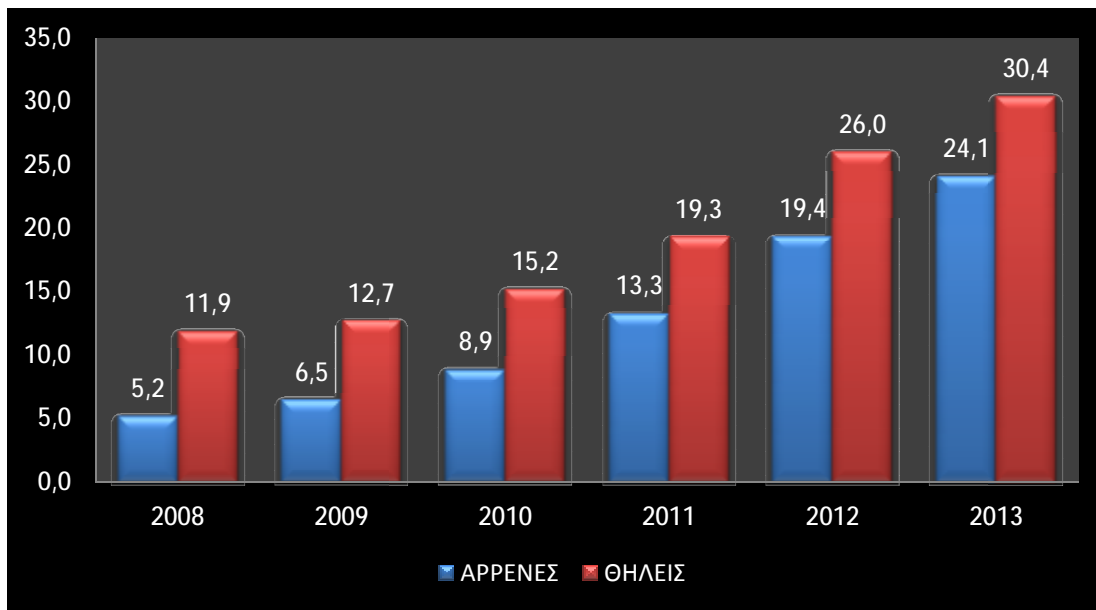

Γράφημα 2. Ποσοστά ανεργίας στις χώρες της Ευρωζώνης το 2013, Πηγή: Χαρδούβελης, 2012

Στο προηγούμενο Γράφημα 2 της ΕΛ.ΣΤΑΤ., μπορούμε να δούμε συνοπτικά το μέσο ποσοστό ανεργίας που καταγράφηκε το 2013, σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης, τον μέσο όρο της ανεργίας σε επίπεδο Ευρωζώνης και το επίπεδο της ανεργίας στην Ελλάδα. Βλέποντας τα ποσοστά, μπορούμε να τα δικαιολογήσουμε πολύ εύκολα, καθώς η οικονομική κατάσταση στην οποία έχει υποπέσει το σύνολο του Ελληνικού πληθυσμού, συνδέεται άμεσα με την απώλεια των θέσεων εργασίας, από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Είναι ιδιαίτερα αποθαρρυντικό βέβαια το ποσοστό

ανεργίας στην χώρα μας, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες αλλά και με τον μέσο όρο του ποσοστού της ανεργίας στην Ευρωζώνη, καθώς η Ελλάδα έρχεται πρώτη σε ποσοστά ανεργίας με 27,6% με την Ισπανία να ακολουθεί αμέσως με 26,6% ενώ όλες οι υπόλοιπες χώρες παρουσιάζουν τεράστια διαφορά. Σίγουρα, πολύ σημαντικός λόγος της εύρεσης της χώρας μας στην πρώτη θέση σε επίπεδα ανεργίας, αποτελεί και είσοδος της στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, πραγματοποιώντας πολιτικές μνημονίου.

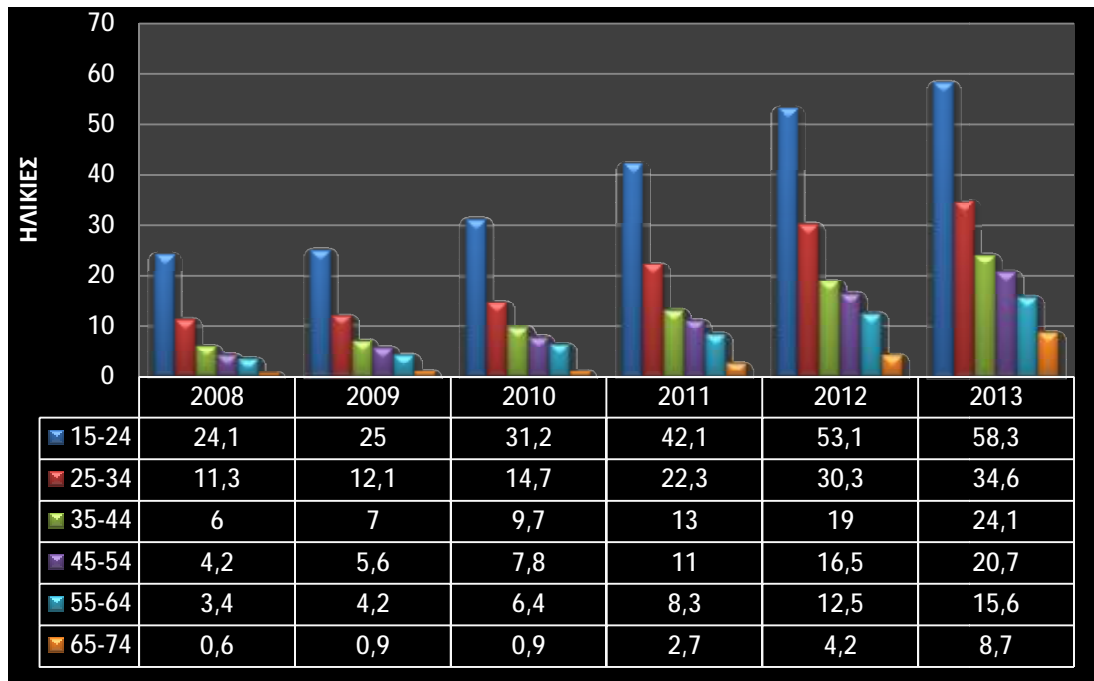
Στο επόμενο Γράφημα 3 της ΕΛ.ΣΤΑΤ. θα δούμε τα ποσοστά ανεργίας, όπως αυτά εξελίχθηκαν σε έξι έτη από το 2008 έως και το 2013. Φυσικά και εδώ ισχύουν όσα αναφέραμε προηγουμένως, δηλαδή ότι το 2008 εισήλθε η χώρα μας σε καθεστώς οικονομικής κρίσης, και επομένως τα αποτελέσματα δεν είναι άμεσα εμφανή. Αυτό που παρατηρούμε όμως και μπορούμε να το συνδέσουμε με το γράφημα στο οποίο παρουσιάζεται η εξέλιξη της ανεργίας, είναι ότι ο αριθμός των ανέργων, ανεξαρτήτως φύλου, αυξάνεται σταδιακά με την πάροδο των ετών και μέχρι να φτάσουμε στην σημερινή ημερομηνία. Πάντως, αυτό που μπορούμε να πούμε μετά βεβαιότητας, είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες ανέκαθεν αντιμετώπιζαν μεγαλύτερο πρόβλημα ανεργίας, το οποίο παρατηρούμε να φαίνεται και με επίσημα στοιχεία και δεδομένα από το 2008 έως και το 2013. Κύριες αιτίες για αυτό το φαινόμενο μπορεί να είναι η προσκόλληση των περισσότερων εργοδοτών στην αναζήτηση εργαζόμενων αρσενικού φύλου, σε αντίθεση με τις γυναίκες, καθώς στο μυαλό τους πολλές φορές έχουν ότι οι γυναίκες δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις συνθήκες εργασίας. Άλλωστε, ας μη ξεχνούμε ότι, είναι πολύ μεγαλύτερος ο αριθμός των επαγγελματιών που θεωρούνται κατεξοχήν ανδρικά επαγγέλματα, σε σχέση με αυτών που θεωρούνται γυναικεία. Επιπλέον, οι γυναίκες πολλές φορές, αντιμετωπίζουν προβλήματα παρενόχλησης στον χώρο εργασίας τους, γεγονός που πολλές φορές τις εξωθεί στην αποχώρηση από την συγκεκριμένη θέση. Συνδυάζοντας όλα τα προαναφερόμενα, μπορούμε πλέον να δικαιολογήσουμε τους λόγους, για τους οποίους το ποσοστό της ανεργίας των γυναικών είναι σαφώς μεγαλύτερο από αυτό των ανδρών.

Γράφημα 3. Τα ποσοστά ανεργίας ανάλογα με το φύλο από το 2008-2013, Πηγή: Χαρδούβελης, 2012

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφερθούμε στο τελευταίο και σημαντικότερο Γράφημα 4, στο οποίο αναφέρονται τα ποσοστά ανεργίας, διαχωρισμένα ανά ηλικιακές ομάδες, για την εξαετία από 2008 – 2013. Η ηλικιακή ομάδα των νέων, η οποία βρίσκεται στις δύο πρώτες κατηγορίες, δηλαδή 15 – 24 και 25 – 34, βλέπουμε ότι από την έναρξη της οικονομικής κρίσης, ίσως και από παλαιότερα, ήταν πάντα πρώτη σε επίπεδα ανεργίας, με τεράστια διαφορά από τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες όπου βλέπουμε ότι τα ποσοστά, ιδίως κατά τα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης, ήταν σχεδόν μηδαμινά. Αν προσπαθούσαμε να ανιχνεύσουμε τους λόγους, για τους οποίους πάντα η ανεργία των νέων, συγκεντρώνει πολύ μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικίες, θα λέγαμε ότι σε πρώτη φάση οφείλεται στο γεγονός, ότι κατά τα πρώτα χρόνια της εισόδου τους στην αγορά εργασίας, οι νέοι δεν διαθέτουν κάποια εξειδίκευση, ενώ όπως βλέπουμε στην πρώτη ηλικιακή ομάδα, όπου και τα ποσοστά ανεργίας είναι τα μέγιστα, πολλές φορές δεν έχουν ολοκληρώσει ακόμη την βασική τους εκπαίδευση. Επιπλέον, είναι δεδομένο πως οι περισσότεροι εργοδότες αναζητούν να προσλάβουν νέα άτομα μεν, αλλά με προϋπηρεσία δε, την οποία είναι σχεδόν αδύνατο να κατέχουν άτομα τόσο νεαρά. Πολλές φορές μάλιστα, οι εργοδότες θεωρούν ότι τα πολύ νεαρά άτομα, δεν θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις συνθήκες εργασίας, μιας και σε

γενικές γραμμές θεωρούν ότι δεν έχουν σοβαρή συμπεριφορά, γεγονός που δεν ισχύει, ή ακόμη και αν ισχύει κατά κάποιο ποσοστό, σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να γενικεύουμε αποκλείοντας άτομα από την δυνατότητα να εισέλθουν δυναμικά σε έναν χώρο.

Γράφημα 4. Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών από το 2008-2013, Πηγή: Χαρδούβελης, 2012

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

5.1. Ορισμός της φτώχειας

Με τον όρο φτώχεια αναφερόμαστε στην οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκών πόρων για την ικανοποίηση βασικών ανθρώπινων αναγκών. Το κατώφλι των βασικών αναγκών που ορίζει το όριο της φτώχειας διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Η φτώχεια ανάγεται να μετράται σε χρήματα και αντανακλά τους κατά κεφαλήν διαθέσιμους από τους πραγματικούς οικονομικούς πόρους μιας χώρας. Η έννοια της φτώχειας μπορεί και χωρίζεται ως εξής (Krugman, et al, 2012):

Ως **απόλυτη φτώχεια** ορίζεται το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα καθορισμένο ποσό δολαρίων την ημέρα. Η δημοφιλέστερη στατιστική του είδους (που χρησιμοποιείται και από την Παγκόσμια Τράπεζα), είναι το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, σε τιμές του 1985. Ιδανικό ποσοστό απόλυτης φτώχειας είναι το 0%. Ο συγκεκριμένος ορισμός χρησιμοποιείται περισσότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ως **σχετική φτώχεια** ορίζεται το ποσοστό των ατόμων σε μια χώρα που ζουν με εισόδημα κατώτερο ενός συγκεκριμένου ποσοστού του διάμεσου εισοδήματος (συνήθως 50%) στην χώρα. Δηλαδή αν το ποσοστό είναι 50% και το διάμεσο εισόδημα 10.000 δολάρια, ο δείκτης φτώχειας είναι ο αριθμός ατόμων που ζουν με λιγότερο από 5000 δολάρια ετησίως, διαιρεμένος δια τον συνολικό πληθυσμό. Ο ορισμός του ποσοστού του διάμεσου εισοδήματος διαφέρει από χώρα σε χώρα. Η σχετική φτώχεια είναι και ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος όρος στις στατιστικές των ανεπτυγμένων χωρών όπου και πολύ συχνά παρεξηγείται ως δείκτης απόλυτης φτώχειας.

Η σχετική φτώχεια μεταξύ χωρών στον κόσμο είναι ένα σχετικά νέο φαινόμενο. Πριν 250 χρόνια όλες οι χώρες στον κόσμο είχαν περίπου το ίδιο εισόδημα. Ουσιαστικά όλοι οι άνθρωποι γεννιόντουσαν στον μόχθο της αγροτικής ζωής, ζούσαν έναν σύντομο και επίπονο βίο και πέθαιναν πριν τα 50 τους. Όμως χάρη στην βιομηχανική επανάσταση, κάποιες χώρες με πρώτη την Αγγλία, πολλαπλασίασαν τρομακτικά το εισόδημα τους. Όσο η επανάσταση εξαπλωνόταν στον κόσμο, άλλες χώρες, κυρίως ευρωπαϊκές ή υπό αγγλική κυριαρχία ανέβηκαν και αυτές στην σκάλα της ανάπτυξης (Μητράκος, 2012).

5.2. Κριτήρια φτώχειας

Το πρώτο βήμα στην ανάλυση της φτώχειας είναι ο καθορισμός ενός ή περισσότερων μεταβλητών που θα χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση της φτώχειας.

Οικονομικά κριτήρια

Συνηθέστερα στις αναλύσεις χρησιμοποιούνται οικονομικές μεταβλητές, και ειδικότερα το εισόδημα ή και η κατανάλωση. Ως κριτήριο για την εκτίμηση της φτώχειας, η κατανάλωση, φαίνεται να αποτελεί αντιπροσωπευτικότερη μεταβλητή. Έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα ότι σχετίζεται περισσότερο με το μακροχρόνιο (και όχι το στιγμιαίο) εισόδημα και εκφράζει καλύτερα το βιοτικό επίπεδο ατόμων και νοικοκυριών αφού εξαρτάται και από άλλες παραμέτρους πέρα από το εισόδημα (π.χ. πρόσβαση, διαθεσιμότητα). Επιπλέον, τις περισσότερες φορές είναι ευκολότερος και πιο αξιόπιστος ο υπολογισμός της σε σχέση με τον υπολογισμό του πραγματικού εισοδήματος (Μητράκος, 2012).

Για τους λόγους αυτούς, πολλοί μελετητές θεωρούν την κατανάλωση προτιμότερη του εισοδήματος. Από την άλλη πλευρά σημαντικότερο μειονέκτημα στη χρήση της συγκεκριμένης μεταβλητής είναι ότι στοιχεία σχετικά με την κατανάλωση προκύπτουν από ειδικές έρευνες που σε ορισμένες χώρες δεν έχουν σταθερή περιοδικότητα ούτε μεγάλο βαθμό γεωγραφικής ανάλυσης.

Συχνά στην εκτίμηση της κατανάλωσης ή του εισοδήματος η μονάδα ανάλυσης είναι το νοικοκυριό και όχι το άτομο. Το οικογενειακό εισόδημα μπορεί να αποτυπώσει καλύτερα το βιοτικό επίπεδο των μελών ενός νοικοκυριού, ιδίως στις περιπτώσεις που υπάρχουν μη οικονομικά ενεργά άτομα και παιδιά. Ωστόσο, το οικογενειακό εισόδημα (ή η κατανάλωση) χρειάζεται μια «διόρθωση» ώστε λαμβάνοντας υπόψη τη σύνθεση και το μέγεθος του νοικοκυριού να υπολογίζεται το πραγματικό βιοτικό επίπεδο που αντιστοιχεί στα μέλη του. Είναι σαφές ότι οι δαπάνες αυξάνονται με τον αριθμό των μελών ενός νοικοκυριού, δεν αυξάνονται όμως κατά τρόπο αναλογικό. Για παράδειγμα, η κατανάλωση ενάργεια ενός νοικοκυριού με δύο άτομα δεν είναι διπλάσια αυτής του μονομελούς νοικοκυριού. Κατά συνέπεια, για τον αντικειμενικότερο υπολογισμό της ευημερίας απαιτείται μια δημογραφική «διόρθωση» ως προς τον αριθμό και την ηλικία των ατόμων που αποτελούν το νοικοκυριό. Αυτό γίνεται με την επιλογή μιας κλίμακας ισοδυναμίας (equivalence scale), που αποδίδει ανάλογα με τα ισχύοντα κοινωνικά πρότυπα την οριακή συμμετοχή κάθε επιπλέον ατόμου (ενήλικα ή παιδιού) στην κατανάλωση (Χαρδούβελης, 2012).

Οι κλίμακες ισοδυναμίας απαιτείται να επαναπροσδιορίζονται σε τακτά διαστήματα ώστε να λαμβάνουν υπόψη τις συντελούμενες κοινωνικές και δημογραφικές μεταβολές και πώς αυτές επιδρούν στην κατανάλωση και τις οικονομίες κλίμακας.

Μερικές από τις πιο διαδεδομένες κλίμακες ισοδυναμίας

Έστω A ο αριθμός των ενηλίκων και K ο αριθμός των παιδιών σε ένα νοικοκυριό

- Η κλίμακα του ΟΟΣΑ (Oxford scale): Αποδίδει 1 μονάδα στον πρώτο ενήλικα του νοικοκυριού, 0,7 μονάδες σε κάθε επιπλέον ενήλικα και 0,5 μονάδες σε κάθε παιδί.

$$1+(A-1)*0,7+K*0,5$$

- Τροποποιημένη κλίμακα ΟΟΣΑ (OECD-modified scale): Αποδίδει 1 μονάδα στον πρώτο ενήλικα του νοικοκυριού, 0,5 μονάδες σε κάθε επιπλέον ενήλικα και 0,3 μονάδες σε κάθε παιδί.

$$1+(A-1)*0,5+K*0,3$$

- Κλίμακα της τετραγωνικής ρίζας (square root scale): Θεωρεί ότι ένα νοικοκυριό n ατόμων έχει \sqrt{n} φορές περισσότερες ανάγκες από ένα μονομελές νοικοκυριό.

$$(A+K)^{0,5}$$

Μη οικονομικά κριτήρια

Αν και παραδοσιακά η φτώχεια προσδιορίζεται και εκτιμάται με αμιγώς οικονομικούς όρους, οι διαστάσεις της δεν είναι μόνο οικονομικές. Η φτώχεια δεν περιγράφεται μόνο από το ανεπαρκές εισόδημα ή την περιορισμένη κατανάλωση αλλά και από την ελλιπή πρόσβαση στην εκπαίδευση ή τις υπηρεσίες υγείας, στην ασφαλή τροφή και το πόσιμο νερό, αλλά και από κοινωνικές παραμέτρους που μπορεί να περιγράφονται από την έλλειψη ασφάλειας, δυνατότητας κοινωνικής δικτύωσης ή και αυτοεκτίμησης. Αν και η ποσοτική προσέγγιση των παραμέτρων αυτών δεν είναι πάντα εύκολη, είναι δυνατό η εφαρμογή κάποιων εργαλείων ώστε να προκύψουν κάποιοι δείκτες ευημερίας. Η διάδοση ασθενειών όπως η ελονοσία ή η φυματίωση, το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση ή η βρεφική θνησιμότητα, τα ποσοστά αναλφαβητισμού ή τα χρόνια σχολικής εκπαίδευσης αποτελούν παραμέτρους που συνυπολογίζονται στην εκτίμηση της ευημερίας και του επιπέδου ανάπτυξης ενός πληθυσμού(Μητράκος, 2012).

5.3. Δείκτες μέτρησης φτώχειας

Γραμμές απόλυτης φτώχειας είναι το οικονομικό όριο κάτω από το οποίο οι άνθρωποι βρίσκονται σε απόλυτη αποστέρηση. Βασίζονται σε κάποιο απόλυτο πρότυπο και υπολογίζονται με δυο μεθόδους (Krugman, 2009):

- Μέθοδοι της ενεργειακής διατροφής. Υπολογίζουμε το εισόδημα ή τη δαπάνη που είναι απαραίτητη για την απόκτηση τροφής που ισοδυναμεί σε μια συγκεκριμένη ποσότητα θερμίδων
- Μέθοδος των βασικών αναγκών. Υπολογίζεται ένα καλάθι αγαθών που καταναλώνουν οι φτωχοί και στη συνέχεια προστίθεται ένα μικρότερο ποσό για άλλα βασικά αγαθά.

Το οικονομικό όριο κάτω από το οποίο οι άνθρωποι βρίσκονται σε σχετική αποστέρηση. Οι γραμμές σχετικής φτώχειας συνήθως υπολογίζονται από τη συνολική κατανομή του εισοδήματος ή κατανάλωσης. Συχνότερα υπολογίζονται ως ποσοστό του μέσου ή διαμέσου εισοδήματος (πχ το 40%, 50%, 60% της διαμέσου της κατανομής του εισοδήματος σε κάθε χώρα). Προτιμάται η διάμεσος γιατί δεν επηρεάζεται από ακραίες τιμές. Όταν ο υπολογισμός γίνεται με βάση την κατανομή εισοδήματος εξετάζουμε την ευαισθησία εναλλακτικών ορίων (γραμμών) ως προς πολλές παραμέτρους της υλικής αποστέρησης(Μητράκος, 2012).

5.3.1. Ρυθμός φτώχειας

Ρυθμός φτώχειας (Poverty rate) είναι η αναλογία των φτωχών στο συνολικό πληθυσμό, δηλαδή το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα (ή η κατανάλωση) κάτω από το όριο φτώχειας (poverty line). Έστω n το μέγεθος του πληθυσμού και q ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας, τότε ο ρυθμός φτώχειας P υπολογίζεται ως (Χαρδούβελης, 2012):

$$P = \frac{q}{n}$$

Έντονες κριτικές έχουν διατυπωθεί ως προς την αντικειμενικό αξία αυτού του δείκτη και πολλές ενστάσεις έχουν καταγραφεί σχετικά με τη χρήση του για την αποτύπωση του φαινομένου της φτώχειας και της προόδου που καταγράφεται διαχρονική (Ταμουραντζής, 2012), ενστάσεις που φτάνουν έως την πλήρη αμφισβήτηση του (Gur, 2010). Ως βασικό του μειονέκτημα αναφέρεται το ότι δεν αποτυπώνει την ένταση του φαινομένου και τις διαφοροποιήσεις μεταξύ του φτωχού πληθυσμού. Ωστόσο και παρά τις έντονες ακαδημαϊκές διαφωνίες για τη χρήση του, αποτελεί τον ευρύτερα χρησιμοποιούμενο δείκτη φτώχειας, κυρίως διότι είναι εύκολα κατανοητός από το ευρύ κοινό (Gorton, 2012).

5.3.2. Δείκτης χάσματος φτώχειας

Ο δείκτης χάσματος φτώχειας είναι το χάσμα της φτώχειας που θεωρείται ότι συμβολίζει το βάθος του φαινομένου της φτώχειας, είναι η μέση απόσταση του φτωχού πληθυσμού από το όριο της φτώχειας και δίνεται από τον τύπο (Gur, 2010):

$$PG = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left| \frac{z - y_i}{z} \right|$$

Όπου y_i : το εισόδημα του ατόμου i

z = το όριο της φτώχειας

n = το σύνολο του πληθυσμού

q = ο αριθμός των ατόμων κάτω από το όριο της φτώχειας

Στον υπολογισμό του παραπάνω δείκτη συμμετέχουν και οι μη φτωχοί θεωρώντας ότι η απόστασή τους από το όριο της φτώχειας είναι μηδέν. Ο δείκτης PG εκτιμά τους πόρους που απαιτούνται για την εξάλειψη της φτώχειας (Berg & Pattillo, 2000).

Δείκτης Χάσματος Φτώχειας στις χώρες Α και Β με όριο φτώχειας 100					
	Επίπεδο ζωής ανά κάτοικο				Δείκτης Χάσματος Φτώχειας
<i>Εισοδήματα κατοίκων Α</i>	80	80	120	120	
$z - y_i$	20	20	0	0	
$\frac{z - y_i}{z}$	0.2	0.2	0	0	0.1 (=0.4/4)
<i>Εισοδήματα κατοίκων Β</i>	99	99	120	120	
$z - y_i$	1	1	0	0	
$\frac{z - y_i}{z}$	0.01	0.01	0	0	0,005 (=0.02/4)

5.3.3. Τετραγωνικός Δείκτης Χάσματος Φτώχειας

Ο τετραγωνικός δείκτης χάσματος φτώχειας (Squared Poverty Gap Index) εκφράζεται συχνά και ως δείκτης σφοδρότητας της φτώχειας. Υψώνοντας το χάσμα της φτώχειας στο τετράγωνο, αυτό σταθμίζεται με τον εαυτό του, δίνοντας έτσι μεγαλύτερη βαρύτητα στους πολύ φτωχούς (στις παρατηρήσεις με την μεγαλύτερη απόσταση από το όριο της φτώχειας). Ο τύπος του συγκεκριμένου δείκτη είναι (Berg & Pattillo, 2000):

$$PG = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left[\frac{z - y_i}{z} \right]^2$$

Όπου y_i : το εισόδημα του ατόμου i

z = το όριο της φτώχειας

n = το σύνολο του πληθυσμού

q = ο αριθμός των ατόμων κάτω από το όριο της φτώχειας

Βασική αδυναμία αυτού του δείκτη είναι ότι δεν μπορεί εύκολα να ερμηνευθεί. Τόσο ο δείκτης χάσματος φτώχειας όσο και ο τετραγωνικός δείκτης χάσματος φτώχειας παρέχουν μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα διάσταση του φαινομένου υπολογίζοντας την ανισότητα μεταξύ των φτωχών. Ο συνδυασμός και των τριών παραπάνω δεικτών προτείνεται για την μέτρηση της επίπτωσης, του βάθους και της σφοδρότητας της φτώχειας και αναφέρεται συχνά ως FGT δείκτης φτώχειας (Krugman, 2009).

Τετραγωνισμένος Δείκτης Χάσματος Φτώχειας στις χώρες Α και Β με όριο φτώχειας 100					
	Επίπεδο ζωής ανά κάτοικο				Τετραγωνισμένος Δείκτης Χάσματος Φτώχειας
<i>Εισοδήματα κατοίκων Α</i>	80	80	120	120	
$z - y_i$	20	20	0	0	
$\frac{z - y_i}{z}$	0.2	0.2	0	0	
$\left[\frac{z - y_i}{z} \right]^2$	0,04	0,04	0	0	0,02 (=0,08/4)
<i>Εισοδήματα κατοίκων Β</i>	99	99	120	120	
$z - y_i$	1	1	0	0	
$\frac{z - y_i}{z}$	0.01	0.01	0	0	
$\left[\frac{z - y_i}{z} \right]^2$	0,0001	0,0001	0	0	0,00005 (=0,0002/4)

5.3.4. Δείκτης Sen

Ο Δείκτης Sen συνδυάζει τον αριθμό των φτωχών, το βάθος της φτώχειας και της ανισοκατανομής της στο εσωτερικό των φτωχών και υπολογίζεται από τον παρακάτω τύπο:

$$P_s = P \left[1 - (1 - G_p) \frac{\mu_p}{Z} \right]$$

Όπου P: το ποσοστό φτώχειας

G_p: δείκτης Gini των ανισοτήτων μεταξύ των φτωχών

Μ_p: το μέσο εισόδημα ή κατανάλωση μεταξύ των φτωχών

Ο δείκτης Sen έχει ως συγκριτικό πλεονέκτημα ότι λαμβάνει υπόψη την κατανομή του εισοδήματος (ή κατανάλωσης) μεταξύ των ατόμων που χαρακτηρίζονται φτωχά. Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση του παραμένει ακαδημαϊκή εξαιτίας της δυσκολίας στην ερμηνεία του σε σχέση με το ποσοστό των φτωχών που είναι και ο πιο διαδεδομένος στο δημόσιο διάλογο δείκτης (Gorton, 2012).

5.3.5. Συνθετικοί Δείκτες

Προκειμένου να περιλαμβάνουν περισσότερες διαστάσεις του φαινομένου της φτώχειας όπως είναι οι παράμετροι της υγείας, εκπαίδευσης, προσβασιμότητα σε βασικά αγαθά και περιοχές αναπτύχθηκαν διάφοροι συνθετικοί δείκτες (Glick, et al, 2001).

5.3.6. Δείκτης Στέρησης Townsend

Για τον Townsend, η φτώχεια ορίζεται σε όρους σχετικής στέρησης ως «ανεπάρκεια πόρων που έχει αποτέλεσμα τον ουσιαστικό αποκλεισμό του ατόμου ή της οικογένειάς

του από το συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης, καθώς και από τη συμμετοχή του στις συνήθειες και δραστηριότητες της κοινωνίας που ζει». Έτσι, σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα η διαχωριστική γραμμή μεταξύ φτωχών και μη φτωχών θα έπρεπε να αναζητηθεί στη στέρηση ή τη μη στέρηση ενός ατόμου / νοικοκυριού από τον κυρίαρχο σε μια δεδομένη κοινωνία «τρόπο ζωής» (Ταμουραντζής, 2012).

Η ονομασία του δείκτη αυτού προέρχεται από τον κοινωνιολόγο Peter Townsend ο οποίος και τον πρότεινε. Ο δείκτης στέρησης Townsend εκφράζει ποσοτικά την μειονεκτική θέση που βρίσκονται οι τοπικές διοικητικές περιφέρειες της Μεγάλης Βρετανίας ως προς τις επικρατούσες κοινωνικές και κυρίως οικονομικές συνθήκες κάθε περιοχής. Ο συγκριτικός αυτός δείκτης γνωστός στην διεθνή βιβλιογραφία ως Townsend index of Disadvantage and Deprivation, χρησιμοποιείται από τις διάφορες αρχές και υπηρεσίες της Βρετανίας για την λήψη κατάλληλων μέτρων κοινωνικοοικονομικής πολιτικής και ενίσχυσης των πιο αδύνατων περιφερειών της χώρας (Μητράκος, 2012).

Ο δείκτης στέρησης Townsend αποτελεί έναν δείκτη στέρησης υλικών αγαθών, με χωρική διάσταση που μπορεί να εκτιμηθεί σε οποιαδήποτε γεωγραφική μονάδα. Ο υπολογισμός στηρίζεται σε τέσσερις μεταβλητές που συλλέγονται κατά την απογραφή του πληθυσμού (Μητράκος, 2012):

- Το ποσοστό (%) των ανέργων στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού ηλικίας 16 ετών και άνω
- Το ποσοστό (%) των νοικοκυριών που δεν έχουν δικό τους αυτοκίνητο
- Το ποσοστό (%) των νοικοκυριών που δεν έχουν ιδιόκτητο σπίτι
- Την πυκνότητα του νοικοκυριού, οριζόμενη ως το ποσοστό των πολυπληθών νοικοκυριών (με 1 ή περισσότερα άτομα ανά δωμάτιο).

Οι τέσσερις αυτές μεταβλητές συνδυάζονται μεταξύ τους υπό την μορφή αριθμητικού (ή γεωμετρικού) μέσου, από το οποίο προκύπτει ένα αποτέλεσμα που συμβολίζεται ως TDI και υπολογίζεται ως εξής (Χαρδούβελης, 2012):

$$TDI = (zunemp+zovercro+znocar+zrenting)$$

Όπου οι μεταβλητές στην παρένθεση προκύπτουν από την τυποποίηση z των μεταβλητών:

$$unemp = \ln \left(\left(\frac{\text{άνεργοι}}{\text{οικονομικά ενεργοί άνω των 16}} \times 100 \right) + 1 \right)$$

$$overcro = \ln \left(\left(\frac{\text{νοικοκ} > 1 \text{ άτομο/δωμάτιο}}{\text{σύνολο νοικοκυριών}} \times 100 \right) + 1 \right)$$

$$nocar = \left(\frac{\text{νοικοκ. χωρίς ΙΧ}}{\text{σύνολο νοικοκυριών}} \times 100 \right)$$

$$renting = \left(\frac{\text{νοικοκ. που ενοικιάζουν σπίτι}}{\text{σύνολο νοικοκυριών}} \times 100 \right)$$

Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του συνθετικού δείκτη Townsend για μια περιοχή, τόσο περισσότερο υποβαθμισμένη και μειονεκτική είναι η εν λόγω περιοχή. Οι τιμές που μπορεί να πάρει ο δείκτης του Townsend δεν έχουν συγκεκριμένα όρια και πολλές φορές η περιφερειακή στατιστική ανάλυση αφορά στην περιοχή των τιμών του δείκτη.

5.3.7. Δείκτης Φτώχειας του ΟΗΕ

Δείκτης Ανθρώπινης Φτώχειας είναι μια ένδειξη του επιπέδου διαβίωσης μιας χώρας, που έχει αναπτυχθεί από τον ΟΗΕ. Θεωρείται ότι μπορεί να απεικονίσει καλύτερα τις διάφορες ελλείψεις του πληθυσμού σε πολύ ανεπτυγμένες χώρες σε σχέση με το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

Ο σχετικός ιστότοπος του ΟΗΕ περιγράφει αυτό το μέγεθος σαν "ένα σύνθετο δείκτη που μετρά τις ελλείψεις στις τρεις βασικές πλευρές που μελετά ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης - τη μακριά και υγιή ζωή, τη γνώση και την αξιοπρεπή διαβίωση". Ο τύπος υπολογισμού είναι (Gur, 2010):

$$HPI-1 = [13(Pa1+Pa2+Pa3)]1\alpha$$

P1: Πιθανότητα κατά τη γέννηση κάποιος να μη φτάσει στην ηλικία των 40 ετών (%)

P2: Ποσοστό ενήλικων αναλφάβητων

P3: Αστάθμητος μέσος όρος του πληθυσμού χωρίς μόνιμη πρόσβαση σε βελτιστοποιημένο νερό και του αριθμού των παιδιών με μικρότερο βάρος από το φυσιολογικό για την ηλικία τους *a*: 3

Η ιστοσελίδα της Έκθεσης για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη τον περιγράφει ως "ένα σύνθετο δείκτη που μετρά τις ελλείψεις στις τρεις βασικές πλευρές που μελετά ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης - τη μακριά και υγιή ζωή, τη γνώση και την αξιοπρεπή διαβίωση, συμπεριλαμβάνοντας και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο τύπος με τον οποίο υπολογίζεται είναι (Χαρδούβελης, 2012):

$$HPI-2 = [14(Pa1+Pa2+Pa3+Pa4)]1\alpha$$

P1: Πιθανότητα κατά τη γέννα κάποιος να μη φτάσει την ηλικία των 60 ετών (%)

P2: Λειτουργικά αναλφάβητοι ενήλικοι

P3: Πληθυσμός κάτω από το όριο της φτώχειας (50% του σταθμισμένου μέσου διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριού)

P4: Ποσοστό μακρόχρονης ανεργίας (12 μήνες ή περισσότερο) *a*: 3

5.4. Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ), (Human Development Index - HDI) είναι στατιστικός δείκτης ο οποίος χρησιμοποιείται για να κατατάσσει τις χώρες με βάση την "ανθρώπινη ανάπτυξη". Αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο που κατασκευάζεται με βάση τρεις επί μέρους δείκτες οι οποίοι σχετίζονται με το προσδόκιμο ζωής, τον βαθμό εκπαίδευσης και την ποιότητα ζωής. Με βάση το ΔΑΑ γίνεται χαρακτηρισμός μιας χώρας σε υπανάπτυκτη, αναπτυσσόμενη ή αναπτυγμένη. Χρησιμοποιείται επίσης για να μετρήσει την επίδραση των οικονομικών πολιτικών στην ποιότητα ζωής (Gorton, 2012).

Ο ΔΑΑ δημιουργήθηκε από τον Πακιστανό οικονομολόγο Μαχμούμπ ουλ Χακ (1934-1998) και την ομάδα επιστημόνων που σύστησε. Στην ομάδα αυτή συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, ο Gustav Ranis του πανεπιστημίου Γέιλ και ο Λόρδος Meghnad Desai του "London School of Economics". Ο βραβευμένος με Νόμπελ Ινδός οικονομολόγος Αμάρτια Σεν θεμελίωσε το εννοιολογικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται ο δείκτης (Glick, et al, 2001).

Ο ΔΑΑ χρησιμοποιείται έκτοτε από τον ΟΗΕ στην ετήσια Αναφορά Ανθρώπινης Ανάπτυξης. Χαρακτηρίστηκε από τον Sen ως "κοινό μέτρο" λόγω των περιορισμών του, αλλά παρόλα αυτά εστιάζει την προσοχή του σε ευρύτερες διαστάσεις ανάπτυξης από το κατά κεφαλήν εισόδημα που εκτόπισε.

Ο ΔΑΑ μετράει τα επιτεύγματα μιας χώρας στις τρεις βασικές συνιστώσες της ανθρώπινης ανάπτυξης:

Μια μεγάλη και υγιή ζωή, όπως χαρακτηρίζεται από το προσδόκιμο ζωής στην γέννηση

Γνώση και μόρφωση, όπως χαρακτηρίζεται από το ποσοστό αναλφαριθμητισμού και το αναμενόμενο βαθμό εκπαίδευσης

Μια ευπρεπή ποιότητα ζωής, όπως χαρακτηρίζεται από το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) κατά κεφαλήν και την αγοραστική ισότιμη δύναμη.

Κάθε χρόνο, τα μέλη του ΟΗΕ καταχωρούνται και κατατάσσονται σύμφωνα με το ΔΑΑ τους.

Ένας εναλλακτικός δείκτης στο ΔΑΑ, που εστιάζει στο ποσοστό φτώχειας της κάθε χώρας, είναι ο Δείκτης Ανθρώπινης Φτώχειας. (Ταμουραντζής, 2012)

Δείκτης	Μέτρο	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή	Τύπος
Μακροβιότητα	Προσδόκιμο ζωής στην γέννηση (LE)	25 χρονών	85 χρονών	$L = \frac{LE - 25}{60}$
Μόρφωση	Δείκτης ενήλικου αναλφαβητισμού (LR)	0%	100%	$E = \frac{2LR + CGER}{3}$
	Δείκτης εγγραφών στο εκπαιδευτικό σύστημα (CGER)	0%	100%	
ΑΕΠ	ΑΕΠ κατά κεφαλήν (Ισοτιμη αγοραστική δύναμη) (GDPpc)	100 USD	40,000USD	$G = \frac{\log_{10} GDPpc - 2}{2.60206}$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΜΕΤΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

6.1. Η οικονομική ανισότητα μέσω της κοινωνικής ανισότητας

Κοινωνική διαστρωμάτωση είναι η ιεράρχηση ή διαβάθμιση των ατόμων και των ομάδων σε στρώματα, που εκφράζεται με τη δομική ανισότητα στην κατανομή των επιβραβεύσεων, των προνομίων και των πόρων. Η φυλή, η εθνότητα, ο πλούτος και το κύρος των κοινωνικών υποκειμένων παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατάταξή τους στην κοινωνική διαστρωμάτωση. Ο τρόπος με τον οποίο είναι συγκροτημένες οι κοινωνίες συντελεί στο να υπάρχουν ανισότητες στην κατανομή του πλούτου, των δικαιωμάτων, της πρόσβασης στην γνώση ανάμεσα στα μέλη των κοινωνιών.

Η έννοια της κοινωνικής διαφοροποίησης, η οποία είναι η διαδικασία μέσω της οποίας εντείνεται ο βαθμός εξειδίκευσης των λειτουργιών μιας κοινωνίας, συνδέεται, αν και όχι απόλυτα, με την κοινωνική διαστρωμάτωση. Αν και οι κοινωνικές θέσεις είναι πάντα διαφοροποιημένες, δεν είναι πάντα ιεραρχημένες (Ταμουραντζής, 2012).

Τα ανοιχτά συστήματα διαστρωμάτωσης χαρακτηρίζονται από δύσκολη ή αδύνατη κοινωνική κινητικότητα. Τα κλειστά συστήματα διαστρωμάτωσης χαρακτηρίζονται από ευκολία στη μετακίνηση από μία θέση σε μια άλλη. Στα συστήματα αυτά, σημαντικό ρόλο παίζει η διάκριση της δοτής και της κατακτημένης κοινωνικής θέσης. Καμιά κοινωνία δεν είναι αποκλειστικά ανοιχτή ή κλειστή (μπορεί να είναι κυρίως ο ένα από τα δύο είδη, αλλά πάντα φέρει και μερικά στοιχεία της άλλης) (Glick, et al, 2001).

Όταν τα κοινωνικά αγαθά (υποτίθεται ότι) κατανέμονται με βάση την αξία του κάθε ατόμου, η αισιοδοξία των ανθρώπων ότι οι κόποι τους θα ανταμειφθούν, τους ωθεί να προσπαθούν περισσότερο για τη βελτίωση της ζωής τους (οριζόντια μετακίνηση) και ως αποτέλεσμα είτε επιτελούν πιο αποτελεσματικά τον κοινωνικό τους ρόλο είτε η προσπάθειά τους οδηγεί στην άνοδο σε ανώτερη κοινωνική τάξη (κάθετη – ανοδική μετακίνηση).

Ο Καρλ Μαρξ θεωρούσε πως στις καπιταλιστικές κοινωνίες, η κοινωνική διαστρωμάτωση διαμορφώνεται στη βάση της σύγκρουσης των αντικρουόμενων συμφερόντων ανάμεσα σε αυτούς που ελέγχουν και επωφελούνται από τα μέσα παραγωγής και αυτούς που επιβιώνουν μισθώνοντας την εργατική τους δύναμη (Ταμουραντζής, 2012).

Ο Μαξ Βέμπερ συμπλήρωνε πως, εκτός από την τάξη που ελέγχει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές και αυτή που διαθέτει μόνο την αξία της εργασίας της, υπάρχουν και άλλες διαιρέσεις της κοινωνίας. Σύμφωνα με το Βέμπερ, οι πτυχές της κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι η οικονομική επιφάνεια, το κοινωνικό κύρος και η ισχύς των κοινωνικών υποκειμένων. Η μειοψηφία των κοινωνικών θέσεων απαιτούν το συνδυασμό και των τριών παραμέτρων για την κατάκτησή τους (Ταμουραντζής, 2012).

Ο πλούτος αναφέρεται στα περιουσιακά στοιχεία του ατόμου σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Αντίστοιχα, το εισόδημα είναι οι χρηματικές απολαβές ενός ατόμου σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα. Αν και γενικά συνδέονται, ο πλούτος δε συνεπάγεται αυτόματα και μεγάλο εισόδημα και το μεγάλο εισόδημα δε συνεπάγεται αναγκαία πλούτο. Τα δύο αυτά στοιχεία συνθέτουν την οικονομική επιφάνεια των μελών της κοινωνίας, και όσο μεγαλύτερη είναι αυτή, τόσο ανώτερη κοινωνική θέση είναι πιθανό να καταλάβουν.

Σε κάποιες κοινωνίες, ο καταμερισμός της εργασίας αλλάζει ανάλογα με την αλλαγή της κοινωνίας: λόγω της προσπάθειας των μελών των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων να ανελιχθούν στην κοινωνική διαστρωμάτωση, νέοι κλάδοι εργασίας δημιουργούνται ταυτόχρονα με το κλείσιμο άλλων κλάδων. Ως αποτέλεσμα, τροποποιείται ανάλογα και η κατανομή των οικονομικών πόρων. Ενδέχεται επίσης η διαφορετική κατανομή του ταλέντου με την πάροδο του χρόνου: αν και τα μέλη των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων έχουν περισσότερες ευκαιρίες για επιτυχία, κάποια άτομα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων ενδέχεται να διαθέτουν ικανότητες που τους επιτρέπουν να καταλάβουν ανώτερες ιεραρχικά θέσεις στην κοινωνία και την εργασία (Gorton, 2012).

Η κοινωνική διαστρωμάτωση υπάρχει γιατί είναι ωφέλιμη για τη λειτουργία της κοινωνίας, δεν υπάρχει αταξική κοινωνία. Για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας

πρέπει να καταλαμβάνονται όλες οι κοινωνικές θέσεις, ακόμα και αυτές που θεωρούνται υποτιμητικές. Για το λόγο αυτό, η κοινωνία πρέπει να παρέχει κίνητρα αφενός για την κατάληψη όλων των θέσεων, αφετέρου για την καλύτερη δυνατή λειτουργία του κάθε ατόμου στη θέση του, ιδιαίτερα στην περίπτωση των δοτών κοινωνικών θέσεων. Η ανάγκη των κινήτρων είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση όπου η κοινωνική θέση κάποιων ατόμων θεωρείται από τη υπόλοιπη κοινωνία, αλλά και από τα ίδια, υποτιμητική. Η κοινωνική ανισότητα είναι αναγκαίος μηχανισμός της κοινωνίας, καθώς μόνο τα άτομα που θεωρούνται κατώτερα κοινωνικά, θα αποδέχονταν έστω και στον ελάχιστο βαθμό να επιτελέσουν εργασίες που θεωρούν υποτιμητικές (Berg & Pattillo, 2000).

Χρησιμοποιώντας τη θέση του οικονομικού μοντέλου, ο λειτουργισμός υποστηρίζει πως οι πιο σημαντικές για τη λειτουργία της κοινωνίας θέσεις αμείβονται πιο καλά (ζήτηση), και για το λόγο αυτό καταλαμβάνονται από τα άτομα με τα περισσότερα προσόντα (προσφορά).

6.2. Δείκτες Μέτρησης Οικονομικής Ανισότητας

Παρακάτω παρουσιάζονται οι βασικότεροι δείκτες μέτρησης οικονομικής ανισότητας.

6.2.1. Δείκτης Gini

Η διαχρονική εξέλιξη της ομοιομορφίας της κατανομής εισοδήματος του πληθυσμού της χώρας επιχειρείται με τη χρήση του δείκτη εισοδηματικής κατανομής (Gini index). Ο δείκτης αυτός αποδίδει την ανακολουθία μεταξύ της υπάρχουσας κατανομής εισοδήματος της εξεταζόμενης χώρας και μίας θεωρητικής, κατά την οποία κάθε άτομο ή νοικοκυριό απολαμβάνει τις ίδιες αποδοχές.

Στην τέλεια ισότητα, παίρνοντας οποιοδήποτε 10% του πληθυσμού μιας χώρας θα βρίσκαμε ότι αυτά τα άτομα κατέχουν το 10% του συνολικού εισοδήματος της χώρας

και ο συντελεστής παίρνει τιμή 0. Στην αντίθετη περίπτωση, αν το εισόδημα μιας χώρας κατέχεται από μόνο ένα άτομο τότε ο συντελεστής παίρνει τιμή 1. Συνεπώς όσο μεγαλύτερη η τιμή του συντελεστή τόσο μεγαλύτερη και η ανισοκατανομή εισοδήματος (Amable, 2003).

Δείκτης S80/S20: συμπληρωματικός δείκτης ανισοκατανομής εισοδήματος. Εξετάζει το μερίδιο εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού προς το εισόδημα του φτωχότερου 20%, δηλαδή πόσες φορές το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι υψηλότερο από το εισόδημα του φτωχότερου 20%.

Υπάρχουν αρκετές μέθοδοι που έχουν διατυπωθεί στην βιβλιογραφία για την μέτρηση της οικονομικής ανισότητας ένας από τους πιο σημαντικούς είναι ο δείκτης Gini (G).

$$Gini(G) = \left[\sum_i^k = 1^{X_i} \times Y_{i+1} \right] - \left[\sum_i^k = 1^{X_{i=1}} \times Y_i \right]$$

Όπου k είναι ο αριθμός των εισοδηματικών κλιμακίων της διαθέσιμης κατανομής (I=1,2,...k) και X_i , Y_i είναι οι αντίστοιχες σχετικές συχνότητες της κατανομής του πληθυσμού και του εισοδήματος αντίστοιχα.

Ο συντελεστής Gini κινείται μεταξύ των 0 και 1

- Αν η τιμή του δείκτη είναι 0 τότε υπάρχει πλήρης ισοκατανομή των εισοδημάτων στον πληθυσμό.
- Αν η τιμή του δείκτη είναι 1 σημαίνει ότι υπάρχει πλήρης ανισοκατανομή των εισοδημάτων στον πληθυσμό
- Όσο υψηλότερη είναι η τιμή του Gini τόσο μεγαλύτερη είναι η ανισοκατανομή των εισοδημάτων στον πληθυσμό. (Gorton, 2012)

6.2.2. Δείκτης Theil

Ο δείκτης αυτός εκφράζει την εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των ατόμων ενός πληθυσμού ή την ανισότητα μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων. Υπολογίζεται από τον τύπο:

$$T = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^n \left(\frac{x_i}{x} \ln \frac{x_i}{x} \right)$$

Όπου X_i το εισόδημα του ατόμου i , ή το κατά κεφαλήν εισόδημα της γεωγραφικής περιοχής i . Ο δείκτης αυτός παίρνει τιμές από μηδέν σε περίπτωση απόλυτης ισοκατανομής, όπου όλα τα άτομα ενός πληθυσμού έχουν το ίδιο εισόδημα, έως $\ln(N)$ σε περίπτωση απόλυτης ανισοκατανομής, όπου ένα άτομο συγκεντρώνει όλο το εισόδημα (Obstfeld, et al, 2012).

6.2.3. Δείκτης Atkinson

Ο δείκτης αυτός προτάθηκε από τον Antony Barnes Atkinson το 1970. Είναι ένας δείκτης εισοδηματικών ανισοτήτων και καθορίζει πιο άκρο της κατανομής είναι περισσότερο ευαίσθητο στις μεταβολές του εισοδήματος.

$$A_\varepsilon(y_1, \dots, y_N) = \left\{ \begin{array}{l} 1 - \frac{1}{\mu} \left(\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_i^{1-\varepsilon} \right)^{\frac{1}{1-\varepsilon}} \\ 1 - \frac{1}{\mu} \left(\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_i^{1-\varepsilon} \right)^{\frac{1}{N}} \end{array} \right\}$$

Όπου y_i : το εισόδημα του i ατόμου

μ : το μέσο εισόδημα του πληθυσμού

Το ε είναι παράμετρος αποστροφής της ανισότητας. Ανάλογα με την τιμή της δίνει μεγαλύτερο σχετικό βάρος σε συγκεκριμένα εισοδηματικά κλιμάκια. Ο δείκτης γίνεται περισσότερο ευαίσθητος στις μεταβολές στο κάτω άκρο της κατανομής όσο το ε τείνει

προς το 1. Όσο μειώνεται το επίπεδο αποστροφής της ανισότητας (το ϵ τείνει στο 0), ο δείκτης γίνεται περισσότερο ευαίσθητος στις μεταβολές στο άνω άκρο της κατανομής του εισοδήματος (Χαρδούβελης, 2012).

Για $\epsilon=1$ ο δείκτης Atkinson συνδέεται με τον δείκτη Theil μέσα από την σχέση:

$$A = 1 - e^{-T}$$

Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 0 (τέλεια ισοκατανομή) έως 1 (απόλυτη ανισοκατανομή). Ο δείκτης αυτός ικανοποιεί την ιδιότητα της:

- Συμμετρίας, η οποία ισχύει όταν ο δείκτης ανισότητας δεν επηρεάζεται από αντιμεταθέσεις εισοδημάτων μεταξύ των μελών του πληθυσμού.
- Ανεξαρτησίας ως προς τον μέσο, που απαιτεί ο δείκτης να μην μεταβάλλεται στην περίπτωση που τα εισοδήματα όλων των μελών ενός πληθυσμού μεταβληθούν κατά την ίδια αναλογία.
- Ανεξαρτησίας ως προς το μέγεθος του πληθυσμού, η οποία προϋποθέτει ότι ο δείκτης πρέπει να παραμείνει αμετάβλητος αν ο αριθμός των ατόμων σε κάθε επίπεδο εισοδήματος μεταβάλλεται κατά την ίδια αναλογία.
- Αρχής των μεταβιβάσεων, όπου μια μεταβίβαση εισοδήματος από έναν φτωχό σε έναν πλούσιο άτομο θα πρέπει να αυξάνει τον δείκτη ανισότητας και αντίστροφα (Μητράκος, 2012).

6.3. Συντελεστής Μεταβλητότητας

Ο συντελεστής μεταβλητότητας (CV) αποτελεί ένα μέτρο διασποράς και δίνεται από τον τύπο:

$$CV = \frac{s}{\bar{x}} = \frac{\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}{N}}}{\bar{x}}$$

Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του CV τόσο μεγαλύτερος και ο βαθμός ανομοιογένειας του δείγματος ή του πληθυσμού (Obstfeld, et al, 2012).

6.4. Δείκτης Χωρικής Αυτοσυσχέτισης

Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται για την εκτίμηση της χωρικής αυτοσυσχέτισης και υπολογίζεται από τον τύπο:

$$I = \frac{n \sum_i \sum_j w_{ij} z_i z_j}{W \sum_{i=1}^n z_i^2}$$

Όπου n: είναι ο αριθμός των σημείων

z_i: είναι η μέση τιμή του x

w_{ij}: είναι τα στοιχεία του πίνακα χωρικής εγγύτητας W με

$$W = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij}$$

Όπου δηλώνει ένα μέτρο της χωρικής σχέσης μεταξύ των σημείων i και j. Εδώ ισχύει w_{ij}=1 όταν j είναι ένας από τους 6 κοντινότερους γείτονες του i, και w_{ij}=0 αλλιώς. Η θετική τιμή του δείκτη υποδηλώνει ότι υπάρχουν ευρύτερες περιοχές γειτονικών νομών με παρόμοια υψηλές ή παρόμοια χαμηλές τιμές εισοδήματος ενώ μια τιμή του δείκτη πολύ κοντά στο μηδέν σημαίνει ότι δεν υπάρχει χωρική αυτοσυσχέτιση (Obstfeld, et al, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΣΕ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΡΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

7.1. Μελέτες μέτρησης της φτώχειας

Οι πρώτες εμπειρικές μελέτες του φαινομένου της φτώχειας στην Ελλάδα εμφανίζονται στα τέλη της δεκαετίας του 1970 (Beckerman, 1979). Από τότε ακολούθησαν αρκετές μελέτες, οι οποίες είτε ήταν επικεντρωμένες αποκλειστικά στην Ελλάδα (Κανελλόπουλος, 1986, Καράγιωργας κ.ά., 1990, Tsakloglou, 1990, LoizidesandGiahalis, 1992, Μητράκος, 1992, Paratheodorou, 1997, Tsakloglou and Panoroulou, 1998, Μητράκος και Τσακλόγλου, 2000, 2003, Σαρρής και Ζωγραφάκης, 2000, Τσακλόγλου, Πανοπούλου και Μητράκος, 2001, Κανελλόπουλος κ.ά., 2004, MitrakosandTsakloglou, 2006, 2008, LyberakiandGeorgiadis, 2007) είτε εξέταζαν την Ελλάδα σε ένα συγκριτικό πλαίσιο με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) (O'HigginsandJenkins, 1990, TeekensandZaidi, 1990, Hagenaaars, deVosandZaidi, 1994, 1996, TsakloglouandPapadopoulos, 2001a, ZaidianddeVos, 2001, Layteetal., 2003, Whelan, LayteandMaître, 2004, Förster, 2005, MunziandSmeeding, 2006). Κάποιες άλλες μελέτες επικεντρώνονται στην ανάλυση του προβλήματος της φτώχειας συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού (παιδιά, ηλικιωμένοι, συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές) σε εθνικό ή συγκριτικό ευρωπαϊκό επίπεδο (Μπούζας, 1990, 2006, Tsakloglou, 1996a, 1996b, Matsaganisetal., 2006a, 2006b, Μητράκος, 2008). Οι παραπάνω μελέτες χρησιμοποιούν διάφορες πηγές δεδομένων. Οι κυριότερες από αυτές είναι οι Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών και το Ευρωπαϊκό Πάνελ Νοικοκυριών (ECHP). Ορισμένες χρησιμοποιούν στοιχεία καταναλωτικών δαπανών, άλλες στοιχεία διαθέσιμου εισοδήματος (με ή χωρίς τεκμαρτά εισοδήματα) και κάποιες άλλες χρησιμοποιούν μη χρηματικά στοιχεία συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών. Το χρονικό φάσμα που καλύπτουν αυτές οι μελέτες αφορά την περίοδο 1974-2004.

Τα ερωτήματα που εξετάζονται έχουν να κάνουν με το επίπεδο, τη δομή, τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τη διαχρονική μεταβολή της φτώχειας στην Ελλάδα. Ως προς τη διαχρονική μεταβολή, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ μεταβολών σε όρους απόλυτης φτώχειας –δηλαδή όταν η γραμμή φτώχειας παραμένει διαχρονικά σταθερή σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης– και μεταβολών σε όρους σχετικής φτώχειας (δηλαδή όταν η γραμμή φτώχειας μεταβάλλεται με το μέσο ή το διάμεσο βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού). Σε απόλυτους όρους, η φτώχεια μειώθηκε δραματικά κατά την τριακονταετία που καλύπτουν οι παραπάνω μελέτες. Σε σχετικούς όρους, έπειτα από μια σημαντική μείωση κατά την περίοδο 1974-1981, οι διακυμάνσεις ήταν σχετικά μικρές. Μάλιστα, όταν ως γραμμή φτώχειας χρησιμοποιείται το 60% του διάμεσου εισοδήματος, λιγότεροι του ενός πέμπτου του πληθυσμού κατατάσσονται ως φτωχοί (τα ποσοστά είναι χαμηλότερα όταν αντί κατανομών διαθέσιμου εισοδήματος χρησιμοποιούνται κατανομές καταναλωτικής δαπάνης και ιδιαίτερα όταν αυτοί οι ορισμοί περιλαμβάνουν και τα τεκμαρτά εισοδήματα-καταναλώσεις). Τα ποσοστά αυτά είναι συστηματικά υψηλότερα των περισσότερων κρατών-μελών της ΕΕ.

Αναφορικά με τη δομή της φτώχειας, οι μελέτες αυτές δείχνουν ότι οι περισσότερες ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας δεν μεταβλήθηκαν σημαντικά κατά την τελευταία τριακονταετία. Ωστόσο, λόγω των μεταβολών στη σύνθεση του πληθυσμού, η συνεισφορά των εν λόγω ομάδων στη διαμόρφωση του συνολικού επιπέδου φτώχειας έχει αλλάξει σημαντικά κατά τη συγκεκριμένη περίοδο. Τα αγροτικά νοικοκυριά, οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, τα μέλη νοικοκυριών με άνεργο υπεύθυνο και –σε μικρότερο βαθμό– τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, καθώς επίσης τα νοικοκυριά με πολλά παιδιά, ήταν οι ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας. Ενώ όμως κατά τα πρώτα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση η φτώχεια ήταν κυρίως πρόβλημα των αγροτικών περιοχών, σταδιακά μετεξελίσσεται σε πρόβλημα κυρίως της τρίτης ηλικίας. Αυτά τα αποτελέσματα επιβεβαιώνονται σε μεγάλο βαθμό και από οικονομετρικές αναλύσεις της πιθανότητας φτώχειας. Οι αναλύσεις αυτές φαίνεται να επαληθεύουν πρωτίστως τη σημασία των εκπαιδευτικών μεταβλητών στη διαμόρφωση του κινδύνου φτώχειας.

Δύο από τις παραπάνω μελέτες εξετάζουν συστηματικά την ευαισθησία των αποτελεσμάτων τους σε εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Σε γενικές γραμμές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα αποτελέσματά τους δεν επηρεάζονται σημαντικά

από τη χρήση εναλλακτικών γραμμών φτώχειας, κλιμάκων ισοδυναμίας ή μέτρου της ευημερίας του πληθυσμού (Hagenaars, de Vos and Zaidi, 1994 και Tsakloglou and Panopoulou, 1998).

Τέλος, μία άλλη ομάδα μελετών εξετάζει την αναδιανεμητική αποτελεσματικότητα των κοινωνικών παροχών στη χώρα μας, κυρίως σε σύγκριση με την αντίστοιχη αποτελεσματικότητα στις χώρες της ΕΕ (Petmesidou, 1996, Tsakloglou, 2000, Heady, Mitrakos and Tsakloglou, 2001, Matsaganis et al., 2003, Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου, 2004). Σχεδόν όλες αυτές οι μελέτες επικεντρώνονται στην επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα στα μετρούμενα επίπεδα ανισότητας και φτώχειας. Το κύριο συμπέρασμά τους είναι ότι ναι μεν οι παροχές αυτές μετριάζουν το επίπεδο της φτώχειας, όμως η επίδρασή τους στην Ελλάδα είναι σημαντικά χαμηλότερη σε σύγκριση με όλα τα άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ.

7.2. Η φτώχεια ως παγκόσμιο φαινόμενο

Η φτώχεια είναι ένα φαινόμενο με παγκόσμια έκταση, μια αιμορραγούσα πληγή της σύγχρονης κοινωνίας που μας θυμίζει πως η τεχνολογική και η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι συνώνυμες με την έννοια του πολιτισμού. Ο πολιτισμός αναδύεται από τη δόμηση συνείδησης και το πρώτο βήμα για τη δόμηση αυτής της συνείδησης είναι η ουσιαστική γνώση της πραγματικότητας.

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι ορισμού και μέτρησης της φτώχειας. Άλλοι είναι ποσοτικοί, άλλοι χρησιμοποιούν ποιοτικά κριτήρια.

Α. Ποσοτικός δείκτης είναι η «απόλυτη φτώχεια» που ορίζεται ως το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα καθορισμένο χρηματικό ποσό την ημέρα. Από τη δεκαετία του 1980 που χρησιμοποιείται αυτή η μέθοδος μετρά όσους επιβιώνουν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα (αναγωγή στην τιμή του δολαρίου του 1985). Η απόλυτη φτώχεια, αν και δίνει εύκολα μετρήσιμα αποτελέσματα δεν είναι επαρκής αφού δεν περιγράφει τις συνθήκες διαβίωσης, εφόσον το κόστος ζωής διαφέρει από κράτος σε κράτος κι από περιοχή σε περιοχή: Σε κράτη που υπάρχει ισχυρή κοινωνική

μέριμνα και παροχές, ένας άνθρωπος με ένα δολάριο την ημέρα είναι σε καλύτερη θέση από κάποιον που ζει σε άλλο που δεν προσφέρει τις ανάλογες παροχές. Ακόμη και μέσα στην ίδια χώρα υπάρχουν διαφορετικές συνθήκες σε ότι αφορά τις ανάγκες σε χρήμα: Η ζωή στην πόλη έχει διαφορετικές ανάγκες από τη ζωή σε μια απομακρυσμένη περιοχή όπως ο νομαδικός βίος στις στέπες.

Ένας άλλος ποσοτικός δείκτης είναι η «σχετική φτώχεια» που ορίζεται ως το πλήθος των ατόμων σε μια χώρα που ζουν με εισόδημα κατώτερο από ένα συγκεκριμένο ποσοστό του μέσου εισοδήματος (συνήθως 50% ή 60%). Ο ορισμός του μέσου εισοδήματος υπολογίζεται ανεξάρτητα για την κάθε χώρα στατιστικά. Ο στόχος των ποσοτικών αυτών τρόπων καταμέτρησης είναι να εντοπιστούν νοικοκυριά και άτομα που υστερούν σε διαθέσιμους χρηματικούς πόρους οπότε δεν διασφαλίζουν τις προϋποθέσεις ενός ελάχιστου, ανεκτού, επιπέδου ζωής, και χάνουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία.

B. Επιπλέον των ποσοτικών δεικτών μέτρησης της φτώχειας υπάρχουν και οι ποιοτικοί. Με αυτούς ορίζονται κριτήρια και μετριέται η αδυναμία του ατόμου να συμμετάσχει στο κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Καταμετρούνται στοιχεία που αφορούν τη δυνατότητα των ατόμων να εξυπηρετούν τις ανάγκες τους σε αγαθά όπως στέγαση, τροφή, υγεία, παιδεία, πολιτισμός, ενημέρωση, τεχνολογία.

Η εξέλιξη στις θεωρίες της οικονομίας και οι αλλαγές που συντελούνται στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον αλλάζουν τους τρόπους που μετριέται η φτώχεια.

Μία από τις πιο πρόσφατες μεθόδους μέτρησης και περισσότερο ενδεικτική είναι ο «δείκτης ανθρώπινης φτώχειας» (Human Poverty Index) που εξετάζει 3 στοιχεία:

1. Την πιθανότητα θανάτου σε νεαρή ηλικία (μετριέται για τις αναπτυσσόμενες χώρες και επιλεγμένες χώρες του ΟΟΣΑ).

2. Το ποσοστό αναλφαριθμητισμού ενηλίκων.

3. Το γενικό επίπεδο διαβίωσης που στις αναπτυσσόμενες χώρες καταγράφεται μέσω του ποσοστού λιπόβαρων παιδιών και το ποσοστό του πληθυσμού που έχει πρόσβαση σε καθαρό νερό, ενώ στις ανεπτυγμένες χώρες καταγράφεται μέσω του ποσοστού του

πληθυσμού κάτω από το εθνικό όριο σχετικής φτώχειας (το όριο σχετικής φτώχειας είναι 50% του μέσου όρου του κατά κεφαλή Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος Α.Ε.Π.).

Είναι εντυπωσιακό ότι όλοι οι δείκτες δείχνουν ότι φτωχά κράτη είναι κυρίως κράτη που ανήκουν στην Αφρικανική ήπειρο, την Ασία και τη Λατινική Αμερική. Συνηθίζεται να χαρακτηρίζεται πλούσιος ο βορράς και φτωχός ο νότος. Πολλές φορές αυτή η διαφορά χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει πληθυσμούς ως απολίτιστους ή απρόθυμους για εργασία θεωρώντας ότι η φτώχεια είναι αποτέλεσμα αεργίας, ή έλλειψης πολιτισμού.

Για την καταπολέμηση της φτώχειας, σημαντικοί οργανισμοί με μεγάλη διεθνή επιρροή όπως ο ΟΗΕ, και ο ΟΟΣΑ αλλά κι άλλοι μικρότερης εμβέλειας διεθνείς και τοπικοί φορείς και οργανισμοί κάνουν έρευνες σχετικές με τη φτώχεια, θέτουν στόχους σε συνεργασία με τη διεθνή κοινότητα, διοργανώνουν δράσεις, επηρεάζουν για τη λήψη μέτρων και καταμετρούν την επίτευξη τους με μετρήσιμα αποτελέσματα.

Η περιγραφή του προβλήματος αποκλειστικά και μόνο από δείκτες - αριθμούς έχουν σοβαρούς περιορισμούς. Για παράδειγμα, μετρώντας την απόλυτη φτώχεια, σήμερα καταγράφονται επίσημα 1,4 δισ. «φτωχοί» που ζουν με 1,25 δολάρια ημερησίως και αντιστοιχούν στο 25% του σημερινού παγκόσμιου πληθυσμού, και αυτό αποτελεί πρόοδο σε σχέση με τα 1,9 δισεκατομμύρια που ήταν το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού το 1980. Όμως, όταν κανείς μετρήσει τα ίδια ποσοστά με κριτήριο τα 2 δολάρια την ημέρα, συμπεριλαμβάνεται και πάλι ο μισός παγκόσμιος πληθυσμός κι αυτό χωρίς να συνεκτιμηθεί η επίδραση των αυξήσεων σε βασικά διατροφικά αγαθά από το 2005 και μετά, ειδικά με την κρίση των τιμών του 2007-2008, οπότε είναι αντιληπτό ότι δεν έχει αλλάξει τίποτε ουσιαστικά.

Παρόλα αυτά, στόχος της χιλιετίας είναι μέχρι το 2015 το πιο πάνω ποσοστό να πέσει στο 23% και προβλέπεται ότι θα επιτευχθεί. Εξετάζοντας αυτά τα αριθμητικά στοιχεία φαίνεται ότι όντως υπάρχει πρόοδος στην καταπολέμηση της φτώχειας. Ωστόσο είναι γεγονός ότι, σύμφωνα με στοιχεία του 2004, 18.000.000 άνθρωποι ανά έτος ή 50.000 την ημέρα πεθαίνουν από αιτίες σχετιζόμενες με τη φτώχεια, όπως μεταδοτικές ασθένειες ή έλλειψη πρόσβασης σε καθαρό νερό. Φαίνεται λοιπόν ότι όποιος ορίζει τι

είναι φτώχεια καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο την καταμετρά αλλά και τις προθέσεις, τους τρόπους με τους οποίους επιχειρεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα: Χτυπώντας τις αιτίες ή αντίθετα φροντίζοντας έτσι ώστε οι αριθμοί να είναι καθησυχαστικοί και να δείχνουν μια σχετική πρόοδο της διεθνούς κοινότητας.

Σίγουρα για να αποκαλυφθούν οι πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος οι περιγραφικές μέθοδοι είναι πιο ενδεικτικές. Για παράδειγμα, είναι γεγονός ότι στη Νιγηρία το προσδόκιμο όριο ζωής, δηλαδή η μέση ηλικία που φτάνουν οι πολίτες, είναι 47.5 χρόνια τη στιγμή που στην Ιαπωνία είναι 82. Χαρακτηριστικό είναι ότι η Νιγηρία είναι ένας από τους πετρελαιοπαραγωγούς γίγαντες όχι μόνο της Αφρικής, αλλά παγκοσμίως.

Δυστυχώς, παρά το ότι υπάρχει τεράστια τεχνολογική εξέλιξη, παρακαταθήκη στα χέρια της ανθρωπότητας, -που θα μπορούσε να εξασφαλίσει εξαιρετικές συνθήκες ζωής για όλους- η συνειδησιακή και κοινωνική εξέλιξη μας δεν έχει φτάσει σε ικανό επίπεδο ώστε να μπορεί να εξασφαλίζονται τα στοιχειώδη σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως.

Παρόλο που ζούμε σε έναν πλανήτη αφθονίας με τη δυνατότητα να μας θρέψει όλους, παγκοσμίως υπάρχει πείνα. Τη στιγμή που σε κάποιες γωνιές της γης θάβονται τρόφιμα σε χωματερές για να προστατευθούν οι τιμές, σε άλλες περιοχές παιδιά πεθαίνουν από την πείνα. Η φτώχεια είναι τεχνητό φαινόμενο που εξυπηρετεί μόνο εκείνους που έχουν την ισχύ του χρήματος στα χέρια τους με στόχο να συσσωρεύουν όλο και μεγαλύτερα κεφάλαια.

Στην εποχή της τεχνολογίας που διανύουμε, γίνεται όλο και πιο φανερό ότι ο πλανήτης και η ανθρωπότητα λειτουργούν σαν ένα ενιαίο σύνολο. Η παγκοσμιοποίηση όχι ως οικονομικός όρος, αλλά ως λέξη που περιγράφει τον πλανήτη ως ολότητα είναι πολύ εύστοχος. Είναι γεγονός ότι είμαστε μια παγκόσμια κοινότητα όπου κάθε τι που γίνεται, όσο μακριά ή κοντά κι αν βρίσκεται, μας επηρεάζει. Αυτό βέβαια δεν είναι κάτι καινούριο, αλλά στην εποχή της ταχύτατης διακίνησης της πληροφορίας είναι πλέον ολοφάνερο.

Το χρήμα είναι ένα από τα συνδετικά υλικά, μια ενέργεια που συνδέει την παγκόσμια κοινότητα. Παρόλο που το χρήμα είναι απόλυτα συνυφασμένο με την καθημερινότητά μας, συνήθως ξεχνάμε το τι ακριβώς είναι.

Αν φανταστούμε το χρήμα ως ένα δοχείο, δεν είναι άδειο. Περιέχει το μόχθο των ανθρώπων, την αξία των πλουτοπαραγωγικών πηγών, την εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτών και όλων των μελών της κοινωνίας, καθώς και την προσδοκία για εξέλιξη, ανάπτυξη κι ευημερία.

Στην αρχή το χρήμα ήταν κομμάτια από πολύτιμα μέταλλα συνήθως χρυσό ή ασήμι. Μια σφραγίδα βασιλική πάνω του ήταν το εγγύριο αξιοπιστίας. Έτσι δημιουργήθηκαν τα πρώτα νομίσματα. Ήταν επομένως ένα άμεσα ανταλλάξιμο αντικείμενο. Αργότερα έγινε ένα ομόλογο πολύτιμου μετάλλου. Δηλαδή ένα χαρτονόμισμα για να κυκλοφορήσει έπρεπε να υπάρχει κάπου μια αντίστοιχη ποσότητα χρυσού. Κάποιος αξιόπιστος άνθρωπος, ομάδα ή οργανισμός-κράτος έφτιαχνε και διέθετε χαρτονομίσματα που ο κόσμος τα εμπιστευόταν και τα χρησιμοποιούσε. Όταν επιστρέφονταν, παραδιδόταν σε αντάλλαγμα το μέταλλο που αντιστοιχούσε στο χαρτονόμισμα. Αυτό ακριβώς σημαίνει και το «πληρωτέο επί τη εμφανίσει» που ήταν γραμμένο στα χαρτονομίσματα της δραχμής.

Αργότερα τυπώθηκε χρήμα δίχως να υπάρχει το αντίστοιχο μέταλλο. Απλά κάποιοι οργανισμοί με μεγάλη ανάπτυξη προέβλεπαν ότι αυτή η ανάπτυξη θα συνεχιστεί. Έτσι εμπιστεύθηκαν το μέλλον τους και προσδοκούσαν ότι κάποια στιγμή θα έχουν το αντίκρισμα για να καλύψουν τα νομίσματά τους. Στηρίχθηκαν στη λεγόμενη ανάπτυξη που δημιουργούσε το εργατικό δυναμικό παράγοντας προϊόντα.

Σε πιο σύγχρονες κοινωνίες παράχθηκε ακόμη περισσότερο χρήμα που στηριζόταν στη βεβαιότητα ότι οι προηγούμενοι οργανισμοί θα πετύχουν τους στόχους ανάπτυξής τους. Αυτό το χρήμα μοιράστηκε ως δάνειο. Είναι αποκαλούμενο το παγκόσμιο χρέος. Άλλα και μέσα από τεχνικές αγοραπωλησίας μετοχών και παραγώγων τους κάποιοι έχουν συλλέξει αυτό το χρέος δίχως μόχθο μέσα από τις χρηματιστηριακές αγορές και απαιτούν την αποπληρωμή του.

Εμπιστοσύνη, προσδοκία, εργατική δύναμη, είναι λοιπόν κάποια από τα περιεχόμενα που η ανθρωπότητα έχει «αποταμιεύσει» στο χρήμα. Πρόκειται επομένως για ενέργεια κωδικοποιημένη σε νομίσματα.

Όσο αυτή η ενέργεια ρέει και διαμοιράζεται σε όλους τους παράγοντες που συντελούν στη δημιουργία της όλα είναι καλά. Μια δίκαιη διακυβέρνηση που μεριμνά για όλους τους πολίτες θα εξασφάλιζε ότι δεν θα υπήρχε φτώχεια πουθενά.

Όσο παράξενο κι αν φαίνεται οι πρωταρχικές ρίζες της φτώχειας ενδέχεται να βρίσκονται στις αρπακτικές και ενστικτώδεις τάσεις του αρχαίου παρελθόντος της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους. Η ίδια κι απaráλλαχτη πρόθεση κρύβεται τόσο στις ληστρικές και κατακτητικές επιδρομές εκείνων τις προϊστορικών και πρώιμων ιστορικών περιόδων όσο και πίσω από τις σημερινές κρίσεις χρέους που βρίσκονται ολόκληροι λαοί παρόλο που ζουν σε χώρες με άφθονες πλουτοπαραγωγικές πηγές.

Αυτό το βαθύτερο αίτιο έχει πάρει πολλές μορφές ανά τους αιώνες. Το έχουμε δει με τη μορφή κατακτητικών πολέμων, με τη μορφή της αποικιοκρατίας, με τη μορφή της δουλείας, της αδίστακτης και άδικης φορολόγησης για να εξυπηρετηθεί όχι το κοινωνικό σύνολο αλλά οι «ανάγκες» των αυλικών, αυτοκρατόρων και βασιλέων παλαιότερα, αλλά και στα πιο σύγχρονα κράτη με τα σκληρά γραφειοκρατικά συστήματα στις «κομμουνιστικές» χώρες, αλλά και την «ανταγωνιστικότητα» στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες. Το έχουμε δει ντυμένο με χιλιάδες, συχνά δυσδιάκριτες, μορφές εντός των ορίων του καθωσπρεπισμού σε όλο τον πλανήτη και σε κάθε εποχή.

Η φτώχεια είναι επομένως προϊόν κατάφορης αδικίας, εκμετάλλευσης του ανθρώπου από τον άνθρωπο σε συνδυασμό με την αναληγσία για τον πόνο του άλλου. Τόσο απλά το είχε διατυπώσει 2500 χρόνια πριν ο Κομφούκιος: «Σε μια χώρα άδικη, η φτώχεια είναι ντροπή ενώ σε μια δίκαιη, ντροπή είναι ο πλούτος».

Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο Κ. Μαρξ στο βιβλίο του η «Γένεση του Κεφαλαίου» για να περιγράψει αυτή την αρπακτική πρόθεση των ισχυρών. Χρησιμοποιεί ως διαχρονικό παράδειγμα την πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίου στην Αγγλία κατά τον 16ο αιώνα και τη δημιουργία της ισχυρής

μεγαλοαστικής τάξης του 18ου αιώνα. Περιγράφει πως με τους νόμους, τη βία, κρατικά συντεταγμένα στην περίοδο αυτή αποκόπτονται μεγάλες ανθρώπινες μάζες από τα μέσα συντήρησής τους δηλαδή τη γη και την αγροτική παραγωγή, ώστε να καταλήξουν σε φθηνά εργατικά χέρια που θα τονώσουν την ανταγωνιστικότητα των κεφαλαιοκρατών της εκβιομηχανοποιημένης Αγγλίας.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα αποτελέσματα κάθε δράσης εκτός από παγκόσμιο αντίκτυπο έχουν βαθιά επίδραση στο χρόνο, γίνεται φανερό ότι η ευημερία της Δύσης στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην αφαίμαξη των αποικιών και στις εξουσιαστικές σχέσεις αλληλεξάρτησης των χωρών που εξυπηρετούν αποκλειστικά και μόνο την συσσώρευση κεφαλαίων για σκοπούς ισχύος: Οι ισχυροί με τους μηχανισμούς που έχουν στήσει όπως οι επεκτατικοί πόλεμοι, η διαφθορά, η διχόνοια, οι χρηματιστηριακές χειραγωγήσεις, η ιδιοποίηση του παγκόσμιου δημόσιου χρέους, σφετερίζονται από τους αδύνατους τη δυνατότητα παραγωγής προϊόντων και κατ' επέκταση το χρήμα, χωρίς να προσφέρουν απολύτως τίποτε σε αντάλλαγμα. «Αρμέγουν» δηλαδή τους λαούς. Έτσι οι κρατικές σχέσεις αλληλεξάρτησης με μορφή «δανείων» ή «βοήθειας» εξυπηρετούν μόνο κατεστημένα, ιδιωτικά συμφέροντα πού είναι γνωστά με ονόματα που χρησιμοποιούνται συνήθως: Κεφαλαιοκρατία, ιμπεριαλισμός, καπιταλισμός, μονοπώλια, πολυεθνικές και άλλοι σχετικοί όροι.

Κρίνοντας τον φαύλο κύκλο της φτώχειας ηθικά, δεν μπορεί παρά να παρατηρήσει κανείς ότι όπου υπάρχει φτώχεια υπάρχει κοινωνική αδικία. Όπου υπάρχει φτώχεια στην πραγματικότητα υπάρχει τεράστια αναστολή κοινωνικής εξέλιξης. Η διαρκής διατήρηση των ανισοτήτων σαν μοναδική αιτία έχει την άρνηση να παραιτηθούν οι λίγοι από τα τεράστια προνόμια τους και τον υπερπολυτελή τρόπο ζωής που είναι η αρνητική χρήση της ύλης και της ενέργειας του πλανήτη, υπερκαταναλώνοντας και συσσωρεύοντας εξουσία τη στιγμή που συνάνθρωποι τους πεθαίνουν. Και βέβαια επειδή όλη αυτή η επιβολή βίας γεννά φόβο και χρησιμοποιεί το φόβο, σπαταλιούνται τεράστια ποσά για συστήματα ασφάλειας, και όπλα που κατά βάθος το μόνο που εξυπηρετούν είναι η ασφαλής διατήρηση όλων αυτών των ανισοτήτων.

Κάτω από αυτό το πρίσμα είναι ύποπτη εκείνη η προαναφερθείσα στερεότυπη σκέψη που ισχυρίζεται ότι οι υποανάπτυκτοι είναι "τεμπέληδες" και "απολίτιστοι" και για αυτό άξιοι της μοίρας τους. Η αλήθεια είναι ότι βρέθηκαν σε επαφή σε μια ιστορική περίοδο

με τη Δύση η οποία έχοντας αναπτυχθεί πολύ περισσότερο τεχνολογικά τους κατάκτησε και τους λεηλάτησε. Αυτή η λεηλασία συνεχίζεται ακόμη. Η Νιγηρία για παράδειγμα, όπως προαναφέρθηκε, είναι παγκόσμιος κολοσσός σε πετρελαϊκά κοιτάσματα. Ποιος αντλεί το πετρέλαιο; Ποιος καρπώνεται τα αμύθητα κέρδη του; Η Νιγηρία ήταν αποικία στο πρόσφατο παρελθόν και τα συμφέροντα άντλησης ανήκουν ακόμη στις μητροπολιτικές πετρελαϊκές. Εκεί οι άνθρωποι πεθαίνουν νέοι από φτώχεια.

Αν κανείς παρατηρήσει τη λίστα με το προσδόκιμο όριο ζωής θα διαπιστώσει ότι όσο πιο φτωχή είναι μια χώρα τόσο λιγότερο ζουν οι άνθρωποι της. Η σκληρότερη ανέχεια που συνδέεται με τη φτώχεια είναι η αδυναμία συντήρησης της ίδιας της ζωής. Η βασική ιατρική περίθαλψη και το καθαρό πόσιμο νερό είναι πράγματα που στερούνται οι φτωχοί παγκοσμίως. Αναφέρεται σε ετήσια έκθεση του ΟΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη το 2000 ότι «φτώχεια είναι η στέρηση της ευημερίας», ενώ δύο χρόνια αργότερα το 2002 αναφέρεται ότι «φτωχός είναι αυτός που στερείται τροφή, στέγη, ένδυση, είναι άρρωστος και δεν έχει φροντίδα, είναι αναλφάβητος και δεν λαμβάνει μόρφωση».

Μια ακόμη συνέπεια της φτώχειας είναι ότι ο φτωχός πολίτης σε κάθε γωνιά του κόσμου δυσκολεύεται να επηρεάσει τις πολιτικές διαδικασίες και άλλους παράγοντες που έχουν σημασία για την ίδια την ποιότητα της ζωής του. Η ανέχεια τον κάνει εύκολα εξαγοράσιμο και η αδυναμία να λάβει βασική, ελεύθερη παιδεία τον στερεί από την ικανότητα της διάκρισης. Αυτή η αδυναμία αντίστασης σε κοινωνικές πιέσεις εντείνει την φτώχεια που συνεπάγεται εκ νέου σε ένα φαύλο κύκλο που οδηγεί σε ανεργία, ασθένειες, πείνα, αμορφωσιά και ακόμη βαθύτερη υπανάπτυξη.

Ειδικά σε χώρες που το οικονομικό-κοινωνικό σύστημα δεν ευνοεί την λειτουργία ενός κοινωνικού κράτους, ο φτωχός δεν έχει τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσει παραγωγικές ιδέες, δεν μπορεί να συμμετάσχει στη δια βίου εκπαίδευση που είναι βασικό εργαλείο για την αειφόρο ανάπτυξη. Συχνά, όταν έχει περιθωριοποιηθεί πλήρως, δεν μπορεί καν να ενταχθεί σε προγράμματα υποστήριξης. Έτσι για τουλάχιστον για το μισό πληθυσμό του πλανήτη υπάρχει μια τραγική αναστολή της κοινωνικής και ατομικής εξέλιξης. Παραγωγικές και δημιουργικές δυνάμεις μένουν στο περιθώριο χωρίς ποτέ να τους δοθεί η ευκαιρία να καταθέσουν στην κοινωνία το προϊόν του δυναμικού τους.

Ο φτωχός παρακολουθεί την κοινωνία να εξελίσσεται αλλά παραμένει στο περιθώριο ανήμπορος να συμμετάσχει στα πολιτιστικά, τεχνολογικά, πολιτικά δρώμενα μιας χώρας. Στο δυτικό κόσμο μένει αποκλεισμένος έξω από την κοινωνία της πληροφορίας που προϋποθέτει την πρόσβαση σε τεχνικά εργαλεία: ηλεκτρονικό υπολογιστή, πρόσβαση στο διαδίκτυο. Το αποτέλεσμα αυτής της περιθωριοποίησης είναι κατάθλιψη, οργή και αγανάκτηση. Η ανάγκη για επιβίωση τον ωθεί σε ακρότητες κι όπως ισχυριζόταν ο Αριστοτέλης, «Η φτώχεια είναι ο γονέας της επανάστασης και του εγκλήματος». Έτσι η φτώχεια σχετίζεται με την παραβατικότητα και οδηγεί συχνά στην εγκληματικότητα. Δεν είναι τυχαίο ότι το οργανωμένο έγκλημα στρατολογεί κυρίως ανθρώπους φτωχούς, πρόθυμους να κάνουν τα πάντα προκειμένου να επιβιώσουν και στη συνέχεια να ανέλθουν στα υψηλότερα κλιμάκια της παραοικονομίας, του λαθρεμπορίου της διακίνησης όπλων και ναρκωτικών. Η επιβίωση στις φαβέλες της Βραζιλίας, στον Ιταλικό Νότο, η ισχύς της Ρώσικης μαφίας έχουν βαθιά τις ρίζες τους στη φτώχεια.

Η αξιοπρέπεια των φτωχών καταρρακώνεται. Είναι αναγκασμένοι να καταφύγουν σε πλάγιες μεθόδους για να επιβιώσουν με αποτέλεσμα να νιώθουν και να είναι παράνομοι, καθώς απλά επιδιώκουν να εξασφαλίσουν βασικά πράγματα για την επιβίωσή τους. Και όμως, τροφή, στέγη, ένδυση, παιδεία, υγεία, θα έπρεπε αυτονόητα να παρέχονται σε κάθε άνθρωπο σε κάθε γωνία του πλανήτη.

Έτσι ο φτωχός άνθρωπος είναι αναγκασμένος να στρέψει όλη του την προσοχή στην εξασφάλιση των στοιχειωδών υλικών αγαθών. Αποστερείται από την «πολυτέλεια» να «ανέρχεται» και να αναζητά σε πνευματικά πεδία. Η ανέχεια του στρέφει το πρόσωπο προς τα κάτω, τον πιέζει σε μια στάση έντονα υλιστική και τον αφήνει ανήμπορο να ατενίσει τα ελεύθερα πνευματικά ύψη να αντικρίσει και να ακολουθήσει ατραπούς πνευματικής εξέλιξης.

Η φτώχεια συνδέεται και με ρατσιστικές εκδηλώσεις. «Ρατσισμός είναι ο σνομπισμός των φτωχών» όπως αναφέρει ο κοινωνιολόγος Ραϊμόν Αρόν. Ο λόγος είναι απλός. Κάθε άνθρωπος θέλει να διατηρήσει την αξιοπρέπειά του σε ένα ελάχιστο βαθμό έχει επομένως την ανάγκη να νιώσει «κάποιος», ότι έχει αξία. Η ανάγκη των «τελευταίων» της κοινωνίας ειδικά σε συνθήκες πνευματικής παρακμής είναι να βρουν άλλους που να είναι σε χειρότερη μοίρα. Κι όταν αυτοί δεν υπάρχουν τους κατασκευάζουν. Έτσι κάθε

τι που μπορεί να τους διαχωρίσει και να τους κάνει να νιώσουν ανώτεροι βοηθά στην αδόκιμη και φυσικά χαμηλής αξίας ηθική τους αποκατάσταση. Χρώμα, θρησκεία, εθνικότητα, φύλλο όλα επιστρατεύονται για να νιώσουν οι παρίες της κοινωνίας καλύτερα.

Η επίδραση της φτώχειας στις τρυφερές παιδικές και νεανικές ηλικίες καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το μέλλον. Η αδυναμία της συμμετοχής στη βασική παιδεία, η έλλειψη πνευματικής καλλιέργειας καθορίζει το μέλλον του ατόμου και όταν υπάρχουν μεγάλα ποσοστά παιδικής φτώχειας καθορίζει και το μέλλον μιας χώρας. Οι αυριανοί πολίτες, κύτταρα μιας κοινότητας, είναι αυτοί που θα συλλάβουν το όραμα, μιας καλύτερης και πιο εξελιγμένης κοινωνίας, και αυτό είναι που με την σειρά του θα επιχειρήσουν να χτίσουν. Όταν ένα τέτοιο όραμα έχει εξ αρχής κομμένα τα φτερά δεν είναι εύκολο να φτάσει ψηλά, να ατενίσει ανοιχτούς ορίζοντες και να φέρει νέους στόχους που είναι απαραίτητοι για την κοινή ευημερία. Έτσι η κοινωνική πρόοδος εγκλωβίζεται στα στενά όρια που θέτει η ανέχεια και η ανάγκη για κάλυψη των βασικών αναγκών.

Η επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον όπου κυριαρχεί η φτώχεια είναι καταστροφική ακόμη και σε κρατικό επίπεδο. Κατά τη σύνταξη του πρωτοκόλλου του Κιότο για τις εκπομπές καταστροφικών αερίων για το περιβάλλον, τα κράτη που είναι φτωχά και βρίσκονται σε τροχιά ανάπτυξης πιέζουν να έχουν το δικαίωμα εκπομπής επιβλαβών αερίων. Ζητούν να εκπέμπουν τα αέρια ώστε να έχουν φθηνή βιομηχανική παραγωγή που είναι απαραίτητη για να αυξηθεί το ΑΕΠ τους.

Η συνείδηση για σεβασμό του περιβάλλοντος είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Είναι φανερό λοιπόν ότι η φτώχεια αποτελεί κύριο παράγοντα δημιουργίας και διατήρησης του χάσματος Βορρά και Νότου και αποτελεί πρόβλημα ασφαλείας για ολόκληρο τον πλανήτη, λόγω της ανθρωπιστικής διάστασης της με απρόβλεπτα αποτελέσματα: Ο πληθυσμός των χωρών που πλήττονται από τη φτώχεια αφαιμάσσετε σταθερά με την οικονομική μετανάστευση. Οι μετανάστες μετακινούνται αναζητώντας τις περισσότερες φορές όχι απλά ένα καλύτερο μέλλον αλλά ρισκάρουν την ίδια τους τη ζωή στις επισφαλείς οδούς της λαθρομετανάστευσης αφού δεν έχουν πια τίποτε άλλο να χάσουν. Όλο και περισσότεροι νέοι, μάλιστα οι ικανοί κι εκπαιδευμένοι μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους και για εύρεση εργασίας σε άλλους τόπους,

προσφέροντας εκεί όλο αυτό το κεφάλαιο που ξόδεψε η χώρα για να τους εκπαιδεύσει αλλά και την πολύτιμη παραγωγική τους δύναμη.

7.3. Υπολογισμός δεικτών φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας

Στους Πίνακες 1 έως και 3 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συστατικών μεταβλητών στις οποίες έχει βασιστεί η κατασκευή των στατικών δεικτών αποστέρησης διαχωρίζοντας την κατανομή του πληθυσμού σε φτωχό και μη φτωχό. Και οι τρεις πίνακες αποτελούνται από τρία μέρη ο καθένας. Στην κεντρική στήλη παρουσιάζονται τα διαστρωματικά αποτελέσματα και των τεσσάρων κυμάτων παρατηρήσεων της EU-SILC στο σύνολο του μη ισορροπημένου (non balanced) δείγματος του πάνελ, ενώ οι συγκρίσεις γίνονται με τη βραχυχρόνια φτώχεια.

Στην τρίτη στήλη δίνονται ενδεικτικά τα σχετικά αποτελέσματα του τρίτου κύματος για το έτος 2006 μόνο στο ισορροπημένο (balanced) δείγμα των τριών κυμάτων που θα χρησιμοποιηθούν στο σύνολο της ανάλυσης μας, τόσο στατικά όσο και δυναμικά. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται σε αυτό το μέρος συγκρίνονται πλέον με τη μακροχρόνια φτώχεια. Έτσι, δεν είναι παράδοξο το γεγονός ότι για το 3ο κύμα (2006) παρουσιάζονται δύο ομάδες αποτελεσμάτων ανάλογα με τον ορισμό του δείγματος (ισορροπημένο – μη ισορροπημένο) και της φτώχειας (βραχυχρόνια – μακροχρόνια). Τέλος, στο κάτω μέρος των Πινάκων 1-3 παρουσιάζονται τα ποσοστά αποστέρησης σε καθέναν από τους τρεις στατικούς δείκτες που προκύπτουν από τη σχετική ομάδα μεταβλητών (διαρκή καταναλωτικά αγαθά, βασικές ανάγκες του νοικοκυριού και κάλυψη οικιακών αναγκών).

Πίνακας 1. Φτώχεια και αποστέρηση στην κατοχή διαρκών καταναλωτικών αγαθών

	Στρώμα παρατηρήσεων: Μη ισορροπημένο δείγμα - βραχυχρόνια φτώχεια				Ισορροπημένο δείγμα - μακροχρόνια φτώχεια
	1ο κύμα (2004)	2ο κύμα (2005)	3ο κύμα (2006)	4ο κύμα (2007)	3ο κύμα (2006)
Ποσοστό (%) του δείγματος που δεν κατέχει:					
α) τηλέφωνο (σύνολο)	0,8	0,8	0,8	0,8	0,6
Φτωχοί	3,1	2,8	2,8	2,9	2,3
Μη φτωχοί	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
β) έγχρωμη τηλεόραση (σύνολο)	0,7	0,7	0,4	0,3	0,6
Φτωχοί	1,9	2,8	1,9	1,6	2,7
Μη φτωχοί	0,4	0,1	0,1	0,02	0,02
γ) ηλεκτρονικό υπολογιστή (σύνολο)	20,7	18,8	14,3	16,0	14,0
Φτωχοί	24,5	23,8	21,7	21,7	20,5
Μη φτωχοί	19,7	17,5	12,4	14,6	12,4
δ) πλυντήριο (σύνολο)	2,9	2,8	2,1	1,9	2,0
Φτωχοί	7,0	7,8	5,4	3,2	5,6
Μη φτωχοί	1,9	1,5	1,2	1,0	1,0
ε) αυτοκίνητο (σύνολο)	11,6	10,2	9,4	8,6	8,2
Φτωχοί	21,0	17,7	14,6	14,0	13,3
Μη φτωχοί	9,2	8,3	8,1	7,3	7,0
Στατικός δείκτης αποστέρησης στην κατοχή διαρκών καταναλω- τικών αγαθών (%)	13,6	12,1	11,0	10,0	9,6
Φτωχοί	25,2	23,5	19,1	18,2	20,9
Μη φτωχοί	10,7	9,2	8,9	8,0	7,2

Στο πρώτο μισό του Πίνακα 1 δίνονται τα ποσοστά αποστέρησης σε καθένα από τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά για τα οποία υπάρχει πληροφόρηση στην EU-SILC και αποτελούν τα συστατικά στοιχεία του πρώτου εκ των τριών στατικών δεικτών αποστέρησης. Φαίνεται λοιπόν, όπως θα περίμενε κανείς, ότι μόνο πολύ μικρά ποσοστά του συνολικού δείγματος δεν διαθέτουν πλέον τηλέφωνο, τηλεόραση και πλυντήριο. Μόλις το 0,8% του δείγματος δεν έχει τηλέφωνο, ενώ τα ποσοστά που αφορούν την έλλειψη δυνατότητας κατοχής τηλεόρασης και πλυντηρίου είναι πολύ μικρά και βαίνουν διαχρονικά μειούμενα. Τα ποσοστά έλλειψης ηλεκτρονικού υπολογιστή και αυτοκινήτου είναι σαφώς υψηλότερα, αλλά και για τα δύο αγαθά φαίνεται να μειώνονται αδιαλείπτως από το 2004 ως το 2007. Ειδικά για την έλλειψη ηλεκτρονικού υπολογιστή, το ποσοστό μειώνεται σημαντικά από το 20,7% στο 16% μέσα στην

τετραετία, γεγονός που καταδεικνύει ουσιαστικά περιορισμό του ηλεκτρονικού αναλφαριθμητισμού στο σύνολο του πληθυσμού. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η αποστέρηση στην κατοχή διαρκών καταναλωτικών αγαθών συνδέεται άμεσα με τη χρηματική φτώχεια. Σε όλες τις περιπτώσεις τα ποσοστά αποστέρησης των φτωχών είναι σαφώς υπερπολλαπλάσια από εκείνα των μη φτωχών. Φαίνεται ότι σημαντικό τμήμα του φτωχού πληθυσμού αδυνατεί να καλύψει βασικές ανάγκες σε διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 3% περίπου των φτωχών δεν έχει τηλέφωνο και το 5,5% περίπου δεν διαθέτει πλυντήριο, ενώ περίπου ένας στους πέντε δεν έχει ηλεκτρονικό υπολογιστή. Παρατηρώντας τα αντίστοιχα ποσοστά στο ισορροπημένο δείγμα του 2006, όπου οι συγκρίσεις γίνονται με βάση τη μακροχρόνια φτώχεια, μπορεί να βγάλει κανείς ανάλογα συμπεράσματα. Και εδώ φαίνεται ξεκάθαρα η στενή σύνδεση που υπάρχει μεταξύ εισοδήματος και κατοχής διαρκών καταναλωτικών αγαθών, αφού τα ποσοστά έλλειψης στους φτωχούς είναι σαφώς υψηλότερα από αυτά του συνόλου του πληθυσμού και, κατά συνέπεια, από εκείνα των μη φτωχών. Παρ' όλα αυτά, σημαντικά ποσοστά έλλειψης υπάρχουν και ανάμεσα στους μη φτωχούς, ειδικά όσον αφορά την κατοχή αυτοκινήτου και ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Στο τέλος του Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του στατικού δείκτη αποστέρησης στην κατοχή διαρκών καταναλωτικών αγαθών. Η τιμή του είναι 13,6% στο πρώτο κύμα και φτάνει στο 10% στο τέταρτο για το σύνολο του πληθυσμού, ενώ η αντίστοιχη τιμή στο ισορροπημένο δείγμα φτάνει στο 9,6% το 2006. Επιβεβαιώνεται ο υψηλός βαθμός συσχέτισης με την εισοδηματική φτώχεια, δεδομένου ότι τόσο για τους βραχυπρόθεσμα όσο και για τους μακροπρόθεσμα φτωχούς τα ποσοστά είναι διπλάσια του μέσου όρου του πληθυσμού (λόγου χάρι, για το ισορροπημένο δείγμα – 3ο κύμα: 20,9% για τους φτωχούς έναντι 9,6% για το σύνολο του πληθυσμού).

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα σχετικά αποτελέσματα του δεύτερου στατικού δείκτη, ο οποίος έχει ως αντικείμενο την αποστέρηση στην κάλυψη βασικών αναγκών του νοικοκυριού σε σχέση πάντα με το φαινόμενο της φτώχειας, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια. Οι τέσσερις μεταβλητές που αποτελούν βάση του δείκτη αυτού παρουσιάζουν πολύ μεγαλύτερη ανομοιογένεια σε σχέση με εκείνες του προηγούμενου δείκτη. Αυτό δεν είναι καθόλου παράξενο αν αναλογιστεί κανείς πως οι εν λόγω

μεταβλητές βασίζονται σε υποκειμενικές απαντήσεις, από την πλευρά του νοικοκυριού, στην αξιολόγηση της δυνατότητάς του να καλύψει μια σειρά από ανάγκες.

Πίνακας 2. Φτώχεια και αποστέρηση στην κάλυψη βασικών αναγκών του νοικοκυριού

	Στρώμα παρατηρήσεων: Μη ισορροπημένο δείγμα - βραχυχρόνια φτώχεια				Ισορροπημένο δείγμα - μακροχρόνια φτώχεια
	1ο κύμα (2004)	2ο κύμα (2005)	3ο κύμα (2006)	4ο κύμα (2007)	3ο κύμα (2006)
Ποσοστό (%) του δείγματος που έχει δυσκολίες:					
α) να καλύψει τους λογαριασμούς ηλεκτρικού, νερού, αερίου κ.λπ. (σύνολο)	27,3	30,2	27,0	16,8	26,8
Φτωχοί	45,7	49,1	50,4	48,9	51,8
Μη φτωχοί	22,7	25,4	21,2	9,0	20,7
β) να πληρώσει για μία εβδομάδα το χρόνο διακοπές (σύνολο)	51,6	52,7	52,2	49,3	50,2
Φτωχοί	79,8	78,6	80,4	78,4	80,7
Μη φτωχοί	44,6	46,0	45,1	42,2	42,6
γ) να τρώει κάθε δεύτερη μέρα κρέας, κοτόπουλο ή ψάρι (σύνολο)	9,8	7,3	11,0	7,1	4,3
Φτωχοί	22,7	17,3	26,5	29,1	13,8
Μη φτωχοί	6,6	4,8	7,1	1,7	2,0
δ) να καλύψει έκτακτες χρηματοοικονομικές δαπάνες (σύνολο)	36,3	39,9	30,7	30,2	28,1
Φτωχοί	54,1	59,6	54,7	56,7	52,5
Μη φτωχοί	31,9	34,8	24,7	23,6	22,1
Στατικός δείκτης αποστέρησης στην κάλυψη βασικών αναγκών του νοικοκυριού (%)	36,9	41,1	36,3	31,0	33,6
Φτωχοί	61,4	65,8	65,3	65,9	66,3
Μη φτωχοί	30,8	34,8	29,0	22,4	26,5

Αντίθετα, η κατοχή διαρκών καταναλωτικών αγαθών βασίζεται σε αντικειμενικές παρατηρήσεις, που έχουν να κάνουν με το αν ένα νοικοκυριό έχει τη δυνατότητα να κατέχει ή όχι ένα διαρκές καταναλωτικό αγαθό. Έτσι, περισσότερα από τα μισά νοικοκυριά δηλώνουν ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να πληρώσουν μία εβδομάδα το χρόνο διακοπές, περίπου ένα στα τρία νοικοκυριά δεν μπορεί να καλύψει έκτακτες χρηματοοικονομικές ανάγκες αλλά ούτε να πληρώσει τους λογαριασμούς των εταιρειών κοινής ωφέλειας (αν και το ποσοστό αυτό μειώνεται σχεδόν στο μισό μέχρι το 2007) και, τέλος, κάτι λιγότερο από το 10% δεν έχει τη δυνατότητα να τραφεί κάθε δεύτερη

μέρα με κρέας, ψάρι κ.λπ. Και εδώ, όπως αναμένεται, τα σχετικά ποσοστά στον φτωχό πληθυσμό –είτε πρόκειται για τη βραχυχρόνια φτώχεια σε κάθε κύμα παρατηρήσεων είτε για τη μακροχρόνια στο ισορροπημένο δείγμα του πάνελ– είναι σημαντικά υψηλότερα. Ένας στους δύο φτωχούς δηλώνει ότι έχει δυσκολίες στο να καλύψει τους λογαριασμούς του σπιτιού του, γύρω στο 80% αδυνατεί να πάει μία εβδομάδα το χρόνο διακοπές, ενώ άνω του 50% δηλώνει ότι αδυνατεί να καλύψει έκτακτες χρηματοοικονομικές δαπάνες. Ο στατικός δείκτης αποστέρησης στην κάλυψη βασικών αναγκών παίρνει τιμές γύρω στο 35%, ενώ παρουσιάζει μεγάλη συσχέτιση με τη φτώχεια, δεδομένου ότι οι τιμές για τους φτωχούς κυμαίνονται περίπου στο 65%, δύο έως τρεις φορές υψηλότερες από τις αντίστοιχες τιμές των μη φτωχών.

Τέλος, στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη αποστέρησης στην κάλυψη στεγαστικών αναγκών. Αρκετά μεγάλη ανομοιογένεια θα περίμενε κανείς και εδώ, καθώς δύο από τις δομικές μεταβλητές του δείκτη είναι αντικειμενικές (ύπαρξη λουτρού, τουαλέτας), δύο υποκειμενικές (προβλήματα με υγρασία, υποκειμενική θέρμανση) και μία κατασκευασμένη, βασισμένη σε αντικειμενικές παρατηρήσεις (ικανοποιητικός αριθμός δωματίων). Με βάση τις υποθέσεις που έχουμε περιγράψει στην προηγούμενη ενότητα, περίπου ένα στα τρία μέλη του πληθυσμού διαμένει σε σπίτι που δεν διαθέτει ικανοποιητικό αριθμό δωματίων σε σχέση με τις ανάγκες του νοικοκυριού του. Το ποσοστό αυτό ανεβαίνει στο 41,4% στους μακροχρόνια φτωχούς. Επιπλέον, πάνω από το 20% του δείγματος κατά μέσο όρο αντιμετωπίζει προβλήματα με υγρασία κ.λπ., με το αντίστοιχο νούμερο να ξεπερνά το 30% στον φτωχό πληθυσμό. Το 11,1% του ισορροπημένου δείγματος δηλώνει ότι δεν δύναται να θερμάνει ικανοποιητικά το σπίτι του, ενώ το ποσοστό αυτό υπερδιπλασιάζεται στους μακροχρόνια φτωχούς (το οποίο με τη σειρά του είναι τρεις φορές υψηλότερο από το αντίστοιχο νούμερο που αφορά τους μη φτωχούς). Μικρά ποσοστά, τέλος, δηλώνουν ότι δεν διαθέτουν λουτρό ή ντους (γύρω στο 2%) και εσωτερική τουαλέτα (γύρω στο 4%).

Πίνακας 3. Φτώχεια και αποστέρηση στην κάλυψη οικιακών αναγκών του νοικοκυριού

	Στρώμα παρατηρήσεων: Μη ισορροπημένο δείγμα - βραχυχρόνια φτώχεια				Ισορροπημένο δείγμα - μακροχρόνια φτώχεια
	1ο κύμα (2004)	2ο κύμα (2005)	3ο κύμα (2006)	4ο κύμα (2007)	3ο κύμα (2006)
Ποσοστό (%) του δείγματος που:					
α) δεν διαθέτει οικία με αρκετά δωμάτια για τις ανάγκες του νοικοκυριού (σύνολο)	29,9	32,2	32,4	32,1	32,8
Φτωχοί	35,1	39,9	41,1	38,8	41,4
Μη φτωχοί	28,6	30,2	30,2	30,5	30,7
β) αντιμετωπίζει προβλήματα με υγρασία ή σάπιες κάσες στα παράθυρα ή σάπια πατώματα κ.λπ. (σύνολο)	23,3	23,3	22,5	20,6	21,9
Φτωχοί	35,5	33,3	31,1	30,9	32,4
Μη φτωχοί	20,3	20,7	20,2	18,1	19,3
γ) δεν διαθέτει ικανοποιητική θέρμανση (σύνολο)	18,0	17,3	13,7	13,9	11,1
Φτωχοί	32,0	31,3	28,1	29,3	24,1
Μη φτωχοί	14,6	13,8	10,0	10,1	7,9
δ) δεν διαθέτει λουτρό ή ντους (σύνολο)	2,4	2,2	1,9	1,5	2,0
Φτωχοί	6,6	7,0	5,4	4,2	6,4
Μη φτωχοί	1,4	0,9	1,0	0,8	0,9
ε) δεν διαθέτει εσωτερική τουαλέτα (σύνολο)	4,4	4,5	3,7	3,8	4,3
Φτωχοί	11,3	14,4	11,0	20,8	13,8
Μη φτωχοί	2,7	2,0	1,9	2,1	2,0
Στατικός δείκτης αποστέρησης στην κάλυψη οικιακών αναγκών του νοικοκυριού (%)	18,3	18,6	16,5	16,1	15,0
Φτωχοί	35,0	33,8	30,9	30,1	30,6
Μη φτωχοί	14,1	14,7	12,9	12,7	11,6

Εντυπωσιακά υψηλό είναι το ποσοστό των μακροχρόνια φτωχών του ισορροπημένου δείγματος που δεν κατοικούν σε σπίτι με εσωτερική τουαλέτα, το οποίο φτάνει σε ύψος 13,8%, τρεις φορές υψηλότερο από τον μέσο όρο του συνολικού πληθυσμού και σχεδόν επτά φορές από το αντίστοιχο ποσοστό των μη φτωχών. Γενικότερα, και στην περίπτωση των μεταβλητών του δείκτη αυτού, διατηρείται ο υψηλός βαθμός συσχέτισης με την εισοδηματική φτώχεια που παρατηρήθηκε στους δύο προηγούμενους

στατικούς δείκτες. Και εδώ, στο κάτω μέρος του Πίνακα 3, μπορεί να δει κανείς τα ποσοστά αποστέρησης του στατικού δείκτη για την κάλυψη των οικιακών αναγκών του νοικοκυριού. Περίπου ένας στους τρεις φτωχούς βιώνει αποστέρηση στη συγκεκριμένη κατηγορία ανεξάρτητα από την περίοδο αναφοράς της φτώχειας. Τα αντίστοιχα στοιχεία για το σύνολο του πληθυσμού κυμαίνονται μεταξύ του 16,1% το 2007 και του 18,3% το 2004 (15% για το ισορροπημένο δείγμα).

Έχοντας ολοκληρώσει την παρουσίαση των αποτελεσμάτων του πρώτου σταδίου ανάλυσης και τη δημιουργία στατικών δεικτών αποστέρησης σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες μεταβλητών, προχωράμε στην παρουσίαση του επόμενου σταδίου, στο οποίο αθροίζεται η πληροφόρηση αυτή σε έναν στατικό δείκτη πολυδιάστατης αθροιστικής αποστέρησης. Στους Πίνακες 4-6 παρουσιάζονται τα ποσοστά αποστέρησης ανάμεσα στα άτομα του δείγματος σε σχέση με τον αριθμό των δεικτών στους οποίους κατατάσσεται ένα άτομο σε καθεστώς αποστέρησης. Τα αντίστοιχα ποσοστά δίνονται επιπλέον τόσο για τους φτωχούς όσο και για τους μη φτωχούς (βραχυχρόνια φτώχεια / ανά κύμα φτώχεια). Η διαφορά ανάμεσα στους τρεις πίνακες είναι ότι για λόγους ανάλυσης ευαισθησίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του πολυδιάστατου δείκτη όταν το όριο στους αρχικούς στατικούς δείκτες παίρνει τις τιμές 80%, 85% και 90% της διαμέσου.

Βεβαίως, έχοντας ήδη διευκρινίσει ότι το όριο που έχει επιλεγεί τελικά είναι το 85%, αρχίζουμε την παρουσίασή μας από τον Πίνακα 5. Φαίνεται ότι περισσότερα από τα μισά άτομα του δείγματος δεν παρουσιάζουν αποστέρηση με βάση κάποιο από τα τρία στατικά κριτήρια. Το ποσοστό που παρουσιάζει αποστέρηση σε έναν τουλάχιστον δείκτη κυμαίνεται μεταξύ του 47,6% το 2005 και του 39,5% το 2007. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην κατηγορία των φτωχών είναι εξαιρετικά υψηλά, όλα μεγαλύτερα του 70%, ενώ, όσον αφορά το ισορροπημένο δείγμα, το 41,2% του συνόλου παρουσιάζει το 2006 αποστέρηση τουλάχιστον σε ένα δείκτη, με τους μακροχρόνια φτωχούς να φτάνουν στο 73%.

Το συγκεκριμένο κριτήριο όμως δεν μπορεί να είναι ικανοποιητικό για τη δημιουργία ενός πολυδιάστατου δείκτη αποστέρησης. Αιτία αποτελεί το γεγονός ότι η συγκεκριμένη κατηγορία συμπεριλαμβάνει πολλά άτομα που παρουσιάζουν αποστέρηση σε έναν μόνο στατικό δείκτη και επομένως το κριτήριο της ύπαρξης πολλών διαστάσεων στην αποστέρηση δεν πληρούται. Από την άλλη, τα ποσοστά των ατόμων που παρουσιάζουν αποστέρηση και στους τρεις δείκτες είναι εξαιρετικά

μικρότερα (μεταξύ 4,7% και 2,7%). Και αυτό το κριτήριο όμως δεν μπορεί να είναι ικανοποιητικό, γιατί το να περιορίσει κανείς την ανάλυσή του αυστηρά ανάμεσα σε ένα εξαιρετικά μικρό δείγμα ακραίων περιπτώσεων ισχυρής πολυδιάστατης αποστέρησης αφαιρεί τη δυνατότητα περαιτέρω ανάλυσης των ιδιοτήτων του πληθυσμού που βιώνει κάποιες από τις διαστάσεις του αποκλεισμού, ελλείψει ικανοποιητικού μεγέθους του δείγματος.

Πίνακας 4. Πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση και φτώχεια – Όριο δεικτών αποστέρησης στο 80% της διαμέσου

	Ποσοστό (%) του πληθυσμού που παρουσιάζει αποστέρηση:			
	σε κανένα δείκτη	σε έναν το λιγότερο δείκτη	σε δύο το λιγότερο δείκτες	και στους τρεις δείκτες
Στρώμα παρατηρήσεων				
1ο κύμα (2004)	57,2	42,8	17,1	3,3
Φτωχοί	31,9	68,1	36,3	8,6
Μη φτωχοί	63,4	36,6	12,4	2,0
2ο κύμα (2005)	53,6	46,4	17,2	2,3
Φτωχοί	27,1	72,9	34,1	7,8
Μη φτωχοί	60,3	39,7	12,9	1,4
3ο κύμα (2006)	57,6	42,4	13,7	2,0
Φτωχοί	29,1	70,9	31,4	6,0
Μη φτωχοί	64,7	35,3	9,2	1,0
4ο κύμα (2007)	62,4	37,6	12,7	1,8
Φτωχοί	28,8	71,2	30,1	5,3
Μη φτωχοί	70,7	29,3	8,4	0,9
Ισορροπημένο δείγμα – 3ο κύμα				
Φτωχοί	28,2	71,8	32,8	6,1
Μη φτωχοί	67,3	32,7	7,7	0,5
Σύνολο	60,3	39,7	12,2	1,5

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι ένα σεβαστό ποσοστό των φτωχών, το οποίο κυμαίνεται μεταξύ 7,2% και 11,7% (8% των μακροχρόνια φτωχών του ισορροπημένου δείγματος), βιώνει αποστέρηση και στους τρεις στατικούς δείκτες που χρησιμοποιούνται. Με βάση την παραπάνω ανάλυση, προκρίνεται η ιδέα να χρησιμοποιηθεί ως δείκτης πολυδιάστατης αθροιστικής αποστέρησης το κριτήριο του

να βιώνει κανείς αποστέρηση σε τουλάχιστον δύο από τους τρεις στατικούς δείκτες. Στην περίπτωση αυτή το ποσοστό ξεκινά από το 19,3% το 2004 για να πέσει φανερά (περίπου 22% μείωση) στο 14,9% το 2007. Τα αντίστοιχα ποσοστά στους φτωχούς κινούνται αισθητά υψηλότερα: από 39,2% το 2004 σε 34,1% το 2007, μείωση κατά 13%, αρκετά μικρότερη από εκείνη στο σύνολο του πληθυσμού (η μείωση στους μη φτωχούς φτάνει περίπου στο 30%).

Πίνακας 5. Πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση και φτώχεια – Όριο δεικτών αποστέρησης στο 85% της διαμέσου

	Ποσοστό (%) του πληθυσμού που παρουσιάζει αποστέρηση:			
	σε κανένα δείκτη	σε έναν το λιγότερο δείκτη	σε δύο το λιγότερο δείκτες	και στους τρεις δείκτες
Στρώμα παρατηρήσεων				
1ο κύμα (2004)	55,2	44,8	19,3	4,7
Φτωχοί	29,2	70,8	39,2	11,7
Μη φτωχοί	61,7	38,3	14,4	3,0
2ο κύμα (2005)	52,4	47,6	20,2	3,9
Φτωχοί	25,3	74,7	38,3	10,1
Μη φτωχοί	59,3	40,7	15,6	2,4
3ο κύμα (2006)	55,6	44,4	83,7	3,0
Φτωχοί	27,5	72,5	35,4	7,4
Μη φτωχοί	62,6	37,4	11,5	2,0
4ο κύμα (2007)	60,5	39,5	14,9	2,7
Φτωχοί	27,2	72,8	34,1	7,2
Μη φτωχοί	68,7	31,3	10,1	1,6
Ισορροπημένο δείγμα – 3ο κύμα				
Φτωχοί	27,0	73,0	36,8	8,0
Μη φτωχοί	65,7	34,3	10,0	1,1
Σύνολο	58,8	41,2	14,7	2,3

Όσον αφορά τα αποτελέσματα του ισορροπημένου δείγματος, είναι χαρακτηριστικό ότι στο τρίτο κύμα παρατηρήσεων το 2006 μόλις το 27% των μακροχρόνια φτωχών δεν παρουσιάζει αποστέρηση σε κανέναν από τους τρεις δείκτες έναντι του 65,7% του συνόλου των μη φτωχών. Από την άλλη, το τελικό ποσοστό στο δείκτη πολυδιάστατης αθροιστικής αποστέρησης, με βάση το προαναφερθέν κριτήριο των δύο το λιγότερο

στατικών δεικτών, είναι 36,8%, σε αντιδιαστολή με εκείνο των μη φτωχών, που είναι μόλις 10% (14,7% στο σύνολο του πληθυσμού). Τέλος, τα αποτελέσματα με την ανάλυση ευαισθησίας στους Πίνακες 4 και 6 για τα όρια στατικής αποστέρησης στο 80% και 90% αντίστοιχα δεν παρουσιάζουν εκπλήξεις πέραν του αναμενόμενου. Η απόκλιση των ποσοστών σε σχέση με το τελικό κριτήριο του 85% φαίνεται να είναι ελαφρώς μεγαλύτερη προς τα κάτω (για το όριο του 80%), αναλογικά κινούμενη μεταξύ των φτωχών και του συνόλου του πληθυσμού, γεγονός που ενισχύει την επιλογή του 85% της διαμέσου κάθε βαθμολογίας επικάλυψης ως κατάλληλου ορίου αποστέρησης.

Πίνακας 6. Πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση και φτώχεια – Όριο δεικτών αποστέρησης στο 90% της διαμέσου

	Ποσοστό (%) του πληθυσμού που παρουσιάζει αποστέρηση:			
	σε κανένα δείκτη	σε έναν το λιγότερο δείκτη	σε δύο το λιγότερο δείκτες	και στους τρεις δείκτες
Στρώμα παρατηρήσεων				
1ο κύμα (2004)	53,0	47,0	19,6	4,9
Φτωχοί	27,7	72,3	39,6	12,1
Μη φτωχοί	59,2	40,8	14,6	3,1
2ο κύμα (2005)	52,4	47,6	20,2	3,9
Φτωχοί	25,3	74,7	38,3	10,1
Μη φτωχοί	59,3	40,7	15,6	2,4
3ο κύμα (2006)	53,3	46,7	16,7	3,0
Φτωχοί	25,4	74,6	35,8	7,4
Μη φτωχοί	60,3	39,7	11,9	2,0
4ο κύμα (2007)	59,7	40,3	15,2	2,8
Φτωχοί	26,0	74,0	35,0	7,4
Μη φτωχοί	68,0	32,0	10,3	1,6
Ισορροπημένο δείγμα - 3ο κύμα				
Φτωχοί	24,0	76,0	36,8	8,0
Μη φτωχοί	63,2	36,8	10,3	1,1
Σύνολο	56,3	43,7	15,0	2,3

Έχει τονιστεί επανειλημμένα στην παρούσα μελέτη η δυναμική φύση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού. Το να βιώνει ένας άνθρωπος αποκλεισμό σήμερα μπορεί να τον οδηγήσει σε έναν φαύλο κύκλο μακροχρόνιου αποκλεισμού με πολύ μικρές πιθανότητες εξόδου στο μέλλον, όπως συμβαίνει με το φαινόμενο της φτώχειας.

Εμπειρικά ο τρόπος να προσομοιάσουμε αυτό το γεγονός στα πλαίσια των δυνατοτήτων που μας παρέχει σε πληροφόρηση η έρευνα EU-SILC είναι να συνοψίσουμε σε πόσα από τα τρία διαθέσιμα έτη του ισορροπημένου δείγματος του πάνελ ένα άτομο παρουσιάζει πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση, σύμφωνα με τα κριτήρια που περιγράψαμε πιο πάνω. Αντιστοίχως, όπως είπαμε, προσεγγίζεται και η έννοια της μακροχρόνιας φτώχειας. Υπολογίζεται πάνω στο μέσο διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού κάθε ατόμου, ανά ισοδύναμο ενηλίκου για την ίδια περίοδο τριών ετών, ώστε τα αποτελέσματα των δύο μέτρων να είναι άμεσα συγκρίσιμα ως προς την ανάλυση των ομάδων υψηλού κινδύνου που προκύπτουν.

Στον Πίνακα 7 συνοψίζονται τα αποτελέσματα αυτής της άσκησης. Το σύνολο του ισορροπημένου δείγματος αποτελείται από 6.563 άτομα. Από αυτά –και όταν όριο αποστέρησης στους στατικούς δείκτες είναι το 85% της διαμέσου– το 75,6% δεν παρουσιάζει πολυδιάστατη αποστέρηση σε κανένα από τα τρία κύματα παρατηρήσεων. Το 24,4% βιώνει πολυδιάστατη αποστέρηση τουλάχιστον μία φορά στα τρία χρόνια, ενώ το 9,2% και στα τρία χρόνια. Η υψηλή συσχέτιση μεταξύ πολυδιάστατων δεικτών αποστέρησης και φτώχειας επιβεβαιώνεται και στην παρούσα περίπτωση. Ένας στους δύο μακροχρόνια φτωχούς θα παρουσιάσει σωρευτική αποστέρηση τουλάχιστον μία φορά στα τρία χρόνια. Από τους τελευταίους, μάλιστα, παραπάνω από τους μισούς θα παρουσιάσουν πολυδιάστατη αποστέρηση και στα τρία υπό εξέταση έτη. Αντίθετα, για τους μη φτωχούς, μόλις ένας στους τέσσερις που θα παρουσιάσει πολυδιάστατο μειονέκτημα σε ένα έτος θα διατηρηθεί σε αυτή τη θέση και στα τρία έτη. Φαίνεται ότι οι μακροχρόνια φτωχοί όχι μόνο παρουσιάζουν υψηλότερη πιθανότητα να βιώσουν την εν λόγω αποστέρηση, αλλά εφόσον βρεθούν στη θέση αυτή, είναι πιο πιθανό να παραμείνουν εκεί σε σύγκριση με τους μη φτωχούς.

Γίνεται σαφές ότι αυτές οι δύο ακραίες περιπτώσεις δεν είναι ικανοποιητικές ως δείκτες σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος. Από τη μία, το να βιώνει κανείς αποστέρηση μόνο σε ένα έτος μπορεί να αποδοθεί σε έναν τυχαίο παράγοντα και, εν πάση περιπτώσει, δεν αποτελεί ένδειξη δυναμικής διαδικασίας. Από την άλλη, το κριτήριο των τριών ετών είναι εξαιρετικά αυστηρό και αποκλείει περιπτώσεις ατόμων που μπορεί τυχαία να βρεθούν εκτός αποστέρησης για μία μόνο περίοδο. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει για το σύνολο του πληθυσμού, μακροχρόνια φτωχών ή μη. Επιλέγουμε επομένως ως δείκτη σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος το κριτήριο του να

βιώνει κανείς πολυδιάστατη αθροιστική αποστέρηση σε τουλάχιστον δύο από τα τρία χρόνια της ανάλυσης. Με το κριτήριο αυτό κατατάσσεται ως πληθυσμός υψηλού ρίσκου κοινωνικού αποκλεισμού το 15,3% του δείγματος. Το ποσοστό αυτό υπερδιπλασιάζεται στην περίπτωση των μακροχρόνια φτωχών και φτάνει στο 37%, ενώ αντίστοιχα για τους μη φτωχούς είναι 10,6%. Κατά συνέπεια, επιβεβαιώνεται για άλλη μια φορά η στενή σύνδεση, αλλά όχι ταύτιση, μεταξύ της εισοδηματικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ανάγκη μελέτης συχνά και των δύο φαινομένων παράλληλα, αλλά σε καμία περίπτωση δεν υποδηλώνει την ταύτιση του ενός με το άλλο. Περισσότερα για το θέμα αυτό παρουσιάζονται στη συνέχεια, με την ανάλυση και τη σύγκριση των ομάδων υψηλού κινδύνου σε σχέση με τον μέσο όρο του πληθυσμού, αναφορικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη μακροχρόνια φτώχεια.

Πίνακας 7. Σωρευτικό διαχρονικό μειονέκτημα και μακροχρόνια φτώχεια

Ισορροπημένο δείγμα (Πάνελ - 3 έτη) n=6.563	Ποσοστό (%) του πληθυσμού που παρουσιάζει αποστέρηση:			
	σε κανένα έτος	το λιγότερο σε ένα έτος	το λιγότερο σε δύο έτη	και στα τρία έτη
Ανάλυση ευαισθησίας 3 σεναρίων σε σχέση με το όριο των αρχικών δεικτών αποστέρησης:				
Στο 80%	78,4	21,6	12,5	7,4
Φτωχοί	55,3	44,7	33,5	24,9
Μη φτωχοί	83,5	16,5	8,0	3,6
Στο 90%	75,2	24,8	15,5	9,3
Φτωχοί	50,0	50,0	37,0	28,2
Μη φτωχοί	80,7	19,3	10,8	5,3
Στο 85%	75,6	24,4	15,3	9,2
Φτωχοί	50,0	50,0	37,0	27,8
Μη φτωχοί	81,1	18,9	10,6	5,2

Τέλος, η ανάλυση ευαισθησίας σε σχέση με το όριο των αρχικών δεικτών αποστέρησης στο 80% και στο 90% ενισχύει την επιλογή του 85% ως τελικού ορίου. Ο ισχυρισμός αυτός βασίζεται στο γεγονός ότι το ποσοστό του σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος αυξάνεται μόλις κατά 0,2% (παραμένει σταθερό για τους μακροχρόνια φτωχούς) όταν μετακινούμε το αρχικό όριο από το 85% στο 90%, ενώ από την άλλη

μειώνεται κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες (3,5 για τους μακροχρόνια φτωχούς) όταν μετακινούμε το όριο από το 85% στο 80%.

Στο τμήμα αυτό επικεντρώνεται το ενδιαφέρον της ανάλυσής μας στον εντοπισμό πληθυσμιακών ομάδων υψηλού (ή χαμηλού) κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού και μακροχρόνιας φτώχειας, καθώς επίσης στη συμβολή της κάθε πληθυσμιακής ομάδας στη διαμόρφωση του συνολικού επιπέδου κοινωνικού αποκλεισμού και μακροχρόνιας φτώχειας. Για τις ανάγκες της ανάλυσής μας το συνολικό δείγμα χωρίζεται σε κατηγορίες αμοιβαία αποκλειόμενων ομάδων, χρησιμοποιώντας τα εξής δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια: (α) το φύλο του ατόμου και του υπεύθυνου του νοικοκυριού του, (β) την ηλικιακή ομάδα του ατόμου και του υπεύθυνου του νοικοκυριού του, (γ) την απασχόληση του ατόμου και του υπεύθυνου του νοικοκυριού του, (δ) το εκπαιδευτικό επίπεδο του ατόμου και του υπεύθυνου του νοικοκυριού του, (ε) το δημογραφικό τύπο του νοικοκυριού, (στ) τη γεωγραφική περιφέρεια και (ζ) το βαθμός αστικοποίησης της περιοχής στην οποία έχει την έδρα του το νοικοκυριό.

Τα αποτελέσματα από την ανάλυση αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά στους Πίνακες 8-11. Στην πρώτη στήλη δίνεται το ποσοστιαίο πληθυσμιακό μερίδιο κάθε ομάδας. Στη δεύτερη στήλη έχουμε το ποσοστό αποστέρησης της ομάδας με βάση το δείκτη σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και στην πέμπτη το ποσοστό μακροχρόνιας φτώχειας. Στην τρίτη και στην έκτη στήλη παρουσιάζονται αντίστοιχα ο σχετικός κίνδυνος σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος και μακροχρόνιας φτώχειας για κάθε ομάδα, όπως προκύπτει διαιρώντας το ποσοστό αποστέρησης κάθε πληθυσμιακής ομάδας με το ποσοστό αποστέρησης στο σύνολο του δείγματος. Αποτελέσματα σημαντικά υψηλότερα από τη μονάδα (1) καταδεικνύουν σχετικά μεγάλη πιθανότητα κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού ή μακροχρόνιας φτώχειας για τη δεδομένη ομάδα – και το αντίστροφο για αποτελέσματα μικρότερα της μονάδας (1). Παρ' όλα αυτά, όμοια νούμερα σχετικού κινδύνου ανάμεσα σε δύο ομάδες θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, δεδομένου ότι τα πληθυσμιακά μερίδια των δύο αυτών ομάδων μπορεί να διαφέρουν αρκετά. Στην περίπτωση αυτή, παρόλο που ο σχετικός κίνδυνος είναι παρόμοιος, η συμμετοχή κάθε ομάδας στο συνολικό επίπεδο αποστέρησης θα είναι εντελώς διαφορετική. Γι' αυτόν το λόγο παρουσιάζονται στην τέταρτη και στην έβδομη στήλη των σχετικών πινάκων τα ποσοστά συμμετοχής κάθε πληθυσμιακής ομάδας στη συνολική αποστέρηση· με άλλα λόγια, τα μερίδια που

αντιστοιχούν σε κάθε ομάδα από το σύνολο εκείνων που αξιολογούνται ως άτομα υψηλού κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού. Στις δύο τελευταίες στήλες υπολογίζονται ανά πληθυσμιακή ομάδα και για το σύνολο του πληθυσμού τα ποσοστά επικάλυψης ανάμεσα στα δύο φαινόμενα αποστέρησης και πώς αυτά κατανέμονται μεταξύ των ομάδων υψηλού κινδύνου. Έχει ιδιαίτερη σημασία αυτή η άσκηση σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής, προκειμένου να μπορέσει να διαπιστώσει κανείς αν χρειάζεται κοινή αντιμετώπιση των δύο φαινομένων ή αν απαιτείται διαφορετική στόχευση, τόσο ως προς την επιλογή των μέτρων πολιτικής όσο και ως προς τις πληθυσμιακές ομάδες που αφορούν τα μέτρα αυτά.

Στον Πίνακα 8 παρουσιάζεται η κατανομή των αποτελεσμάτων σε κατηγορίες του πληθυσμού με βάση το φύλο και την ηλικία του ατόμου αλλά και του υπεύθυνου του νοικοκυριού. Γενικότερα, όλα τα αποτελέσματα των κατηγοριοποιήσεων παρουσιάζονται και με βάση την κατάσταση (status) του υπεύθυνου του νοικοκυριού κάθε ατόμου εκτός από του ίδιου του ατόμου· ο λόγος πολύ απλά είναι ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται δίνονται σε επίπεδο νοικοκυριού και, επομένως, είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι η κατάσταση του υπεύθυνου μπορεί να παίξει μεγαλύτερο ρόλο στη διαμόρφωση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού ή και μακροχρόνιας φτώχειας. Στον Πίνακα 8 φαίνεται ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν οριακά υψηλότερο κίνδυνο από τους άνδρες και στις δύο κατηγορίες αποστέρησης, ωστόσο ο κίνδυνος αυτός είναι αισθητά εντονότερος για τα άτομα που διαμένουν σε νοικοκυριό με γυναίκα ως υπεύθυνη. Παρ' όλα αυτά, το συντριπτικό μερίδιο μεταξύ των ατόμων υψηλού ρίσκου κατέχουν άτομα που διαμένουν σε νοικοκυριό με υπεύθυνο άνδρα, 71,9% για τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και 75,3% για τον κίνδυνο μακροχρόνιας φτώχειας, γεγονός όμως που οφείλεται στο εξαιρετικά υψηλό πληθυσμιακό μερίδιο της ομάδας αυτής (82,7%). Στρέφοντας τώρα την προσοχή μας στην κατανομή των ηλικιών, τρεις κατηγορίες φαίνεται να παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Οι ηλικιωμένοι (65 ετών και άνω) αντιμετωπίζουν ελαφρώς μεγαλύτερο κίνδυνο, και στις δύο κατηγορίες, από το σύνολο του πληθυσμού, ενώ το νούμερο σχεδόν ταυτίζεται με τα άτομα των νοικοκυριών που έχουν υπεύθυνο ηλικίας 65 ετών και άνω – καθόλου παράξενο, αν σκεφτεί κανείς ότι πρόκειται για νοικοκυριά που αποτελούνται κυρίως από ένα ή δύο άτομα μεγάλης ηλικίας. Τα παιδιά κάτω των 16 ετών φαίνεται να αντιμετωπίζουν ελαφρώς μικρότερο από τον μέσο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά οριακά υψηλότερο κίνδυνο

μακροχρόνιας φτώχειας. Πάντως και οι δύο περιπτώσεις φαίνεται να κινούνται οριακά σε σχέση με τον μέσο όρο του πληθυσμού και επομένως οι όποιες διαφορές θα πρέπει να ελεγχθούν σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας. Μεγαλύτερο όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει η ομάδα 16-24 ετών, η οποία αντιμετωπίζει σχετικά μεγαλύτερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (1,44) παρά μακροχρόνιας φτώχειας (1). Τα νούμερα αυτά αποκλίνουν ακόμη περισσότερο όταν μιλάμε για άτομα με υπεύθυνο νοικοκυριού που να ανήκει στην εν λόγω ομάδα, όπου ο σχετικός κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού είναι σχεδόν διπλάσιος (2,42) από τον σχετικό κίνδυνο μακροχρόνιας φτώχειας (1,25).

Πίνακας 8. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας, ανά φύλο και ανά ηλικία

Πληθυσμιακή ομάδα	Πληθυσμιακό μερίδιο (%)	Ποσοστό (%) ΣΔΜ	Σχετικός κίνδυνος ΣΔΜ	Συμμετοχή στο συνολικό ΣΔΜ (%)	Ποσοστό (%) φτώχειας (headcount ratio)	Σχετικός κίνδυνος φτώχειας	Συμμετοχή στη συνολική φτώχεια (%)	Ποσοστό (%) φτωχών που βιώνουν ΣΔΜ	Ποσοστό (%) ατόμων με ΣΔΜ κάτω από το όριο της φτώχειας
Φύλο									
Άνδρας	48,7	14,7	0,96	46,8	16,8	0,94	46,0	36,9	42,3
Γυναίκα	51,3	15,9	1,04	53,3	18,8	1,06	54,2	37,0	43,6
Φύλο υπεύθυνου του νοικοκυριού									
Άνδρας	82,7	13,3	0,87	71,9	16,2	0,91	75,3	34,1	41,4
Γυναίκα	17,3	24,8	1,62	28,0	25,4	1,43	24,7	45,8	47,0
Ηλικιακή ομάδα									
0-15 ετών	15,3	13,7	0,90	13,7	19,4	1,09	16,7	34,4	48,6
16-24 ετών	9,6	22,0	1,44	13,8	17,8	1,00	9,6	52,7	42,8
25-40 ετών	20,9	12,3	0,80	16,8	11,7	0,66	13,7	33,8	32,0
41-64 ετών	31,2	13,3	0,87	27,1	15,7	0,88	27,5	33,2	39,2
65 ετών και άνω	23,0	19,0	1,24	28,6	25,1	1,41	32,4	38,2	50,5
Ηλικιακή ομάδα υπεύθυνου του νοικοκυριού									
16-24 ετών	0,8	37,0	2,42	1,9	22,2	1,25	1,0	33,3	20,0
25-40 ετών	18,1	13,5	0,88	16,0	16,3	0,92	16,6	39,7	48,1
41-64 ετών	52,7	13,9	0,91	47,9	14,7	0,83	43,5	35,4	37,3
65 ετών και άνω	28,4	18,4	1,20	34,2	24,4	1,37	38,9	37,6	49,9
Σύνολο δείγματος	v=6.563	15,3	1,00	100,0	17,8	1,00	100,0	37,0	43,0

Τέλος, όσον αφορά την επικάλυψη μεταξύ των δύο φαινομένων στο σύνολο του πληθυσμού, φαίνεται ότι αυτή βρίσκεται περίπου στο 40% και για τις δύο ομάδες αποστέρησης: 37% των μακροχρόνια φτωχών παρουσιάζουν ταυτόχρονα και υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και αντιστρόφως 43% των αποστερημένων με βάση το κριτήριο του σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος είναι ταυτόχρονα μακροχρόνια φτωχοί. Το αποτέλεσμα αυτό είναι αρκετά σημαντικό γιατί δείχνει ότι, αν και υπάρχει σημαντική επικάλυψη ανάμεσα στα δύο φαινόμενα, αυτά σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζονται. Το 63% των μακροχρόνια φτωχών δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού και, από την άλλη, 57% των αποκλεισμένων δεν

είναι φτωχοί. Στις ομάδες υψηλού κινδύνου καταγράφεται παρόμοια τάση με μικρές μόνο αποκλίσεις, οι οποίες δεν κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές.

Στον Πίνακα 9 βλέπουμε τη σύνδεση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού με την αγορά εργασίας. Οι κατηγορίες που έχουν δημιουργηθεί βασίζονται στην πληροφόρηση που αναφέρει το ίδιο το άτομο στην έρευνα για την επαγγελματική του κατάσταση. Στις δύο πρώτες κατηγορίες έχουμε μισθωτούς σε πλήρη και μερική απασχόληση, στη συνέχεια ακολουθούν ελεύθεροι επαγγελματίες, άνεργοι και συνταξιούχοι. Η κατηγορία «δουλειά στο σπίτι ή στην οικογενειακή επιχείρηση» περιλαμβάνει άτομα που απασχολούνται χωρίς να αμείβονται ή εργάζονται χωρίς μισθό στην οικογενειακή επιχείρηση ή φροντίζουν κάποιο άλλο μέλος του νοικοκυριού. Τέλος, η κατηγορία «μη οικονομικά ενεργός» συγκεντρώνει όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις ατόμων τα οποία, λόγου χάρη, για λόγους υγείας, στρατιωτικών υποχρεώσεων, εκπαίδευσης κ.λπ. δεν εργάζονται αλλά και δεν αναζητούν εργασία ώστε να χαρακτηριστούν άνεργοι. Ανάλογη κατηγοριοποίηση γίνεται και με βάση το κριτήριο του υπεύθυνου του νοικοκυριού. Από την ανάλυση επιβεβαιώνεται η στενή σύνδεση της αγοράς εργασίας με τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και τη μακροχρόνια φτώχεια. Άνεργοι, συνταξιούχοι και μερικώς απασχολούμενοι είναι οι ομάδες υψηλού κινδύνου, ενώ τα αποτελέσματα γίνονται πολύ οξύτερα όταν ο υπεύθυνος είναι μερικώς απασχολούμενος (κίνδυνος περίπου δύο φορές υψηλότερος από τον εθνικό μέσο όρο και στις δύο κατηγορίες) ή άνεργος (τρεις φορές μεγαλύτερος κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού και δύο φορές μεγαλύτερος κίνδυνος μακροχρόνιας φτώχειας). Αντιθέτως, όσοι διατηρούν στενή σύνδεση με την αγορά εργασίας, πλήρως απασχολούμενοι μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη των νοικοκυριών τους, αντιμετωπίζουν τον χαμηλότερο κίνδυνο έκθεσης στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα διπλάσια ποσοστά μακροχρόνιας φτώχειας σε σχέση με τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού στην κατηγορία των ελεύθερων επαγγελματιών είτε σε ατομικό επίπεδο, είτε σε επίπεδο υπεύθυνου του νοικοκυριού. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα αποτελεί οριακά ομάδα υψηλού κινδύνου όσον αφορά τη μακροχρόνια φτώχεια, αλλά ομάδα χαμηλού κινδύνου όσον αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και από το ασυνήθιστα χαμηλό ποσοστό φτωχών που βιώνουν ταυτόχρονα διαχρονική

αποστέρηση (24% σε ατομικό επίπεδο, 21,6% σε επίπεδο υπεύθυνου σε σχέση με το 37% του εθνικού μέσου όρου) στην ομάδα των ελεύθερων επαγγελματιών.

Πίνακας 9. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας – Απασχόληση

Πληθυσμιακή ομάδα	Πληθυσμιακό μερίδιο (%)	Ποσοστό (%) ΣΔΜ	Σχετικός κίνδυνος ΣΔΜ	Συμμετοχή στο συνολικό ΣΔΜ (%)	Ποσοστό (%) φτώχειας (headcount ratio)	Σχετικός κίνδυνος φτώχειας	Συμμετοχή στη συνολική φτώχεια (%)	Ποσοστό (%) φτωχών που βιώνουν ΣΔΜ	Ποσοστό (%) ατόμων με ΣΔΜ κάτω από το όριο της φτώχειας
Απασχόληση ατόμου									
Υπάλληλος - πλήρης απασχόληση	20,1	11,2	0,73	14,7	4,9	0,28	5,5	50,8	22,3
Υπάλληλος - μερική απασχόληση	2,0	25,0	1,63	3,3	20,5	1,15	2,3	55,6	45,5
Ελεύθερος επαγγελματίας	12,3	9,9	0,65	8,0	18,1	1,02	12,5	24,0	43,8
Άνεργος	4,1	30,5	1,99	8,2	25,7	1,44	5,9	53,6	45,1
Συνταξιούχος	21,2	17,3	1,13	24,0	24,3	1,37	28,9	37,9	53,1
Δουλειά στο σπίτι ή στην οικογενειακή επιχείρηση	15,3	15,7	1,03	15,7	20,7	1,16	17,8	31,7	42,0
Μη οικονομικά ενεργός-ή	9,7	19,8	1,29	12,6	19	1,07	10,4	42,2	40,5
Κάτω των 16 ετών	15,3	13,7	0,90	13,7	19,4	1,09	16,7	34,4	48,6
Απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού									
Υπάλληλος - πλήρης απασχόληση	31,9	12,1	0,79	25,2	7,3	0,41	13,1	51,6	31,1
Υπάλληλος - μερική απασχόληση	1,6	31,4	2,05	3,3	33,3	1,87	3,0	48,6	51,5
Ελεύθερος επαγγελματίας	24,2	10,6	0,69	16,8	21	1,18	28,6	21,6	42,6
Άνεργος	3,3	47,0	3,07	10,1	40,5	2,28	7,5	70,1	60,4
Συνταξιούχος	31,0	15,4	1,01	31,2	21,4	1,20	37,3	36,1	50,0
Δουλειά στο σπίτι ή στην οικογενειακή επιχείρηση	5,4	21,3	1,39	7,5	21	1,18	6,4	37,8	37,3
Μη οικονομικά ενεργός-ή	2,6	34,9	2,28	5,9	30,2	1,70	4,4	35,3	30,5
Σύνολο δείγματος	n=6.563	15,3	1,00	100,0	17,8	1,00	100,0	37,0	43,0

Στη συνέχεια στρέφουμε το αντικείμενο του ενδιαφέροντός μας στη σχέση εκπαιδευτικού επιπέδου και κοινωνικού αποκλεισμού. Οι κατηγορίες του Πίνακα 10 προσαρμοσμένες στην Ελληνική εμπειρία σε γενικές γραμμές μεταφράζονται ως δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο, μεταλυκειακή μη τριτοβάθμια εκπαίδευση, τριτοβάθμια εκπαίδευση και μια τελευταία ετερογενής κατηγορία, η οποία περιλαμβάνει άτομα που είτε βρίσκονται ακόμη στην εκπαίδευση είτε δεν έχουν καταφέρει να τελειώσουν ούτε το δημοτικό. Δυστυχώς δεν έχουμε τη δυνατότητα από την EU-SILC να κάνουμε διαφοροποίηση μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών. Επομένως, τα αποτελέσματα εδώ πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή.

Πίνακας 10. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας – Εκπαίδευση

Πληθυσμιακή ομάδα	Πληθυσμιακό μερίδιο (%)	Ποσοστό (%) ΣΔΜ	Σχετικός κίνδυνος ΣΔΜ	Συμμετοχή στο συνολικό ΣΔΜ (%)	Ποσοστό φτώχειας (%) (headcount ratio)	Σχετικός κίνδυνος φτώχειας	Συμμετοχή στη συνολική φτώχεια (%)	Ποσοστό (%) φτωχών που βιώνουν ΣΔΜ	Ποσοστό (%) ατόμων με ΣΔΜ κάτω από το όριο της φτώχειας
Επίπεδο εκπαίδευσης ατόμου									
Πρωτοβάθμια	33,6	20,8	1,36	45,7	25,1	1,41	47,4	38,0	46,0
Δευτεροβάθμια – κατώτερη	10,2	16,4	1,07	10,9	17,7	0,99	10,1	28,6	30,9
Δευτεροβάθμια – ανώτερη	21,2	10,4	0,68	14,4	10,1	0,57	12,0	30,7	29,7
Μεταλκειακή μη τριτοβάθμια	2,7	6,7	0,44	1,2	10,1	0,57	1,5	27,8	41,7
Τριτοβάθμια	11,4	3,1	0,20	2,3	3,6	0,20	2,3	22,2	26,1
Άλλο	20,9	18,8	1,23	25,7	22,7	1,28	26,7	43,0	51,9
Εκπαίδευση του υπεύθυνου του νοικοκυριού									
Πρωτοβάθμια	44,9	21,1	1,38	61,9	24,0	1,35	60,5	37,8	42,9
Δευτεροβάθμια – κατώτερη	11,1	13,1	0,86	9,5	19,3	1,08	12,0	27,1	40,0
Δευτεροβάθμια – ανώτερη	22,5	10,0	0,65	14,7	9,6	0,54	12,1	28,4	27,0
Μεταλκειακή μη τριτοβάθμια	2,4	3,1	0,20	0,5	20,0	1,12	2,7	6,3	40,0
Τριτοβάθμια	16,0	2,6	0,17	2,7	4,2	0,24	3,8	25,0	40,7
Άλλο	3,1	52,4	3,42	10,6	51,5	2,89	9,0	69,8	68,5
Σύνολο δείγματος	n=6.563	15,3	1,00	100,0	17,8	1,00	100,0	37,0	43,0

Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 10 φαίνεται μια ξεκάθαρα αντίστροφη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και κινδύνου αποστέρησης συνολικά, είτε πρόκειται για κοινωνικό αποκλεισμό είτε για μακροχρόνια φτώχεια. Από την πρωτοβάθμια έως και την τριτοβάθμια εκπαίδευση ο σχετικός κίνδυνος μειώνεται διαρκώς, ενώ τα ίδια συμπεράσματα προκύπτουν και όταν η κατηγοριοποίηση αφορά τον υπεύθυνο του νοικοκυριού. Ενδεικτικό είναι δε ότι από το σύνολο των ατόμων που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (μακροχρόνιας φτώχειας) το 61,9% (60,5%) έχει υπεύθυνο που έχει τελειώσει μόλις το δημοτικό, ενώ το υπόλοιπο 38,1% (39,5%) μοιράζεται στις άλλες πέντε κατηγορίες. Έκπληξη αποτελεί, και έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την τρέχουσα τάση, το ποσοστό 20% μακροχρόνιας φτώχειας που παρουσιάζεται στην κατηγορία των ατόμων με υπεύθυνο ο οποίος έχει ολοκληρώσει μεταλκειακή μη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το νούμερο αυτό όμως θα πρέπει να εξεταστεί με σχετική προσοχή δεδομένου του πολύ μικρού δείγματος της συγκεκριμένης κατηγορίας (μόλις 2,4% πληθυσμιακό μερίδιο).

Στον Πίνακα 11, τέλος, κατηγοριοποιούμε τον πληθυσμό με βάση τον τύπο του νοικοκυριού, την περιφέρεια και το βαθμό αστικοποίησης της περιοχής όπου έχει την έδρα του το νοικοκυριό. Ο σχετικός κίνδυνος αποστέρησης είναι μεγαλύτερος της

μονάδας στα γηραιότερα νοικοκυριά (αν και μόλις οριακά όσον αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό), σε λοιπά νοικοκυριά με το λιγότερο ένα εξαρτώμενο παιδί και, κυρίως, στα μονογονεϊκά νοικοκυριά, στα οποία ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού είναι περίπου 2,5 φορές μεγαλύτερος από τον μέσο κίνδυνο του πληθυσμού, ενώ ο κίνδυνος μακροχρόνιας φτώχειας είναι περίπου 1,5 φορά μεγαλύτερος. Παρ' όλα αυτά, λόγω του ότι το πληθυσμιακό μερίδιο των μονογονεϊκών νοικοκυριών είναι εξαιρετικά περιορισμένο στην Ελλάδα, η συνεισφορά της ομάδας αυτής στο συνολικό επίπεδο αποστέρησης είναι πολύ μικρή και στις δύο κατηγορίες κινδύνου. Περνώντας στην ανάλυση με βάση τις περιφέρειες, η καλύτερη δυνατή κατηγοριοποίηση που επιτρέπει η EU-SILC είναι σε επίπεδο NUTS_1.

Σύμφωνα με αυτήν, η κατηγορία «Βόρεια Ελλάδα» περιλαμβάνει τη Μακεδονία, τη Θράκη και τη Θεσσαλία. Η «Κεντρική Ελλάδα» περιλαμβάνει την Ήπειρο, τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο και τα Νησιά του Ιονίου. Η «Αττική» είναι προφανώς ξεχωριστή λόγω του μεγάλου πληθυσμού που συγκεντρώνει. Μια τέταρτη κατηγορία αποτελούν τα Νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη. Εδώ ουσιαστικές διαφοροποιήσεις από τον μέσο κίνδυνο παρατηρεί κανείς προς τα κάτω στην Αττική (0,79 σχετικός κίνδυνος αποστέρησης, 0,52 σχετικός κίνδυνος μακροχρόνιας φτώχειας) και προς τα πάνω μόνο όσον αφορά τη μακροχρόνια φτώχεια στην Κεντρική Ελλάδα (1,25) και μόνο ως προς τη σωρευτική διαχρονική αποστέρηση στα Νησιά του Αιγαίου και στην Κρήτη, όπου ο σχετικός κίνδυνος φτάνει στο 1,45 του εθνικού μέσου όρου. Τέλος, σε σχέση με το βαθμό της αστικοποίησης, μικρότερο κίνδυνο και στις δύο κατηγορίες φαίνεται να αντιμετωπίζουν τα άτομα που κατοικούν στα αστικά κέντρα (0,76 και 0,51 αντίστοιχα), ενώ αυτός ο κίνδυνος αυξάνεται όσο μετακινούμαστε προς τις αγροτικές, αραιοκατοικημένες περιοχές (1,17 και 1,37 αντίστοιχα). Η τελευταία αυτή κατηγορία, λόγω και του υψηλού πληθυσμιακού μεριδίου της στο δείγμα, αντιπροσωπεύει συνολικά το 64,8% (75,6%) του συνόλου των ατόμων που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (μακροχρόνιας φτώχειας). Αν συνδυάσει κανείς αυτό το δεδομένο με το γεγονός ότι επίσης άνω του 60% των ατόμων υψηλού κινδύνου (και στις δύο κατηγορίες) κατοικούν σε νοικοκυριά με υπεύθυνο που έχει τελειώσει μόλις το δημοτικό (γεγονός καθόλου σπάνιο στις αγροτικές περιοχές), βγάζει μερικά πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τη σύσταση ενός πολύ μεγάλου μέρους του συνολικού επιπέδου αποστέρησης στη χώρα.

Πίνακας 11. Κατανομή σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος (ΣΔΜ) και μακροχρόνιας φτώχειας – Νοικοκυριό

Πληθυσμιακή ομάδα	Πληθυσμιακό μερίδιο (%)	Ποσοστό (%) ΣΔΜ	Σχετικός κίνδυνος ΣΔΜ	Συμμετοχή στο συνολικό ΣΔΜ (%)	Ποσοστό (%) φτώχειας (headcount ratio)	Σχετικός κίνδυνος φτώχειας	Συμμετοχή στη συνολική φτώχεια (%)	Ποσοστό (%) φτωχών που βιώνουν ΣΔΜ	Ποσοστό (%) ατόμων με ΣΔΜ κάτω από το όριο της φτώχειας
Τύπος νοικοκυριού									
Ένας ή ζευγάρι ενηλίκων χωρίς παιδιά (<65 ετών)	8,7	12,5	0,82	7,1	17,1	0,96	8,4	29,6	40,3
Ένας ή ζευγάρι ενηλίκων χωρίς παιδιά (>65 ετών)	16,5	18,1	1,18	19,5	27,9	1,57	25,9	35,3	54,6
Άλλο νοικοκυριό χωρίς παιδιά	25,7	15,5	1,01	26,0	11,6	0,65	16,7	39,3	29,5
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	1,3	37,2	2,43	3,2	27,9	1,57	2,0	70,8	53,1
Ζευγάρι με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	32,7	8,8	0,58	18,8	15,5	0,87	28,5	23,4	41,5
Άλλο νοικοκυριό με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	15,1	25,8	1,69	25,5	21,7	1,22	18,4	57,7	48,4
Γεωγραφική περιφέρεια (NUTS_1)									
Βόρεια Ελλάδα	40,0	15,5	1,01	40,5	19,9	1,12	44,7	36,3	46,7
Κεντρική Ελλάδα	25,1	14,8	0,97	24,3	22,3	1,25	31,4	32,9	49,6
Αττική	23,3	12,1	0,79	18,4	9,2	0,52	12,0	32,6	24,9
Νησιά Αιγαίου – Κρήτη	11,6	22,2	1,45	16,8	18,0	1,01	11,7	54,7	44,4
Βαθμός αστικοποίησης									
Πυκνοκατοικημένη	34,4	11,7	0,76	26,3	9,1	0,51	17,6	29,8	23,1
Περιοχή μέσης πυκνότητας	10,2	13,5	0,88	9,0	12,1	0,68	6,9	33,3	30,0
Αραιοκατοικημένη	55,4	17,9	1,17	64,8	24,3	1,37	75,6	39,0	52,8
Σύνολο δείγματος	n=6.563	15,3	1,00	100,0	17,8	1,00	100,0	37,0	43,0

Η ανάλυση που προηγήθηκε οδηγεί σε μερικά πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τη δομή του κοινωνικού αποκλεισμού και της μακροχρόνιας φτώχειας, αλλά και για τα αίτια που μπορεί να οδηγήσουν ένα άτομο στην κατάσταση αυτή. Όσο χρήσιμη όμως και αν είναι, πρόκειται για μια απλή στατιστική περιγραφή των αποτελεσμάτων και αποτελεί το πρώτο βήμα για μια πληρέστερη κατανόηση των δύο φαινομένων. Πολλοί από τους παράγοντες που αναλύσαμε πιο πάνω σχετίζονται μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μην είναι σαφές ποιος είναι ο κυρίαρχος μηχανισμός που σπρώχνει ένα άτομο σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού ή μακροχρόνιας φτώχειας. Είναι επομένως αναγκαίο να γίνει μια ανάλυση *ceteris paribus* των αιτίων στη συνεισφορά τους στην πιθανότητα εμφάνισης κάποιου εκ των δύο φαινομένων κοινωνικής αποστέρησης. Στο τμήμα αυτό θα χρησιμοποιήσουμε ένα πολυμεταβλητό υπόδειγμα τύπου logit στο ισορροπημένο δείγμα της EU-SILC. Για τις ανάγκες του μοντέλου, στις δύο εκδοχές του για τα δύο διαφορετικά φαινόμενα, εξαρτημένα είναι η δυαδική μεταβλητή της μακροχρόνιας φτώχειας αρχικά και του σωρευτικού διαχρονικού μειονεκτήματος στη συνέχεια, ενώ ανεξάρτητες είναι οι μεταβλητές που παρουσιάστηκαν στους προηγούμενους πίνακες. Από τον κατάλογο των ανεξάρτητων

αυτών μεταβλητών έχουμε αφαιρέσει τις ατομικές και κρατάμε στο μοντέλο εκείνες των υπεύθυνων – δεδομένης, όπως έχουμε πει, της πληροφόρησης η οποία παρέχεται κυρίως σε επίπεδο νοικοκυριού. Ο λόγος που αποφεύγουμε να χρησιμοποιήσουμε, για παράδειγμα, το εκπαιδευτικό επίπεδο του ατόμου και το εκπαιδευτικό επίπεδο του υπεύθυνου ταυτόχρονα στην ίδια εξίσωση είναι για να αποφύγουμε το πρόβλημα της πολυσυγγραμμικότητας, το οποίο προφανώς θα προέκυπτε και θα οδηγούσε τελικά σε μεροληπτικό υπολογισμό του τυπικού σφάλματος (biased standard errors).

Τα αποτελέσματα του μοντέλου αυτού για την εξίσωση της μακροχρόνιας φτώχειας παρουσιάζονται στον Πίνακα 12 και για την εξίσωση του κοινωνικού αποκλεισμού στον Πίνακα 13. Και στους δύο πίνακες στην πρώτη στήλη δίνεται η τιμή του συντελεστή, η οποία δεν έχει ιδιαίτερη ερμηνευτική αξία πέραν του προσήμου που φέρει και της στατιστικής σημαντικότητας που δίνεται στην τρίτη στήλη. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφεται η πιθανότητα απόρριψης της αρχικής υπόθεσης, ότι δηλαδή η τιμή του συντελεστή για μία συγκεκριμένη ομάδα είναι ίση με αυτή του συντελεστή της ομάδας αναφοράς (μηδέν). Το μοντέλο logit όμως είναι εξαιρετικά χρήσιμο γιατί μας παρέχει τη δυνατότητα να υπολογίσουμε την αλλαγή στο όριο της πιθανότητας εμφάνισης μακροχρόνιας φτώχειας (ή κοινωνικού αποκλεισμού) όταν αλλάξει ένας μόνο από τους παράγοντες της ομάδας αναφοράς που χρησιμοποιούμε στο μοντέλο.

Με άλλα λόγια, η σχετική πιθανότητα κατά την οποία ένα άτομο με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά θα βιώνει μακροχρόνια φτώχεια (ή κοινωνικό αποκλεισμό) δίνεται από την πιθανότητα ότι θα είναι αποκλειόμενο διά την πιθανότητα ότι δεν θα είναι αποκλειόμενο. Η πληροφόρηση αυτή συνοψίζεται από τους λεγόμενους λόγους πιθανοτήτων (odds ratios), που παρουσιάζονται στη δεύτερη στήλη και απεικονίζουν το πόσο αλλάζει η πιθανότητα να βρεθεί κάποιος σε καθεστώς αποστέρησης (πολυδιάστατης ή εισοδηματικής) όταν ένα μόνο από τα χαρακτηριστικά (αυτό που αντικατοπτρίζει η συγκεκριμένη μεταβλητή) αλλάξει, με αμετάβλητους όλους τους υπόλοιπους παράγοντες. Τιμές μεγαλύτερες από το 1 στους λόγους πιθανοτήτων υποδηλώνουν αύξηση της πιθανότητας εμφάνισης μακροχρόνιας φτώχειας (ή κοινωνικού αποκλεισμού) σε σχέση με την ομάδα αναφοράς, ενώ τιμές μικρότερες από το 1 υποδηλώνουν μείωση.

Εστιάζοντας την προσοχή μας στα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στους Πίνακες 12 και 13 και όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του νοικοκυριού, αυξημένη πιθανότητα να βιώσουν κοινωνικό αποκλεισμό, στατιστικά σημαντική σε σχέση πάντα με την ομάδα αναφοράς, έχουν τα μέλη νοικοκυριών με γυναίκα ως υπεύθυνη ή/και υπεύθυνο νέο ηλικίας 17-24 ετών. Η αυξημένη πιθανότητα της ομάδας των 65 ετών και άνω (και στις δύο κατηγορίες) που είχε φανεί στα περιγραφικά στατιστικά αποτελέσματα, αν και επιβεβαιώνεται από τον μεγαλύτερο της μονάδας λόγο πιθανοτήτων (odds ratio), δεν περνά τον έλεγχο στατιστικής σημαντικότητας σε κανένα επίπεδο σφάλματος.

Ως προς την απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού, εντυπωσιακό είναι το εύρημα ότι τα μέλη των νοικοκυριών με υπεύθυνο συνταξιούχο έχουν αφενός στατιστικά σημαντική μικρότερη πιθανότητα έκθεσης στον κοινωνικό αποκλεισμό και αφετέρου στατιστικά σημαντική μεγαλύτερη πιθανότητα έκθεσης στη μακροχρόνια φτώχεια σε σύγκριση με τα άτομα της ομάδας αναφοράς με υπεύθυνο νοικοκυριού πλήρως απασχολούμενο. Το ιδιαίτερα ενδιαφέρον αυτό αποτέλεσμα χρήζει περαιτέρω ανάλυσης στο μέλλον. Εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον προξενεί η στατιστικά σημαντική μειωμένη πιθανότητα έκθεσης που έχουν σε σχέση με την ομάδα αναφοράς τα μέλη νοικοκυριών με υπεύθυνο που εργάζεται στο σπίτι ή στην οικογενειακή επιχείρηση (κάτι που δεν επιβεβαιώνεται στην εξίσωση για τη μακροχρόνια φτώχεια), όπως και το φαινόμενο που είχε ήδη διαφανεί με την περιγραφική ανάλυση, να αποτελούν οι ελεύθεροι επαγγελματίες ομάδα υψηλού κινδύνου όσον αφορά τη μακροχρόνια φτώχεια και χαμηλού κινδύνου όσον αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αντιθέτως, δεν προκαλεί καμία έκπληξη η μεγάλη πιθανότητα κινδύνου μακροχρόνιας φτώχειας (στην περίπτωση του κοινωνικού αποκλεισμού δεν επιβεβαιώνεται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας) των ατόμων με υπεύθυνο μερικώς απασχολούμενο μισθωτό σε σχέση με την ομάδα αναφοράς.

Στον τομέα της εκπαίδευσης δεν υπάρχει καμία έκπληξη και οποιαδήποτε απόκλιση από το να είναι κανείς μέλος σε νοικοκυριό με υπεύθυνο που έχει ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση μειώνει σημαντικά την πιθανότητα έκθεσης στον κοινωνικό αποκλεισμό και στη μακροχρόνια φτώχεια. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πιθανότητα έκθεσης στη μακροχρόνια φτώχεια (κοινωνικό αποκλεισμό) μειώνεται, *ceteris paribus*, κατά 70% περίπου όταν ο υπεύθυνος έχει τελειώσει το λύκειο σε σχέση

με την περίπτωση που έχει τελειώσει μόνο το δημοτικό, ενώ σχεδόν μηδενίζεται όταν ο υπεύθυνος διαθέτει πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Πίνακας 12. Εκτίμηση μοντέλου logit της πιθανότητας μακροχρόνιας φτώχειας

Πληθυσμιακή ομάδα	Συντελεστής	Λόγοι πιθανοτήτων (Odds ratios)	p> z
Φύλο			
Άνδρας	-	1,00	-
Γυναίκα	0,645	1,91	0,000**
Ηλικία			
17-24 ετών	1,602	4,96	0,004**
25-40 ετών	0,185	1,20	0,422
41-64 ετών	-	1,00	-
65 ετών και άνω	0,380	1,46	0,164
Απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού			
Υπάλληλος - πλήρης απασχόληση	-	1,00	-
Υπάλληλος - μερική απασχόληση	1,696	5,45	0,002**
Ελεύθερος επαγγελματίας	0,748	2,11	0,000**
Άνεργος	1,838	6,28	0,000**
Συνταξιούχος	0,512	1,67	0,034**
Δουλειά στο σπίτι ή στην οικογενειακή επιχείρηση	0,361	1,44	0,277
Εκπαίδευση του υπεύθυνου του νοικοκυριού			
Πρωτοβάθμια	-	1,00	-
Δευτεροβάθμια - κατώτερη	-0,367	0,69	0,114
Δευτεροβάθμια - ανώτερη	-1,174	0,31	0,000**
Μεταλυκειακή μη τριτοβάθμια	-0,474	0,62	0,260
Τριτοβάθμια	-1,794	0,17	0,000**
Τύπος νοικοκυριού			
Ένας ή ζευγάρι ενηλίκων χωρίς παιδιά (<65 ετών)	-0,255	0,77	0,264
Ένας ή ζευγάρι ενηλίκων χωρίς παιδιά (>65 ετών)	-0,412	0,66	0,190
Άλλο νοικοκυριό χωρίς παιδιά	-1,184	0,31	0,000**
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	0,367	1,44	0,455
Ζευγάρι με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	-	1,00	-
Άλλο νοικοκυριό με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	-0,240	0,79	0,345

Πληθυσμιακή ομάδα	Συντελεστής	Λόγοι πιθανοτήτων (Odds ratios)	p> z
Γεωγραφική περιφέρεια (NUTS_1)			
Βόρεια Ελλάδα	0,380	1,46	0,079*
Κεντρική Ελλάδα	0,277	1,32	0,262
Αττική	-	1,00	-
Νησιά Αιγαίου - Κρήτη	0,108	1,11	0,695
Βαθμός αστικοποίησης			
Πυκνοκατοικημένη			
Περιοχή μέσης πυκνότητας	0,035	1,04	0,903
Αραιοκατοικημένη	0,769	2,16	0,000**
Σταθερά	-2,249	-	0,000**
n=6.563			
Pseudo R ² =0,1425			

Πίνακας 13. Εκτίμηση μοντέλου logit της πιθανότητας κοινωνικού αποκλεισμού

Πληθυσμιακή ομάδα	Συντελεστής	Λόγοι πιθανοτήτων (Odds ratios)	p> z
Φύλο			
Άνδρας	-	1,00	-
Γυναίκα	0,627	1,87	0,000**
Ηλικία			
17-24 ετών	1,595	4,93	0,000**
25-40 ετών	0,289	1,33	0,231
41-64 ετών	-	1,00	-
65 ετών και άνω	0,245	1,28	0,389
Απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού			
Υπάλληλος - πλήρης απασχόληση	-	1,00	-
Υπάλληλος - μερική απασχόληση	0,732	2,08	0,162
Ελεύθερος επαγγελματίας	-0,660	0,52	0,002**
Άνεργος	1,454	4,28	0,000**
Συνταξιούχος	-0,776	0,46	0,003**
Δουλειά στο σπίτι ή στην οικογενειακή επιχείρηση	-0,654	0,52	0,038**

Πληθυσμιακή ομάδα	Συντελεστής	Λόγοι πιθανοτήτων (Odds ratios)	p> z
Εκπαίδευση του υπεύθυνου του νοικοκυριού			
Πρωτοβάθμια	-	1,00	-
Δευτεροβάθμια - κατώτερη	-0,886	0,41	0,000**
Δευτεροβάθμια - ανώτερη	-1,202	0,30	0,000**
Μεταλυκειακή μη τριτοβάθμια	-2,694	0,07	0,000**
Τριτοβάθμια	-2,668	0,07	0,000**
Τύπος νοικοκυριού			
Ένας ή ζευγάρι ενηλίκων χωρίς παιδιά (<65 ετών)	0,080	1,08	0,756
Ένας ή ζευγάρι ενηλίκων χωρίς παιδιά (>65 ετών)	0,351	1,42	0,271
Άλλο νοικοκυριό χωρίς παιδιά	0,257	1,29	0,328
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	1,730	5,64	0,000**
Ζευγάρι με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	-	1,00	-
Άλλο νοικοκυριό με το λιγότερο 1 εξαρτώμενο παιδί	0,996	2,71	0,000**
Γεωγραφική περιφέρεια (NUTS_1)			
Βόρεια Ελλάδα	-0,070	0,93	0,733
Κεντρική Ελλάδα	-0,275	0,76	0,257
Αττική	-	1,00	-
Νησιά Αιγαίου - Κρήτη	0,412	1,51	0,095*
Βαθμός αστικοποίησης			
Πυκνοκατοικημένη	-	1,00	-
Περιοχή μέσης πυκνότητας	-0,099	0,91	0,708
Αραιοκατοικημένη	0,312	1,37	0,067*
Σταθερά	-1,552	-	0,000**
n=6.563			
Pseudo R ² = 0,1495			

Όσον αφορά τον τύπο του νοικοκυριού, τα μονογονεϊκά νοικοκυριά και τα λοιπά νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά έχουν στατιστικά σημαντική αυξημένη πιθανότητα έκθεσης στον κοινωνικό αποκλεισμό σε σχέση με την ομάδα αναφοράς που αποτελούν τα ζευγάρια με παιδιά. Ειδικά για τα μονογονεϊκά νοικοκυριά η πιθανότητα αυτή αυξάνεται εντυπωσιακά, όπως φαίνεται και στον σχετικό πίνακα. Στην περίπτωση της μακροχρόνιας φτώχειας τα συμπεράσματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα και στατιστικά

σημαντική διαφορά σε σχέση με την ομάδα αναφοράς φαίνεται να υπάρχει μόνο για τα νοικοκυριά χωρίς παιδιά προς τα κάτω. Τα μονογονεϊκά νοικοκυριά μπαίνουν με αυξημένη πιθανότητα φτώχειας στο μοντέλο, η οποία όμως δεν περνά τον έλεγχο στατιστικής σημαντικότητας σε κανένα επίπεδο. Τέλος, αναφορικά με τις γεωγραφικές μεταβλητές, φαίνεται να υπάρχει σε σχέση με την Αττική μια οριακά στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση της περιφέρειας των Νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης ως προς τον κοινωνικό αποκλεισμό, και της Βόρειας Ελλάδας ως προς τη μακροχρόνια φτώχεια· σημαντικές και οι δύο όμως μόνο σε επίπεδο σφάλματος 10%. Επιπλέον, όσον αφορά το επίπεδο αστικοποίησης, τα άτομα αραιοκατοικημένων, προφανώς αγροτικών, περιοχών εμφανίζονται να έχουν υψηλότερη πιθανότητα κινδύνου τόσο μακροχρόνιας φτώχειας όσο και κοινωνικού αποκλεισμού σε σχέση με την ομάδα αναφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην τέταρτη θέση μεταξύ των 28 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το υψηλότερο ποσοστό πολιτών στα όρια της φτώχειας βρέθηκε η Ελλάδα το 2013, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ).

Όπως αναφέρει η στατιστική υπηρεσία, το ποσοστό των Ελλήνων που ζούσαν πέρυσι στο όριο της φτώχειας (εισόδημα μικρότερο από το 60% του εθνικού διαθέσιμου εισοδήματος) ανήλθε στο 34,6% ή στα 3.795.100 άτομα. Μάλιστα, το ποσοστό αυτό μεγαθύνεται συνεχώς από το 2010 και το πρώτο Μνημόνιο (27,6% το 2010, 27,7% το 2011, 31% το 2012 και 34,6% το 2013).

Σε χειρότερη θέση από την Ελλάδα βρίσκονται η Βουλγαρία (49,3%), η Ρουμανία (41,7%) και η Λετονία (36,2%). Στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχουν εμπλακεί σε Μνημόνια, στο όριο της φτώχειας βρίσκεται το 30% των πολιτών στην Ιρλανδία, το 28,2% στην Ισπανία, το 27,1% στην Κύπρο και το 25,3% στην Πορτογαλία. Οι πέντε χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των «28» είναι η Ολλανδία (15%), η Τσεχία (15,4%), η Σουηδία (15,6%), η Φινλανδία (17,2%) και το Λουξεμβούργο (18,4%). Ο μέσος όρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανέρχεται σε 24,8% και στην Ευρωζώνη σε 23,3%.

Σημειώνεται ότι, με βάση επίσης στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο κίνδυνος φτώχειας αυξήθηκε σημαντικά για την Ελλάδα μετά το 2010 και το ποσοστό της σχετικής φτώχειας αυξήθηκε κατά 3,4 εκατοστιαίες μονάδες ή κατά 17,3%. Παράλληλα, το χάσμα της φτώχειας αυξήθηκε κατά 24,1%, ενώ ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε κατά επτά εκατοστιαίες μονάδες ή κατά 25,4%. Δραματικά είναι τα νέα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ σε ό, τι αφορά στην οικονομική κατάσταση των πολιτών της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Ø Amable, B., (2003), The Diversity of Modern Capitalism, Εκδόσεις: Oxford
- Ø Berg, A., Pattillo, C., (2000), The Challenge of Predicting Economic Crises, Εκδόσεις: International Monetary Fund
- Ø Glick, R., Moreno, R., Spiegel, M., (2001), Financial Crises in Emerging Markets, Εκδόσεις: Cambridge University Press
- Ø Gorton, G., (2012), Misunderstanding Financial Crises: Why We Don't See Them Coming, Εκδόσεις: Oxford University Press
- Ø Gup, B., (2010), The Financial and Economic Crises: An International Perspective, Εκδόσεις: Edward Elgar Publishing
- Ø Krugman, P., (2009), The Return Of Depression Economics, Εκδόσεις: Norton
- Ø Krugman, P., Obstfeld, M., Melitz, M., (2012), International Economics - Theory & Policy, Pearson
- Ø Obstfeld, M., Cho, D., Mason, A., (2012), Global Economic Crisis: Impacts, Transmission and Recovery, Εκδόσεις: Edward Elgar Publishing
- Ø Παπακωνσταντίνου, Δ., (2014), Ο ρόλος της ευρωπαϊκής τράπεζας και οι επιπτώσεις στην χρηματοπιστωτική πολιτική της ευρωζώνης, Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Πειραιά

ΑΡΘΡΑ

- Ø Ασπρίδης, Γ., Χατζηζαφειρίου, Θ., (2011), «Πρώτα ο άνθρωπος, μετά η απληστία». Πως η παγκόσμια οικονομική κρίση διαμορφώνει το κράτος πρόνοιας - Η περίπτωση της Ελλάδας
- Ø Δήμα, Ε., (2011), Διεθνής Χρηματοοικονομική Κρίση – Κρίση Ανακύκλωσης Πλεονασμάτων
- Ø Καμπόλης, Χ., Τραυλός, Ν., (2008), Τα αίτια της πρόσφατης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης
- Ø Καραμεσίνη, Μ., (2006), Σημειώσεις Για Το Μάθημα «Οικονομικές Θεωρίες Της Κοινωνικής Πολιτικής»
- Ø Καρούλια, Σ., Γάκη, Ε., Λαγός, Δ., (2013), Η επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στον τουρισμό: μια συγκριτική μελέτη
- Ø Μηλιός, Γ., Λαπασιώρας, Σ., Οικονομάκης, Γ., (2003), Εισαγωγή Στην Οικονομική Ανάλυση
- Ø Μητράκος, Θ., (2012), Οι επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης στους κοινωνικούς δείκτες
- Ø Πάπα, Ι., (2009), Ο Έμπορος, ο Τραπεζίτης και ο 'Γύρος της Ντόχα', Δημοσιεύτηκε στην Ναυτεμπορική, 11/7/2009
- Ø Παπαϊωάννου, Σ., (2005), Κρίση, κριτική και συγκεκριμένη ουτοπία: Το παράδειγμα της εκπαίδευσης
- Ø Στεφανάδης, Χ., (2011), Πολιτική οικονομία εν μέσω κρίσης
- Ø Ταμουραντζής, Α., (2012), Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα
- Ø Τήνιος, Π., (2010), Ρίσκο, Αβεβαιότητα και η Οικονομική κρίση
- Ø Χαρδούβελης, Γ., (2012), Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική

- Ø Boyer, R., Saillard, Y., (2003), A summary of regulation theory
- Ø Ferrari-Filho, F., Conceição, O., (2005), The Concept of Uncertainty in Post Keynesian Theory and in Institutional Economics
- Ø Hanappi, H., (2012), Can Europe survive? Ten Commandments for Europe's Next Ten Years